

WIJ ZULLEN
ELKAAR WEER
OMHELZEN

2020

COVID-19:
een test voor de
mensenrechten

Inhoudstabel

1	Kwetsbaarheid, mensenrechten en participatie	3
1.1	<i>COVID-19 en de rol van de Staat voor de meest kwetsbaren.....</i>	3
1.2	<i>COVID-19 en inperking van rechten: wie beslist voor wie, waar, wanneer?.....</i>	4
1.3	<i>Legaliteit, noodzakelijkheid en proportionaliteit .....</i>	5
1.4	<i>Het algemeen belang, grens van de mensenrechten? .....</i>	7
2	De mensenrechten beschermen	8
2.1	<i>Impact van de maatregelen om de epidemie te bestrijden.....</i>	11
2.1.1	Jongeren	11
2.1.2	Ouderen.....	14
2.1.3	Personen met een handicap.....	19
2.1.4	Personen die in een instelling verblijven	21
2.1.5	Gezondheidstoestand.....	25
2.2	<i>Over hoe moeilijk ‘aan één zeel trekken’ is .....</i>	26
2.2.1	De maatregelen en hun referentie aan één bepaald maatschappijmodel.....	26
	Tijdslijn	37
3	Impact meten.....	58
3.1	<i>Wie heeft in België COVID-19 opgelopen en wie is eraan gestorven? .....</i>	58
3.2	<i>Wie stond er in de frontlinie om het virus te bestrijden? Wie werkt in de essentiële diensten?.....</i>	61
3.3	<i>Shutdownsectoren: wie is getroffen door economische werkloosheid? Wie heeft beroep gedaan op overbruggingsrecht? .....</i>	64
3.4	<i>Welke effecten hebben de lockdown-maatregelen op de levenskwaliteit van Belgen? .....</i>	65
4	Onze aanbevelingen	69

Inleiding

Net als de rest van de samenleving werd ook Unia geconfronteerd met de coronacrisis. We moesten onze manier van werken (snel) aanpassen en de epidemie en de gevolgen ervan voor onze medewerkers het hoofd bieden, zonder onze opdracht uit het oog te verliezen.

Vanaf 1 februari 2020, toen COVID-19 nog steeds beschouwd werd als een virus dat beperkt was tot China, kregen we al meldingen van discriminerende daden tegenover mensen van Aziatische origine. De angst was al in het land nog voor het virus dat was.

Dit vroeg om een dubbele analyse van de situatie. De eerste analyse wordt verwacht van Unia als gelijkheidsorgaan dat slachtoffers bijstaat en discriminatie voorkomt. Deze analyse zal aan bod komen in ons jaarverslag. Daarbij zullen we gebruik maken van de antidiscriminatiewetgeving en de aanverwante rechtspraak, om die situaties en kenmerken te bepalen waarvoor dit wettelijk kader kan worden ingeroepen ¹.

De tweede analyse houdt verband met onze opdracht als erkende mensenrechteninstelling: we moeten de coronacrisis namelijk ook beschouwen als een alarmsignaal inzake respect voor de mensenrechten die universeel en onvervreemdbaar zijn, onafhankelijk en ondeelbaar, gelijk en niet-discriminerend. Het zijn tegelijkertijd rechten en plichten. De verzwakking van een van deze rechten heeft gevolgen voor de verwezenlijking van alle andere. Omgekeerd bevordert het respect voor een van deze rechten alle andere.

Er is uiteraard een verband tussen deze twee aspecten. De strijd voor gelijkheid en tegen discriminatie kan alleen gevoerd worden binnen een mensenrechtenkader.

Dit rapport heeft vooral betrekking op het tweede aspect. Het steunt op de meldingen die Unia ontving en op de signalen uit de civiele samenleving. Dit vullen we aan met het werk inzake handicap van Unia, dat ook het onafhankelijke mechanisme is voor de bevordering, de bescherming en de opvolging van de toepassing van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Unia ontvangt dagelijks meldingen van personen die menen dat ze het slachtoffer waren van een onrechtvaardige of discriminerende behandeling. Sommigen zijn verontwaardigd over wat een ander overkomen is of over wat ze gezien hebben in de media of op discussiefora. De meldingen over de coronamaatregelen vormen de basis voor dit rapport. Dit zijn belangrijke getuigenissen van wat er leefde onder de bevolking in de bestudeerde periode, met name de 200 dagen tussen 1 februari en 19 augustus 2020. In één specifiek deel analyseren we ook de impact van de epidemie op de meest kwetsbare groepen.

---

¹ Meer informatie over de verschillende wetgevingen die in ons land van toepassing zijn in de strijd tegen discriminatie kan je raadplegen op <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/wetgeving/discriminatielexicon>.

1 Kwetsbaarheid, mensenrechten en participatie

Het coronavirus maakt geen onderscheid: het gaat van onze oma naar de postbode die het op zijn beurt doorgeeft aan zijn Limburgse tante, die er op haar beurt de Duitse buurvrouw van haar beste vriendin mee aansteekt... De buurvrouw keert terug naar huis, in Nedersaksen, en besmet het personeel van de supermarkt waar ze werkt. Het virus kan iedereen, op de hele wereld, treffen.

Een grote gelijkmaker dus, dit virus? Toch niet, zo blijkt uit onze analyse. Op gezondheidsvlak weten de artsen nog niet exact welke comorbiditeitsfactoren de ziekte bevorderen. Als we aannemen dat verschillende factoren de gezondheid beïnvloeden (zoals economische en sociale veiligheid, opleidingsniveau, arbeidsomstandigheden, deelname aan het maatschappelijk leven of socio-economische factoren) kunnen we daaruit afleiden dat deze factoren ook gevolgen hebben voor de verspreiding van dit virus (lees hier meer over in ons hoofdstuk over de mate van impact van COVID-19).

Als het over de impact van de crisismaatregelen op de mensenrechten gaat, onthouden we dat de maatregelen om de epidemie te bestrijden raken aan individuele vrijheden (vrijheid van beweging, vrijheid van betogen, respect voor de privacy, vrijheid van vergadering en vereniging...) en aan collectieve rechten (recht op onderwijs, op vrije tijd, op werk, op gezondheid, op huisvesting). En dit zelfs wanneer deze maatregelen eenvormig leken te worden toegepast en voor iedereen golden (tijdens de *lockdown*). Deze inperking van de individuele en collectieve vrijheden weegt ongelijk op de bevolking. En het zijn de meest kwetsbare bevolkingsgroepen die de zwaarste prijs betalen.

1.1 COVID-19 en de rol van de Staat voor de meest kwetsbaren

De Staat mag burgers niet verhinderen om de individuele rechten uit te oefenen die we verbinden met het begrip individuele vrijheid. Meer nog: ze moet de uitoefening ervan beschermen. De collectieve rechten, die ook 'solidariteitsrechten' genoemd worden, vereisen net een interventie van de Staat. Ze staan voor het algemeen belang. Maar ze hebben een prijs. De Staat betaalt voor de organisatie ervan. Al vóór COVID-19 was de situatie problematisch in meerdere sectoren: besparingen in de gezondheidszorg, ongelijkheid in het onderwijs, verouderde of te weinig scholen, discriminatie op de arbeidsmarkt...

Je zou verwachten dat de meest kwetsbare bevolkingsgroepen (personen met een handicap of in woonzorgcentra, jongeren in dichtbevolkte wijken, kinderen voor wie de schoolloopbaan één lange strijd is...) in dit dossier bijzondere aandacht krijgen van de openbare diensten. Zij hebben echter het zwaarst te lijden gehad tijdens de coronacrisis.

Door hun beginsituatie zaten ze al bij voorbaat in een kwetsbare positie: handicap, onzekere socio-economische situatie, verblijf in een instelling... Maar de crisismaatregelen hebben hun situatie nog verergerd: verdwijnen van specifieke aanpassingen, meer politiecontroles, *lockdown* op kamer... Op deze gevolgen hebben overheden en instellingen, waarvan je verwacht dat ze die verantwoordelijkheid op zich nemen, niet altijd voldoende geanticipeerd. Nochtans is dat hun taak: een egalitaire en inclusieve samenleving garanderen. De epidemie en de noodmaatregelen vergrootten de kloof die er al was. Veel voorbeelden van melders maken dit duidelijk: isolement van personen met een handicap, leermoeilijkheden voor kinderen uit kwetsbare milieus, straatcontroles van jongeren die thuis in het nauw zitten bij gezinnen in crisis of in te krappe woningen, radicale *lockdown* voor gedetineerden of voor bewoners van de woonzorgcentra, jobverlies voor studenten...

Hun kwetsbaarheid legt gewoon de kwetsbaarheid van ons systeem bloot, op het vlak van gezondheid, huisvesting en onderwijs.

Bovendien waren er de gebreken in het crisisbeheer zelf, zoals opgelijst door media, commentatoren en sociale media: aarzelingen en zelfs fouten bij het beheer van de mondkaskervorraad en bij *testing & tracing*, gebrek aan duidelijkheid over de maatregelen van afstand houden en de veelvuldige controles, weigering om een tijdelijke werkloosheidsvergoeding toe te kennen aan werknemers ouder dan 65 jaar... Deze situaties voedden het gevoel van vervreemding ten opzichte van een staat die zich sterk wilde tonen tijdens de epidemie.

Tot slot getuigden bepaalde coronagerelateerde meldingen aan Unia van een grijze zone tussen individuen. Sommigen stelden een gebrek aan burgerzin aan de kaak dat ze toeschreven aan specifieke etnische groepen. Of ze zochten een zondebok (personen van Aziatische origine of asielzoekers). Ze vochten de maatregel aan die verzorgend personeel 's ochtends voorrang gaf bij het boodschappen doen. Ze toonden zich nogal onverschillig over het feit dat ouderen stierven in de woonzorgcentra.

Dit, boven op de verscherpte ongelijkheid die we hierboven beschreven, heeft ook een symbolische prijs. Een gedeeltelijke, slordige of willekeurige toepassing van collectieve rechten leidt namelijk tot een breuk in het vertrouwen, in de rust en het contract tussen burgers onderling en tussen burgers en de Staat.

Volgens het woordenboek zijn een persoon, een dier of een burcht kwetsbaar wanneer “ze makkelijk geraakt, gewond, beschadigd kunnen worden”. Uit dit ommetje langs definities blijkt dat kwetsbaarheid geen individueel kenmerk is waar alleen de persoon zelf verantwoordelijk voor is. Kwetsbaarheid is een sociaal gegeven. Dat impliceert een relatie met een derde, met een omgeving of een gebeurtenis. In dit geval werd deze kwetsbaarheid verergerd door de epidemie, door het gebrek aan vooruitzending en soms door het gedrag van sommigen. Er moet werk gemaakt worden van sterkere collectieve rechten, in overleg met de betrokken groepen, en er moet duidelijk gemaakt worden waarom die belangrijk zijn.

1.2 COVID-19 en inperking van rechten: wie beslist voor wie, waar, wanneer?

De ondertussen beroemde Veiligheidsraad (opgericht in 2015) is de erfgenaam van het Ministerieel Comité voor inlichting en veiligheid². De Veiligheidsraad heeft als opdracht de prioriteiten van de inlichtingendiensten en de veiligheidsdiensten te coördineren en vast te leggen, te strijden tegen de financiering van terrorisme en gevoelige gegevens te beschermen. De samenstelling ervan weerspiegelt dit doel, want in de Veiligheidsraad zitten “*de Ministers die Justitie, Landsverdediging, Binnenlandse Zaken en Buitenlandse Zaken binnen hun bevoegdheid hebben (...)*” alsook “*de administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat, de chef van de Algemene Dienst inlichting en veiligheid van de Krijgsmacht, de commissaris-generaal van de Federale Politie, (...)*”. Hoewel de Veiligheidsraad zich normaal ver houdt van volksgezondheid, kan hij niettemin de ministers van de regering die geen deel uitmaken van de Raad uitnodigen voor dossiers die hen aangaan. Voor de coronacrisis kwam de Veiligheidsraad samen voor terreurgebonden aangelegenheden. Aanvankelijk uitsluitend federaal, werkt de Raad sinds 12 maart 2020³ samen met de Minister-Presidenten van de deelstaten.

---

² Koninklijk besluit tot de oprichting van de Nationale Veiligheidsraad, 28 januari 2015, <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/besluit/2015/01/28/2015200479/justel>.

³ Frank Segers, ‘Nationale Veiligheidsraad kondigt drastische maatregelen aan: horeca dicht, lessen opgeschort’, VRT NWS, 12 maart 2020, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/03/12/premier-sophie-wilmes-mr-stelt-bijkomende-maatregelen-tegen-co/>.

Deze nieuwe samenstelling, maar ook de vele spelers die advies geven en/of beslissen (Risk Management Group, taskforces, ‘Minister van mondkmaskers’, GEES, Celeval, superkern...) boven op de nieuwe regels (bijzondere machten, ministeriële besluiten, decreten...) zaaiden onduidelijkheid bij de bevolking over de genomen maatregelen en hun reikwijdte in tijd en ruimte. Scholen sluiten: oké, welke? Voor welke groepen kinderen? Tot wanneer? De woonzorgcentra gaan weer open: allemaal? Hoe? Voor wie? Alleen essentiële verplaatsingen zijn toegelaten, naast wandelingen met het gezin en/of een vriend(in): op welke afstand van huis? Hoe wordt dat gecontroleerd? Verbod om bepaalde openbare plaatsen te betreden als je terugkeert uit risicogebied in Sint-Pieters-Woluwe⁴, voorrang bij de toegang tot supermarkten van bepaalde ketens voor bepaalde groepen, mondkmasker verplicht in bepaalde gemeenten, in bepaalde straten...

Tot slot was er tijdens de *lockdown* soms ook een zekere verwarring over de puzzel van gemeentelijke, provinciale⁵, gewest-, gemeenschaps- en federale bevoegdheden. Daar kwam het appèl aan het gezond verstand of aan de burgerzin bovenop. En dat heeft zijn beperkingen, zoals aangestipt door Koen Lemmens, directeur van het Institute for Human Rights and Critical Studies (LIHRICS) eind september⁶: *“Wanneer een overheid het gedrag van mensen wil sturen, beschikt ze over heel wat mogelijkheden, die niet allemaal per se dwingend zijn. Via bewustwordingscampagnes, onderwijs, informatieverstrekking allerhande kan ze proberen om gedragswijzigingen te bekomen. Gebruik van het recht is zeker niet de eerste en ook niet noodzakelijk de beste manier om gedrag te beïnvloeden. Maar recht, en dan zeker strafrecht dat helemaal het laatste redmiddel moet zijn, heeft het voordeel van de relatieve duidelijkheid: als de overheid via rechtsregels iets gebiedt of verbiedt, weet de burger in principe waar hij aan toe is. Dat is uiteraard minder het geval met aanbevelingen en raadgevingen, die een burger strikt genomen niet moet opvolgen. Als de overheid dus écht ondubbelzinnig bepaalde gedragingen wil verbieden of opleggen, kunnen raadgevingen niet volstaan.”*

1.3 Legaliteit, noodzakelijkheid en proportionaliteit

De politiediensten maar ook de bewakingsdiensten die de toegang tot supermarkten regelden, hadden bijvoorbeeld soms moeite om de regels af te dwingen: hoe maak je aan de ingang van een supermarkt uit wie een handicap heeft? Hoe meet je *social distancing* en hoe controleer je op een manier die niet betwist kan worden? Hoe maak je uit of wandelaars hun gezin bij zich hebben of hun vrienden?

Volgens het principe van de legaliteit moet iedereen kunnen weten wat er in de wet staat en kunnen begrijpen voor welke vergissingen, welke fouten ze verantwoordelijk zijn. Dit is de voorwaarde om daden te kunnen bestraffen. Bleef dat principe overeind de afgelopen maanden?

De vraag naar de *legaliteit* van de maatregelen die tot nu toe genomen zijn, is nuttig. Deze uitzonderingsmaatregelen, genomen via ministerieel besluit door een minderheidsregering, geven veeleisende democraten stof tot nadenken. Anne-Emanuelle Bourgaux, professor Publiek Recht aan de

---

⁴ Stéphane Rixhon, ‘Coronavirus : l’interdiction d’accès aux services publics communaux de Woluwé-Saint-Lambert est-elle bien légale ?’, *La Libre*, 3 maart 2020, <https://www.lalibre.be/debats/opinions/coronavirus-et-l-interdiction-d-acces-aux-services-publics-communaux-est-ce-bien-legal-5e5e58d2f20d5a642296169e>.

⁵ Eric Deffet, ‘Coronavirus: dix gouverneurs au carrefour de tous les pouvoirs’, *Le Soir*, 28 juli 2020, <https://plus.lesoir.be/315625/article/2020-07-28/coronavirus-dix-gouverneurs-au-carrefour-de-tous-les-pouvoirs>

⁶ Koen Lemmens, ‘Wat de overheid eigenlijk zegt: wij slagen er niet in strikte regels op te leggen’, *De Morgen*, 24 september 2020, <https://www.demorgen.be/meningen/wat-de-overheid-eigenlijk-zegt-wij-slagen-er-niet-in-strikte-regels-op-te-leggen~bd15493d/>.

Ecole de Droit aan de UMons, herinnerde daaraan in haar opiniestuk waarin ze citeert uit de Redevoering voor de opening van het Nationaal Congres van België van 10 november 1830: “*Les Congressistes ont inscrit le principe de la légalité en matière pénale dans la Constitution pour éviter la substitution arbitraire du régime des arrêtés au système légal établi par le pacte social.*”⁷ Toch zagen we een wildgroei aan ministeriële besluiten over de *lockdown* en de versoepeling ervan verbonden aan de bijzondere machten op veel domeinen, zelfs arbeid (terwijl de besluiten over de *lockdown* en de versoepeling ervan vallen onder de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken). Daarbij kwamen nog missers in de communicatie die de indruk gaven dat een maatregel al van kracht was terwijl hij slechts was aangekondigd of de FAQ die de verplichtingen oplistten terwijl ze alleen als bedoeling hadden om de maatregelen uit te leggen. Tot slot was er, zoals hoger aangehaald, de overvloed van maatregelen op verschillende niveaus.

De *noodzakelijkheid* van de maatregelen is het voorwerp van een debat dat vanuit alle mogelijke hoeken gevoerd wordt, zelfs door complotdenkers: weerstand tegen het dragen van mondkapjes, ter discussie stellen van grootschalige vaccinaties, bubbel van tien of van vijf, rode en groene gebieden, opening van de horeca, evenementenzalen,... In dit debat worden ook vragen gesteld over het algemeen belang en de positie en/of de expertise van degenen die beslissen of advies geven.

In de discussie over de noodzakelijkheid van de maatregelen werd vaak vergeten de civiele samenleving te raadplegen of met haar te overleggen. We zagen hoe de coronacrisis het wantrouwen tussen individuen aanwakkerde en soms zelfs veroorzaakte, waarbij de eigen situatie werd vergeleken met zogezegde ‘toegekende voordelen’ aan de meest kwetsbare groepen.

Opdat de uitzonderingsmaatregelen het principe van de *proportionaliteit* respecteren, moeten ze *aangepast* zijn aan het beoogde doel en *noodzakelijk* zijn om dat doel te bereiken. Er mogen ook geen andere manieren zijn om hetzelfde doel te bereiken met een maatregel die de mensenrechten minder schendt. Daarom mogen de maatregelen slechts goedgekeurd worden “bij gebrek aan een andere maatregel die even gepast zou zijn, maar minder beperkend”.⁸ Tot slot moeten de maatregelen strikt *proportioneel* zijn. Met andere woorden: ze mogen geen onevenredige effecten of gevolgen hebben. Dit blijft een gevoelige kwestie. Wat te denken van de volledige *lockdown* van de provincie Antwerpen? Van die van het opvangcentrum van Fedasil in Koksijde? Van het totaalverbod om te betogen in bepaalde gemeenten? Van het verbod om het strand te bezoeken voor mensen die niet in die kustgemeente of de aanpalende gemeenten wonen?

De legaliteit, de noodzakelijkheid en de proportionaliteit van de crisismaatregelen hebben veel inkt doen vloeien. En dat debat is belangrijk. Want een recht afnemen heeft een negatief effect op alle andere. We hebben dat gezien met de *lockdown* en de impact hiervan op het recht op onderwijs, op gezondheid...

---

⁷ “De leden van het Congres hebben het legaliteitsbeginsel in strafzaken in de grondwet verankerd om te voorkomen dat het door het Sociaal Pact ingestelde rechtssysteem op willekeurige wijze wordt vervangen door het systeem van arrestaties.” (onze vertaling).

⁸ “*Qu’en l’absence de toute autre mesure qui serait aussi appropriée tout en étant moins contraignante*”, Sébastien Van Drooghenbroeck et Xavier Delgrange, ‘Le principe de proportionnalité : retour sur quelques espoirs déçus’, *Revue du droit des religions* [online], 7 | 2019, 8 oktober 2019, <http://journals.openedition.org/rdr/290>.

1.4 Het algemeen belang, grens van de mensenrechten?

Tijdens de coronacrisis werden de vrijheden van iedereen ingeperkt om ieders veiligheid te garanderen. De volksgezondheid kreeg voorrang op al de rest, met inperkingen die vaak gezien werden als vrijheidsberovend om onze veiligheid en die van de rest van de wereldbevolking te garanderen.

Er kan een parallel getrokken worden tussen het universele doel dat hier gesteld wordt, met name het indammen van deze gevaarlijke ziekte, en de debatten die wereldwijd gevoerd worden over het recht op voedsel voor iedereen of de bescherming van het leefmilieu.

Leven in een wereld waar chartervluchten verboden zijn, waar je alleen lokaal en duurzaam consumeert, waar geen massaproductie meer is? Om dit te kunnen realiseren moeten we het eens worden over het doel van deze maatregelen, met name het behoud van ons leefmilieu. We moeten een algemene inperking van bepaalde rechten aanvaarden om een hoger doel te bereiken.

De coronacrisis heeft ons echter ook geleerd dat als je een gedeeld, universeel en legitiem doel bepaalt, evenals de middelen die daarvoor worden toegekend, je daarbij de meest kwetsbare groepen, die niet op dezelfde manier hun voeding, huisvesting, school, mobiliteit, zorg kunnen kiezen, niet aan hun lot mag overlaten.

2 De mensenrechten beschermen

Dit rapport gaat over *de coronagerelateerde meldingen aan Unia over 200 dagen*, namelijk van 1 februari (datum waarop de eerste melding binnenliep) tot 19 augustus 2020. Deze oefening heeft een aantal beperkingen:

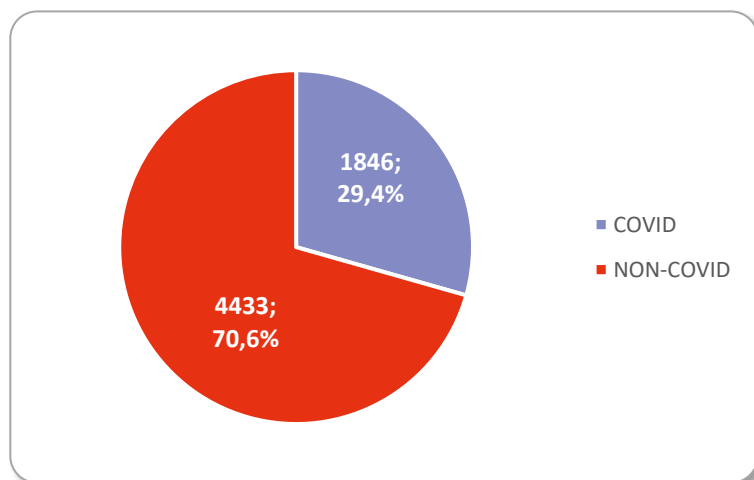
- We werken op basis van situaties die aan ons gemeld werden. Het gaat dus om getuigenissen van mensen die de weg naar Unia hebben gevonden en die ons aanspreken over situaties die ze beleefd hebben of die hun verontwaardiging hebben gewekt en die ze zelf toeschreven aan de coronamaatregelen.
- Het gaat om meldingen, met andere woorden vóór we geanalyseerd hebben of de gemelde situaties gegrond of waarachtig zijn. Toch zijn ze interessant omdat ze deels weerspiegelen wat er leeft bij de bevolking.
- We hebben bij de analyse op basis van deze meldingen nog geen rekening gehouden met de beperkingen van de antidiscriminatiewetgeving. We hebben het in dit stadium dus niet over discriminatie of haatmisdrijven.
- Omdat we het belangrijk vonden om onze vaststellingen snel te delen, hebben we de bestudeerde periode beperkt tot 200 dagen, te tellen vanaf de datum van de eerste melding – dat was nog voor COVID-19 een eerste slachtoffer had gemaakt in België.

Na een algemene inleiding geven we een overzicht van de meldingen vanuit drie invalshoeken:

- getuigenissen van onze melders over hun dagelijks leven. Hieruit blijkt in welke mate de *lockdown* of de versoepeling ervan gezien werd als discriminerend of vrijheidsberovend;
- het klimaat van wantrouwen onder de bevolking;
- een tijdlijn, waarop we ons optreden bekijken in het licht van de opvallendste feiten in de bestudeerde periode.

We stellen in 2020 een stijging van het aantal meldingen met 32% vast ten opzichte van dezelfde periode in 2019. Van de meldingen die we ontvingen tussen februari en augustus 2019 hield 29,4% verband met COVID-19. We kunnen deze globale stijging in het aantal meldingen niet met zekerheid alleen toeschrijven aan de epidemie, maar er was zeker een kettingreactie.

Aandeel van coronagerelateerde meldingen t.o.v. alle meldingen gedurende 200 dagen (1 februari – 19 augustus 2020):

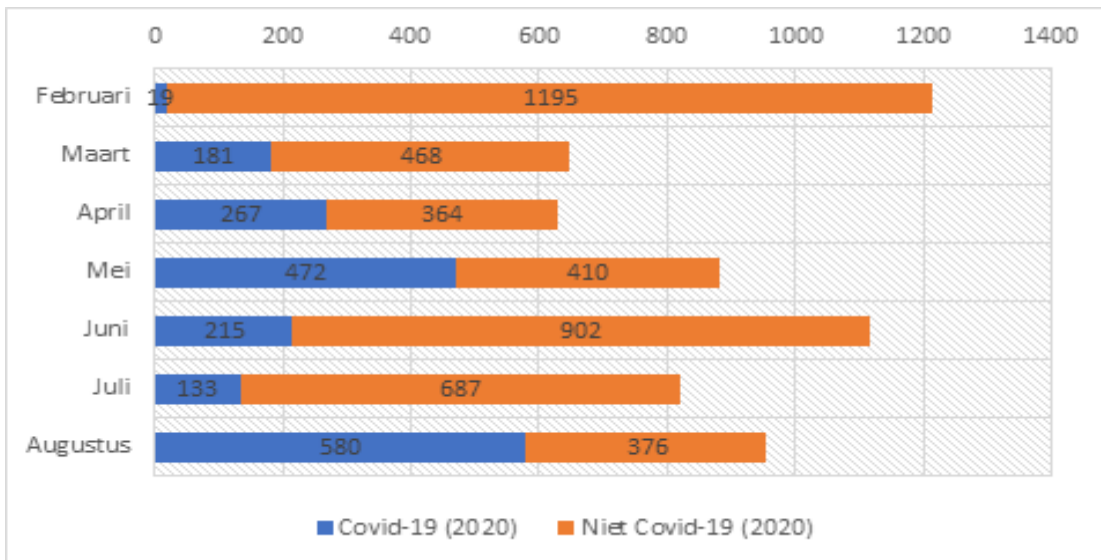

Iets minder dan zes van de tien meldingen kwamen van mannelijke melders.

Man	1.055
Vrouw	745
Rechtspersoon	23
Ander	23
Totaal	1.846

De maandelijkse uitsplitsing van de meldingen vertoont grote schommelingen. Die zijn mogelijk het gevolg van de reacties op de verschillende maatregelen van de overheden, zowel op de maatregelen zelf als op de samenlevingsproblemen die ze veroorzaken: zoektocht naar verantwoordelijken voor de verspreiding van het virus, controle op de naleving van de maatregelen, haatboodschappen... Vooral in de maanden mei en augustus liepen er veel coronagerelateerde meldingen binnen (meer dan de helft van de ontvangen meldingen). In mei kunnen we die stijging verklaren door de versoepeling van de *lockdown*. In augustus werd het mondkapje verplicht, vroegen gezinsleden die van elkaar gescheiden waren of ze naar landen buiten de EU mochten reizen, en veroorzaakte de 'Van Ranst'-film van *Humo* een honderdtal reacties.

Grafiek: Maandelijks aandeel van de coronagerelateerde meldingen t.o.v. het totale aantal meldingen gedurende 200 dagen (1 februari-19 augustus 2020):

Van de 1.846 ontvangen meldingen waren er verschillende die dezelfde situatie aankaartten. Het kan gaan om meldingen van partners uit de civiele samenleving die de aandacht van Unia wilden trekken en burgers aanmoedigden om ons te contacteren. Deze meldingen waren echter niet per se gecoördineerd en getuigen duidelijk van een gedeelde verontwaardiging:

Omschrijving	Totaal
HUMO – filmpje 'Pandemietje' (parodie Dries Van Langenhove en Marc Van Ranst)/Corona	349
Grootouders en het passen op kleinkinderen	266
Partner niet-EU en scheiding door de sluiting van de grenzen	124
Kinderen asielcentrum Koksijde	103
Weigering repatriëring uit Marokko	23
TOTAAL	865

Het algemene klimaat heeft dus een zichtbare impact op het werk van Unia, vooral dan via de stijging van het aantal individuele coronameldingen. Deze meldingen zijn recent en ze zijn nog niet allemaal afgerond. Bijgevolg blijft in bepaalde gevallen de vraag open of ze al dan niet gegrond zijn volgens de antidiscriminatiewetgeving. Maar de vaststelling dat er een stijging is, is op zich al een alarmsignaal.

We zien een dubbel signaal. Ten eerste zijn er de meldingen over de impact van de coronamaatregelen en/of de manier waarop de melders en hun omgeving die maatregelen beleven. Bij impact gaat het dan om directe of indirecte of gepercipieerde gevolgen voor de mensenrechten. Daarnaast is er het algemene maatschappelijke klimaat dat wordt gecreëerd door de coronamaatregelen zelf of door het discours over de epidemie en de coronamaatregelen.

2.1 Impact van de maatregelen om de epidemie te bestrijden

In maart ging België de coronalockdown in met een sterk gevoel van *#tousensemble* en zorg dragen voor elkaar. Maar al snel bleek niet iedereen de *lockdown* op dezelfde manier te beleven.

2.1.1 Jongeren

Deze groep onderging op verschillende vlakken tegelijk de gevolgen van de *lockdown* en de versoepeling achteraf. Voor sommigen werd de lente van 2020 gekenmerkt door *in hun kot* blijven in een te kleine woning, leerproblemen, onzekerheid over de examens en een verbod om buiten te komen terwijl ze thuis hun ouders zagen kampen met problemen.

Unia ontving veel meldingen die we als volgt kunnen onderverdelen:

Recht op onderwijs

“Ondanks de inspanningen van scholen en vormingsinstellingen om de lessen niet te onderbreken dankzij afstandsonderwijs, zegt 65% van de jongeren dat ze sinds het begin van de pandemie minder geleerd hebben; 51% meent dat hun studies vertraging zullen oplopen en 9% vreest dat hun studies eronder lijden en zelfs dat ze niet zullen slagen.” Dat is een van de conclusies van een brede bevraging over de impact van COVID-19 op de jeugd bij 12.000 jongeren. De bevraging werd op 11 augustus 2020 gepresenteerd door de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO).⁹

Het recht op onderwijs kwam sterk in het gedrang door de lockdownmaatregelen en de versoepelingen achteraf. Kinderen en jongeren moesten van thuis uit onderwijs volgen. Voor veel jongeren was dat erg lastig: sommige jongeren hadden geen internetverbinding om de lessen online te kunnen volgen, hadden geen computer of maar één computer voor het hele gezin, of ze bezaten een verouderde computer waardoor toepassingen niet werkten. Ook de leefomstandigheden speelden een rol, zoals het hebben van een aparte kamer om de lessen te volgen of om te studeren. Ook de ouders hadden het moeilijk, want zij moesten meerdere uren tijd vrijmaken om hun kinderen te begeleiden bij het afstandsonderwijs. Tot slot kreeg Unia ook meldingen van anderstalige ouders bij wie de taal een onoverkomelijke hindernis was en van ouders van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften die niet zelf konden instaan voor de ondersteuning waar hun kinderen recht op hadden en nood aan hadden, en die nu was weggevallen.

“Door COVID-19 ben ik nu thuis bij mijn ouders, mijn broer en zijn vriendin. Het is er te druk om rustig te studeren. Bovendien liggen al mijn spullen nog op mijn kot in Brussel, mijn wetenschappelijke rekenmachine die ik gebruik voor mijn statistieken en de meeste cursussen. Ik moet nu studeren op mijn tablet...”

---

⁹ Deze wereldwijde enquête wilde de effecten van de pandemie op het leven van jongeren (18 tot 29 jaar) achterhalen voor werk, onderwijs, mentaal welbevinden, rechten en sociaal activisme. Er kwamen meer dan 12.000 antwoorden uit 112 landen. Een groot deel daarvan was van jongeren die gestudeerd hebben en die toegang hebben tot het internet. 'Les jeunes et le COVID-19: impacts sur les emplois, l'éducation, les droits et le bien-être mental', Internationale Arbeidsorganisatie, 11 augustus 2020, https://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/publications/WCMS_753053/lang--fr/index.htm.

“Tijdens deze lockdown kan ik me niet goed concentreren thuis. Ik werk en studeer normaal in de bibliotheek, want mijn broertjes zijn erg luidruchtig. Ik kan me hier in ons appartement niet volledig afsluiten voor hun lawaai.”

Tot slot zorgden de regels voor de versoepeling van de *lockdown* naar deelstaat, onderwijsniveau en type onderwijs voor onbegrip, ontevredenheid en organisatorische hoofdbreken in gezinnen, ook eenoudergezinnen. Zij spraken ons aan over het discriminerende karakter van deze maatregelen. Ouders zeiden dat er een onderscheid gemaakt werd naar leeftijd voor de toegang tot onderwijs en ze benadrukten dat er geen enkel goed argument was om bepaalde leerjaren een bevoorrechte behandeling te geven. Ouders gaven ook aan dat hun kinderen geen toegang kregen tot behoorlijk onderwijs en dat thuis les krijgen via opdrachten en af en toe een video ondermaats was en de toekomstkansen van hun kinderen ernstig ondermijnde. Bovendien meldden ze dat het gebrek aan contact met leeftijdsgenoten hun kinderen mentale schade berokkende.

Unia kreeg 103 meldingen over de kinderen die verbleven in het opvangcentrum van Fedasil in Koksijde. Hun toegang tot onderwijs werd ontzegd door de burgemeester van Koksijde. Hij eiste namelijk dat alle kinderen getest werden op COVID-19 voordat ze zich buiten het opvangcentrum mochten begeven. Volgens de melders was dit discriminatie omdat voor de andere kinderen van de gemeente het recht op onderwijs niet afhing van een negatieve COVID-19-test. Bovendien klaagden ze aan dat kinderen in het asielcentrum op die manier werden aanzien als ‘verspreiders van COVID-19’. Unia had in deze zaak contact met het Kinderrechtencommissariaat, Fedasil en Myria. De *lockdown* voor de kinderen werd na enkele dagen opgeheven.

Ook studenten in het hoger onderwijs kregen te maken met situaties die hun recht op onderwijs in het gedrang brachten. Unia kreeg een vijftiental meldingen van leerlingen die moeilijkheden ondervonden met afstandsonderwijs. De studenten zeiden dat ze meer werk kregen omdat de lesgevers ervan uitgingen dat ze toch maar thuis zaten en niets te doen hadden. Ze misten duidelijke uitleg over de materie en heldere communicatie over het verder verloop van de examens. Zo kondigden sommige universiteiten aan dat er in juni mondelinge examens zouden georganiseerd worden via webcams: iets waarvoor je een stabiele internetverbinding, performante digitale apparatuur en een ruimte waar je alleen in alle rust het examen kan afleggen nodig hebt. Dat was echter niet evident voor elke student.

Unia ontving ook meldingen over individuele, specifieke problemen. Zo meldde een vrouw ons dat een onderzoek voor haar kind om leerproblemen vast te stellen werd uitgesteld omwille van de coronacrisis. De school besloot daarom om het kind in de school te weigeren. Na tussenkomst van Unia mocht het kind in afwachting van de testen toch blijven. Unia kreeg ook een veertiental meldingen over het afleggen van examens voor kinderen die altijd al thuisonderwijs volgden. Voor deze groep vonden de examens in juni plaats, terwijl kinderen in het klassieke onderwijs beoordeeld werden op basis van hun dagelijks werk. Omdat er geen sprake was van een beschermd discriminatiecriterium, kon Unia niet tussenkomen bij deze meldingen.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Voor het Vlaamse onderwijs schreef Unia samen met het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting een brief naar de minister van Onderwijs en de koepels van de onderwijsnetten om de moeilijkheden van preteaching aan te kaarten. In deze brief vroeg Unia om:

- scholen de nodige middelen te geven om alle leerlingen te bereiken;
- te verduidelijken hoe leerlingen in moeilijke situaties tijdens en na het afstandsonderwijs worden opgevolgd;
- scholen, ouders en kinderen niet bijkomend onder druk te zetten en met alle betrokkenen afspraken te maken over de verwachtingen van afstandsonderwijs;
- opvang op school en onderwijs op locatie te blijven aanbieden voor maatschappelijk kwetsbare groepen;
- de nodige flexibiliteit te stimuleren bij de evaluatie op het einde van het schooljaar en daarover spoedig duidelijkheid te verschaffen.

Unia en Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting kropen ook in de pen met een brief aan de hogescholen en universiteiten van de Franse en Vlaamse Gemeenschap¹⁰. Daarin raadden ze de universiteiten en hogescholen aan om:

- zich te laten bijstaan door organisaties of instellingen die dichtbij kwetsbare groepen staan;
- de eigen sociale diensten te betrekken bij een specifiek beleid en hen extra te ondersteunen;
- een pakket maatregelen uit te werken om studenten in moeilijke leefomstandigheden extra te ondersteunen (zowel tijdens als na de coronacrisis);
- de maatregelen in verband met de organisatie van de examens van de verschillende universiteiten en faculteiten zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.

Unia schreef ook twee aanbevelingen over onderwijs. De eerste aanbeveling werd uitgewerkt samen met het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting. Deze aanbeveling was gericht aan de Franse Gemeenschap en ging over eerlijke klassenraden¹¹. In deze aanbeveling vroegen we om helder te communiceren met leerlingen en ouders en hen te betrekken bij beslissingen. Bovendien benadrukten we het belang om rekening te houden met de specifieke realiteit van elke leerling. En om niet uit het oog te verliezen wanneer leerlingen met een handicap recht hebben op redelijke aanpassingen.

De tweede aanbeveling was een samenwerking met het Steunpunt voor Inclusie en de Vakgroep Orthopedagogiek van de Universiteit Gent.¹² In deze aanbeveling gaf Unia tien concrete suggesties om in het coronabeleid voor onderwijs beter rekening te houden met leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften.

---

¹⁰ 'Unia en het Steunpunt tot bestrijding van armoede vragen universiteiten en hogescholen extra aandacht te hebben voor kwetsbare groepen', Unia, 24 april 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/laat-niemand-uit-de-boot-vallen>

¹¹ 'Aanbeveling: eerlijke klassenraden', Unia, 16 juni 2020, <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/aanbeveling-eerlijke-klassenraden>

¹² 'Ondersteuning voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het COVID-19-beleid', Unia, 6 mei 2020, <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/ondersteuning-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften-in-het-covi>

Beperkt toegang omwille van leeftijd

Unia kreeg verschillende meldingen over het uitsluiten van kinderen en jongeren. Zoals alleenstaande ouders die samen met hun minderjarige kinderen de toegang geweigerd werd tot een winkel. Unia sprak verschillende winkels aan en verwees naar de coronarichtlijnen die het winkelen met minderjarige kinderen wel degelijk toelieten.

Ook over de versoepelingen van de bezoeksregeling in de ziekenhuizen kreeg Unia een melding, over een ziekenhuis dat kinderen onder vijftien jaar niet toeliet als bezoekers. Het beleid van het ziekenhuis werd aangepast zodat het reglement vermeldde dat het kan, hoewel het niet werd aangeraden.

Vrijheid van beweging

Zoals iedereen moesten ook jongeren *in hun kot* blijven. Voor hen was het vaak niet evident om afstand te houden. De *lockdown* begon na een tijdje zwaar te wegen. Jongeren die met een groot gezin in een klein appartement wonen in een drukke stad hadden vaak geen ruimte om zich uit te leven. De coronamaatregelen in de ministeriële besluiten begrijpen en toepassen was niet evident (datum van inwerkingtreding, proportionaliteit). De politie, in de voorhoede van de controle van de *lockdown* en de versoepeling achteraf, leek vaker in actie te komen¹³. Uit de cijfers van het parket blijkt dat op 9 september 13% van de zaken met de specifieke COVID-19-preventiecode de jeugdparketten betrof. We hebben geen kwalitatieve gegevens. We kregen wel meldingen van betrokkenen of van de civiele samenleving die bevestigden dat jongeren het moeilijk hadden om afstand te houden en dat de politie meer optrad.

2.1.2 Ouderen

Deze 'risicogroep' kwam het vaakst aan bod in de meldingen. Van het beruchte "laat grootouders onze kinderen niet opvangen" tot een vrijwilligerscharter voor de activiteiten van ouderen: er was veel aandacht voor aanbevelingen om "65-plussers te beschermen" op de persconferentie van de Nationale Veiligheidsraad en in de FAQ op de website www.info-coronavirus.be. Er zijn echter drie valkuilen bij de extra aandacht voor deze leeftijdsgroep:

- probleemsituaties (kinderen opvangen of vrijwilligerswerk hernemen) worden uitsluitend en exclusief bekeken vanuit het oogpunt van de kwetsbaarheid die wordt toegeschreven aan één individueel kenmerk: leeftijd. Terwijl deze situaties vragen om structurele oplossingen (zoals vlotte toegang tot kinderopvang of aangepaste maatregelen in verenigingen gedekt door specifieke subsidies);
- het gebruik van leeftijd als *proxy*, met andere woorden als surrogaat voor de gezondheidstoestand. '65+' wordt dan synoniem met gevaar en kwetsbaarheid omwille van de gezondheidstoestand. Zo wordt van een hele leeftijdsgroep een te beschermen categorie gemaakt, ongeacht de individuele gezondheidstoestand of de individuele wensen;
- aanbevelingen door overheden waarvan echter niet altijd duidelijk is hoe dwingend ze zijn.

---

¹³ We beschikken niet over de gegevens van de Administratieve Sancties voor COVID-19, want die worden op gemeentelijk niveau uitgeschreven. Het College van Procureurs-Generaal publiceert maandelijks statistieken over het aantal zaken die de parketten registreren met de preventiecode '62Q - Corona/COVID-19 (overtredingen vermeld in de ministeriële besluiten)', zowel voor correctionele parketten als voor de arbeidsauditoraten. Woensdag 9 september telden we 89.002 zaken met een 62Q-code geregistreerd door de correctionele parketten/auditoraten, waarvan 11.541 door het jeugdparquet. <https://www.om-mp.be/fr/colleges-parquet-federal/college-procureurs-generaux> geraadpleegd op 16.09.2020.

In totaal ontving Unia 331 meldingen in verband met 65-plussers. De autonomie van ouderen stond centraal in die meldingen. Het is nu eenmaal moeilijk om een evenwicht te vinden tussen de gezondheid en het recht op leven en de rol van de Staat om die te beschermen enerzijds, en zelfbeschikking anderzijds. Dit evenwicht schommelde naargelang de evolutie van de epidemie maar ook van de middelen die de Staat ter beschikking had (tekort aan beschermingsmateriaal voor professionals, tekort aan tests). De reële of vermeende gevolgen van de coronamaatregelen hadden een direct effect op het draagvlak bij de bevolking, met name voor hoogbejaarden. We weten niet wat er gebeurd zou zijn als de woonzorgcentra de deuren hadden opengehouden. We weten niet hoeveel ouderen zich zo eenzaam hebben gevoeld dat ze uit het leven zijn gegleden. Maar toen sommige virologen een langdurige *lockdown* suggereerden voor hoogbejaarden, toen de overheid aanraadde om geen nauwe contacten te hebben met 65-plussers, riepen sommigen het recht op zelfbeschikking in. Ze hekelden het feit dat leeftijd het enige criterium was om mensen te omschrijven als een risicogroep.

Recht op een gezinsleven

Op de Veiligheidsraad van 6 mei 2020 werd een versoepeling aangekondigd. Vanaf 10 mei 2020 mocht elk gezin thuis maximaal vier personen ontvangen, op voorwaarde dat de gebruikelijke coronamaatregelen werden gevolgd. Maar in het begin werd daaraan toegevoegd dat het voor personen die tot de risicogroep behoren niet aan de orde was om effectief andere mensen te ontmoeten. Als voorbeeld werden ontmoetingen gegeven tussen kleinkinderen en grootouders ouder dan 65 jaar. De risicogroep werd dus breed gedefinieerd: iedereen ouder dan 65 jaar behoorde hiertoe en moest extra waakzaam zijn.

Maar liefst 267 mensen meldden aan Unia dat ze zich door deze regel gediscrimineerd voelden. Zo getuigden veel 65-plussers dat zij geen onderliggende medische aandoeningen hadden: ze behoorden enkel tot de risicogroep omwille van hun leeftijd en mochten daarom hun kleinkinderen niet zien. Nochtans meenden ze dat er geen verband is tussen de leeftijd van 65 jaar bereiken en plots kwetsbaar worden. Sommige melders wezen erop dat de indeling 65+ gedateerd is en dat die gelijkloopt met de pensioenleeftijd die bepaald is toen de levensverwachting nauwelijks 75 jaar was. Ze maakten ook duidelijk dat het volgens hen belangrijker is om de afstands- en hygiënemaatregelen te volgen om het risico op besmetting in te perken.

Over het gebruik van de FAQ

We staan even stil bij het belang van de FAQ op de website www.info-coronavirus.be. Overheden schuiven deze website vaak naar voren als referentie in de strijd tegen COVID-19. De website bevat een FAQ die de richtlijnen uit de dagelijkse persconferenties en de grote persconferenties van de Nationale Veiligheidsraad bevattelijk moet maken. Tijdens de persconferenties dit voorjaar werden de wetteksten, die soms pas werden goedgekeurd nadat ze al waren aangekondigd, in klare taal omgezet voor het brede publiek¹⁴.

De FAQ ging daarin nog verder, met voorbeelden en afbeeldingen. Maar dit zorgde voor problemen, want het is niet duidelijk hoe afdwingbaar de informatie in de FAQ is. Het kan immers niet de bedoeling zijn dat de FAQ meer beperkingen oplegt dan de wet zelf of zelf voorwaarden toevoegt aan de toepassing van de wet.

Voor wat het bezoek van kleinkinderen betreft, zeiden melders het gevoel te hebben dat ouderen behandeld werden als kinderen en dat ze niet wisten in welke mate ze zich moesten schikken naar de FAQ. Er werd ook aangestipt dat de FAQ geregeld werd geüpdatet maar dat er geen eerdere versies te vinden waren op de website.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Naar aanleiding van de meldingen stelde Unia dat bij de versoepeling van de coronamaatregelen niet mocht gediscrimineerd worden op basis van leeftijd.¹⁵ Opnieuw wees Unia erop dat een leeftijdsgrens de makkelijkste manier lijkt te zijn om een grens aan te geven, maar dat het criterium vaak het doel mist. Bovendien zagen we in de meldingen dat zo'n leeftijdsgrens erg stigmatiserend overkomt. Tenslotte is leeftijd niet hetzelfde als gezondheidstoestand. Unia riep de overheid op om de mensenrechten van ouderen te respecteren en te garanderen. De overheid dient erover te waken dat de versoepeling van de maatregelen 65-plussers niet discrimineert, stigmatiseert of kinderlijk behandelt.

---

¹⁴ Ook al was er geen vertaling in gebarentaal (of een simultaanvertaling Duits-Frans) tijdens de eerste persconferentie.

¹⁵ 'Versoepel coronamaatregelen zonder te discrimineren op basis van leeftijd', Unia, 20 mei 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/unia-coronamaatregelen-leeftijd>.

Ik wil terugkeren naar het werk. Kan mijn werkgever een medisch attest of een verklaring op eer vragen?

NEEN.

De werkgever kan je wel vragen om een preventieadviseur of de bedrijfsarts te raadplegen, maar je bent niet verplicht om dat te doen. Enkel als je gezondheidstoestand een professionele essentiële voorwaarde is (zie hieronder), kan je werkgever je verplichten om een bezoek te brengen aan de bedrijfsarts.

Ik wil mijn vrijwilligerswerk hervatten. Kan mijn vrijwilligerscoördinator een medisch attest of een verklaring op eer vragen?

NEEN.

Ook hier is het principe hetzelfde als voor werknemers: een vrijwilligerscoördinator kan je vragen om een dokter te bezoeken, maar je bent niet verplicht om dat te doen. Enkel als je gezondheidstoestand een professionele essentiële voorwaarde is (zie hieronder) kan je vrijwilligerscoördinator of de organisatie waar je vrijwilliger bent je vragen om een dokter te bezoeken.

En als ik het werk of het vrijwilligerswerk al heb hervat, kan men dan vragen dat ik een medische controle onderga bij een arts of de bedrijfsarts?

Als je griepsymptomen hebt, of je wordt ziek op het werk en de werkgever of de vrijwilligerscoördinator stelt dit vast, dan kan hij of zij je vragen om je arts of de bedrijfsarts te raadplegen om te controleren of je geschikt bent om te werken of uw vrijwilligersactiviteit uit te oefenen.

En als ik ouder ben dan 65? Mag men dan wel striktere voorwaarden eisen bij mijn terugkeer naar het (vrijwilligers)werk op basis van mijn leeftijd?

NEEN.

Recht op werk of vrijwilligerswerk

Van 1 februari 2020 tot 31 augustus 2020 werden alle situaties van tijdelijke werkloosheid als gevolg van de coronacrisis beschouwd als tijdelijke werkloosheid wegens overmacht. Hierdoor bedroeg de uitkering 70% van het loon. Maar sommige gepensioneerden, of personen die recht hebben op een pensioen en nog werken, vielen bij deze maatregel uit de boot. Want alleen personen jonger dan 65 jaar konden een beroep doen op tijdelijke werkloosheid, omdat ervan werd uitgegaan dat 65-plussers al een pensioenuitkering krijgen. Unia kreeg hierover enkele meldingen. We waarschuwden ervoor dat sommige 65-plussers voortwerken omdat een pensioen voor hen niet voldoende is. Door deze maatregel kwam deze kwetsbare groep in een financieel moeilijke situatie terecht.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Om ervoor te zorgen dat gepensioneerden van 65 jaar of ouder toegang kregen tot de tijdelijke werkloosheid, adviseerde Unia de federale taskforce voor kwetsbare groepen, de minister van Werk en de fractievoorzitters van de Kamer om het Koninklijk Besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering aan te passen. Het advies liep parallel met een wetsvoorstel in dezelfde richting. Dit wetsvoorstel werd goedgekeurd op 28 mei 2020.

Unia kreeg verschillende meldingen over het opstarten of hervatten van vrijwilligerswerk door 65-plussers. In het begin van de corona-epidemie werd er hard gezocht naar vrijwilligers om oudere personen of personen met een zwakke gezondheid te helpen. Een vrouw meldde bij Unia dat verschillende zoekertjes daarbij de leeftijdsgrens van 50 jaar hanteerden. Unia contacteerde de betrokken organisaties, die lieten weten dat ze de richtlijnen van Volksgezondheid opvolgden. Volksgezondheid raadde personen ouder dan 50 jaar namelijk af om zich aan te melden als vrijwilliger, omdat ze een hoger risico zouden hebben bij een coronabesmetting. Volgens Unia is een individuele beoordeling van de gezondheidstoestand van een persoon een beter criterium dan het hanteren van een maximumleeftijd.

Toen begin juni 2020 het gewone vrijwilligerswerk weer opstartte, kregen veel 65-plussers het bericht dat hun organisatie opnieuw de deuren opende, maar niet voor vrijwilligers ouder dan 65 jaar. De organisaties verwezen daarbij naar het advies van de GEES (Groep van Experts belast met de Exit-Strategie). De GEES raadde dit inderdaad sterk af. Als de betrokkenen echter gezond zijn en de overige veiligheidsmaatregelen in acht genomen worden, leek er geen reden te zijn om het vrijwilligerswerk niet opnieuw op te starten. Een melder omschreef dit als volgt: *“Diverse maatregelen zijn nu versoepeld, maar 65-plussers blijven uitgesloten. In het begin kon ik het nog begrijpen omdat het voor iedereen gold, maar na de versoepeling blijf ik met een wrang gevoel zitten. Ik voel me nutteloos en aan de kant gezet en voel me stilaan in een depressie glijden. Ik vind dit een verschrikkelijke leeftijdsdiscriminatie.”*

Unia kreeg ook een melding van een persoon van wie de collega's opnieuw aan het werk mochten. Enkel hem werd gevraagd om een ziektebriefje te halen, aangezien hij 65-plusser is.

Unia maakte een overzicht van vaak gestelde vragen over het hervatten van werk en vrijwilligerswerk.¹⁶ Het ging daarbij niet alleen over leeftijd, maar ook over het opvragen van een medisch attest of een verklaring op eer als voorwaarde voor de werkhervatting. Volgens Unia is het in het algemeen verboden om aan de terugkeer naar (vrijwilligers)werk voorwaarden te verbinden die te maken hebben met de vermeende gezondheidstoestand of leeftijd. Een werkgever kan enkel een medisch attest of een verklaring op eer vragen als het een professionele essentiële voorwaarde is om in goede gezondheid te zijn. Enkel een bedrijfsarts kan dit attest opstellen.

Digitale kloof

Unia krijgt in het algemeen veel meer meldingen die te maken hebben met de digitalisering van de samenleving. Die digitalisering zorgt ervoor dat bepaalde groepen benadeeld worden, zoals personen die minder gemakkelijk toegang hebben tot het internet door hun financiële situatie, leeftijd, handicap, ... In dit verband kreeg Unia verschillende meldingen die te maken hadden met de coronamaatregelen. Zo vingen we signalen op over online reservatiesystemen, het verplicht betalen met bankkaart en het gebruik van QR-codes in verschillende contexten (restaurants, reservaties, ...).

Bij deze digitale vereisten werden opnieuw oudere personen uit het oog verloren, maar ook personen met een handicap of personen in een moeilijke financiële situatie.

---

¹⁶ 'Wil je terugkeren naar het werk? Of vrijwilligerswerk hervatten?', Unia, 26 juni 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/wil-je-terugkeren-naar-het-werk-of-vrijwilligerswerk-hervatten>.

2.1.3 Personen met een handicap

Uit de meldingen over handicap van melders en van de civiele samenleving blijkt wat de grote knelpunten waren in de toepassing van de coronamaatregelen voor bepaalde groepen:

- stigmatisering en problemen voor sommige personen met een handicap om de aanpassingen af te dwingen waar ze recht op hebben (voorrangsuren in supermarkten, de mogelijkheid van een begeleider...);
- gebrek aan overleg over beslissingen (mondmaskers dragen, minder assistentie van de NBMS...).

Winkelen in supermarkten

Op 18 maart 2020 gingen de coronamaatregelen in die opgelegd werden door de Veiligheidsraad, en die bepaalden dat mensen alleen moesten boodschappen doen. De Nationale Veiligheidsraad stond wel uitzonderingen toe voor minderjarige kinderen en personen die hulp nodig hebben zoals ouderen en personen met een handicap. Deze maatregelen werden versoepeld, maar daarna opnieuw verstrengd op 29 juli 2020. Beide keren kreeg Unia meldingen van personen met een handicap die niet in de winkel toegelaten werden omdat ze een begeleider nodig hadden. Ook de lange wachtrijen vormden vaak een obstakel voor personen met een handicap. Bovendien waren er discussies aan de ingang of aan de kassa over de regels die winkels oplegden om *social distancing* te garanderen, zoals het verplicht nemen van een winkelkar of het verplicht betalen met een betaalkaart. Tot slot zijn er ook handicaps die niet zichtbaar zijn, wat het verkrijgen van een uitzondering bemoeilijkte.

“Ik heb heel sterk het gevoel dat we genegeerd worden, en zelfs onheus behandeld worden door sommige bewakers in supermarkten. We worden niet alleen verplicht om aan te schuiven zoals de valide shoppers, maar ik moet ook nog eens zo’n stomme winkelkar nemen terwijl ik al een stok en een shopper bij heb. Die kar zit nog het meest in de weg en gaat me tegen niks en niemandal beschermen.”

“Ik had gemeld dat ik een rugprobleem heb en dat het voor mij moeilijk is om een kar te nemen. De manager wou me echter niet binnenlaten zonder kar. Ik deed mijn best om het karretje voort te duwen, maar omdat het moeilijk was ging ik toch betalen zonder de kar. Daarop wou de security mij daarna niet meer buiten laten tot ik de kar ging halen. Ze intimideerden me fysiek, waarop ik zei dat ze maar de politie moesten bellen en dat ik mezelf geen pijn ging doen.”

“Ik werd als door de FOD erkende gehandicapte geweigerd in een winkel met mijn begeleider omdat we geen twee karren hadden genomen. Twee karren zijn bijzonder moeilijk want ik heb mijn begeleider nodig. De winkelbediende vroeg me dan ook de winkel te verlaten, wat ik geweigerd heb.”

Unia merkte dat de winkels die we wezen op de plicht tot redelijke aanpassingen, vaak in tweestrijd waren. Ze lieten ons weten dat er veel controles gebeurden en dat ze bang waren gedwongen te moeten sluiten als bleek dat ze de maatregelen niet strikt volgden.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Unia attendeerde de FOD Volksgezondheid er vanaf de eerste dagelijkse persconferenties op dat vertaling in gebarentaal nodig was; de eerste drie vonden plaats zonder.

Unia richtte zich tweemaal tot Comeos, de vertegenwoordiger van de Belgische Handel en Diensten, om problemen in handelszaken aan te kaarten¹⁷. We namen ook contact op met de bewakingsfirma's.

Ook tijdens de coronacrisis heeft elke persoon zijn of haar eigen realiteit. We kunnen ons daarom niet blindstaren op regels zonder de nodige redelijke aanpassingen toe te staan voor personen met een handicap. Overheden riepen op tot meer overleg met de betrokken personen. Talloze discussies hadden vermeden kunnen worden als de overheid duidelijker gesensibiliseerd had ten opzichte van personen met een handicap.

Vrijheid van beweging

De *lockdown* perkte de vrijheid om zich vrij te bewegen drastisch in. Het was enkel toegelaten om met één andere persoon buiten een wandeling te maken, en dat op anderhalve meter afstand.

Unia kreeg een verontrustende melding van een vereniging die zich inzet voor slechtziende en blinde personen. Deze vereniging benadrukte dat afstand houden onmogelijk is voor de doelgroep waarvoor ze zich inzet, aangezien deze personen een begeleider nodig hebben die zich per definitie dicht bij hen moet bevinden. De vereniging werkt met wisselende begeleiders. Ze vroeg zich dan ook af of ze gesanctioneerd kon worden of agressieve opmerkingen zou krijgen van de politie als hun leden zich op straat begaven met hun begeleider.

Nog voor het thema van verplaatsingen kregen we een melding toen de cafés opnieuw open mochten en hun terrassen mochten vergroten. Dit zorgde voor ongerustheid, omdat personen met een beperkte mobiliteit hierdoor nog minder plaats zouden kunnen krijgen om zich te bewegen.

Tot slot kreeg Unia ook meldingen over personen met een handicap en het openbaar vervoer. Een persoon liet ons in het begin van de coronalockdown weten dat de NMBS de assistentie voor personen met een beperkte mobiliteit zou opschorten. Unia schreef de NMBS aan. We betreurden het dat er geen oplossing werd geboden om aan de veiligheidseisen tegemoet te komen en toch assistentie mogelijk te maken voor reizigers die een essentiële verplaatsing moesten maken. Unia benadrukte dat er ook tijdens de coronalockdown personen met een handicap aan het werk waren. Sommige van hen hadden geen ander vervoersmiddel dan de trein en moesten die essentiële reis dus maken.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Unia vroeg de NMBS om de beslissing over de assistentie voor personen met een beperkte mobiliteit ongedaan te maken en in een alternatief te voorzien zolang de assistentie opgeschort bleef¹⁸. De NMBS

---

¹⁷ 'Unia maakt zich zorgen over de toegankelijkheid tot supermarkten', Unia, 1 april 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/unia-maakt-zich-zorgen-over-de-toegankelijkheid-tot-supermarkten>.

¹⁸ 'Unia vraagt de NMBS om toch assistentie te organiseren voor essentiële verplaatsingen', Unia, 24 maart 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/unia-vraagt-de-nmbs-om-toch-assistentie-te-organiseren-voor-essentiele-verp>.

ging hier niet op in en liet zo de groep van personen met een handicap in de kou staan.

Mondmaskerdracht

Verplicht een mondmasker dragen zorgde voor moeilijkheden bij enkele personen met een handicap. Het dragen van een mondmasker werd eerst verplicht op het openbaar vervoer en bij de kapper. Daarna werd de mondmaskerplicht uitgebreid naar *indoor*-plaatsen zoals winkels en ten slotte werd het verplicht op alle drukke openbare plaatsen en werden de regels vastgelegd door de lokale overheid.

Unia zag meldingen binnenkomen bij elke verstrenging. De meeste personen met een handicap waren ongerust, omdat hun gezondheid het niet toelaat om een mondmasker te dragen en omdat ze ook niet gestigmatiseerd wilden worden door anderen die vragen stellen over het niet dragen van het mondmasker.

“Door mijn aandoening ben ik steeds buiten adem en ben ik eigenlijk een beetje aan het stikken wanneer ik beweeg. Zelfs de kleinste beweging zorgt ervoor dat ik buiten adem ben. Voor mij is het onmogelijk om te lopen en ik ben extreem beperkt in mijn bewegingen. Het voelt alsof ik verdrink als ik veel beweeg. Voor mij is een mondmasker dragen geen optie, aangezien dat mij nog meer zal hinderen. Ik kan dus niet het openbaar vervoer nemen, dat recht wordt me dus ontzegd.”

Welke initiatieven hebben we genomen?

In eerste instantie werd toegestaan om een gelaatsscherm te dragen in plaats van een mondmasker, maar dit bracht ook niet altijd een oplossing. Na een aanbeveling van Unia werd een uitzondering opgenomen in het Ministerieel Besluit van 22 augustus 2020: *“De personen die in de onmogelijkheid zijn een mondmasker, een alternatief in stof of een gelaatsscherm te dragen omwille van een beperking, gestaafd door middel van een medisch attest, moeten niet voldoen aan de bepalingen van dit besluit die deze verplichting voorzien”*.¹⁹ Unia vroeg eveneens om doelgericht te communiceren zodat personen met een handicap die geen mondmasker dragen niet gestigmatiseerd worden.

2.1.4 Personen die in een instelling verblijven

Een instelling is zowel een gemeenschap van bewoners die er dag en nacht leven als een gestructureerde organisatie met regels en afspraken. Er is een wankel evenwicht tussen deze twee aspecten. De vrijheden en de rechten van de bewoners enerzijds en de bestuurlijke en organisatorische vereisten van de instelling anderzijds stonden tijdens de *lockdown* en zelfs daarna op gespannen voet. De bewoners leefden en leven met zeer strenge inperkingen van hun vrijheid van beweging, hun sociaal en gevoelsleven en hun recht om voor zichzelf te beslissen. Bij de instellingen waarover er meldingen waren, vinden we woonzorgcentra, voorzieningen voor personen met een handicap, instellingen voor internering, gevangenis en psychiatrische afdelingen.

---

¹⁹ Artikel 12, MB houdende wijzigingen van het MB van 30 juni 2020 houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken van 22 augustus 2020, *BS* 22 augustus 2020.

Woonzorgcentra

In het begin van de epidemie zaten de woonzorgcentra in het oog van de storm. Begin maart namen de verschillende regio's extra maatregelen om woonzorgcentra te beschermen tegen grotere uitbraken van het virus. Ze werden gesloten en heropend volgens vergelijkbare voorwaarden maar op verschillende momenten. Unia kreeg hier meldingen over, evenals over de criteria die gebruikt werden om mensen naar de dienst intensieve zorg te sturen, en het feit dat leeftijd een van deze criteria was.

Unia kreeg verschillende zorgwekkende meldingen over personen die in een woonzorgcentrum verbleven en hun familie. Een melder contacteerde ons over haar 98-jarige moeder. Ze heeft zeven dochters en er mochten sinds de versoepelingen twee dochters langskomen: elk om beurt per week een half uurtje. De moeder voelde zich daardoor enorm eenzaam en weende elke dag. De melder wees erop dat de bewoners van woonzorgcentra in de steek gelaten werden.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

De Vlaamse Ouderenraad vroeg Unia om een advies over bezoek van 65-plussers aan woonzorgcentra. In de media circuleerde namelijk het bericht dat dit bezoek beperkt zou worden. Unia stelde duidelijk dat leeftijd wel degelijk een beschermd criterium is in de antidiscriminatiewetgeving en dat met een onderscheid op basis van leeftijd waakzaam moet worden omgesprongen. Unia bevestigde dat gezondheidsrisico's het nodig maken om voorzichtig te zijn, maar dat een leeftijdsgrens geen passende maatregel lijkt te zijn om dit doel te bereiken. Unia adviseerde om het bezoek zo te organiseren dat de aanwezige personen beschermd zijn.

Wat een mogelijk onderscheid op basis van leeftijd bij de behandeling van coronapatiënten betreft, reageerde Unia met een persbericht. Dat stelde duidelijk dat personen met een handicap en ouderen ook recht hebben op zorg.²⁰ De leeftijd van een patiënt mag nooit de enige indicator zijn om te bepalen welke zorg iemand krijgt.

Geïnterneerde personen

Geïnterneerde personen, in een psychiatrische afdeling of in een afdeling ter bescherming van de maatschappij, waren extra geïsoleerd. Het was erg lastig voor Unia om precieze informatie te krijgen over hun situatie. Ook familieleden geraakten niet aan inlichtingen (maandenlang geen recht op bezoek) en de geïnterneerden zelf hadden niet altijd toegang tot duidelijke en bevattelijke informatie. Sommige geïnterneerden begrepen niet wat er aan de hand was. Door het personeelsgebrek en de hygiënemaatregelen waren er weinig of geen activiteiten, en de toegang tot douches, tot medische zorg, tot de binnenplaats was beperkt of geschrapt. Medische zorg en zorgtrajecten werden onderbroken (bemoeilijkt door de hygiënemaatregelen, afstand houden...), re-integratieprojecten die essentieel zijn in het traject van een geïnterneerde lagen stil. Geïnterneerden kregen te weinig telefoonkrediet om het gebrek aan bezoek te compenseren.

---

²⁰ 'Personen met een handicap en ouderen hebben recht op zorg', Unia, 10 april 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/personen-met-een-handicap-en-ouderen-hebben-recht-op-zorg>.

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Unia klaagde deze situatie aan bij de federale taskforce voor kwetsbare groepen en vroeg een externe oproep om meer begeleidend personeel, de overbrenging van sommige geïnterneerden naar andere voorzieningen, financiële steun en een versterking van de organisatie om telefonische oproepen, contacten op afstand en de hervatting van het bezoek met de noodzakelijke beschermingsmiddelen en testing mogelijk te maken.

Gevangenis

Over de gevangenis kreeg Unia een algemene melding dat bezoek niet meer werd toegelaten en dat telefoongesprekken enkel toegelaten waren vanuit de gevangenis, zodat de kosten wel erg opliepen.

In de ziekenhuizen

Er kwamen verschillende meldingen binnen over de opname van personen met een coronabesmetting. Zo werd gevreesd voor triage waarbij ouderen, personen met een handicap en personen met zeldzame ziekten mogelijks geen degelijke zorg zouden krijgen.

Ook na de versoepeling van de *lockdown* bleven er regels van kracht om het aantal besmettingen te beperken. Maar daarbij werd soms onvoldoende rekening gehouden met individuele situaties.

“Vanochtend vergezelde mijn moeder (72 jaar) haar ex-vriend (74 jaar, met een handicap, ziek) naar het ziekenhuis. Bij de ingang van het ziekenhuis werd ze tegengehouden. Ze moest in de auto wachten en haar ex-vriend alleen laten in het ziekenhuis. Op het einde van de raadpleging liet het personeel haar ex-vriend aan zijn lot over voor het ziekenhuis. Hij moest mijn moeder bellen om hem te komen halen. Behalve dat dit, denk ik, een feitelijke discriminatie is van de ex-vriend van mijn moeder en, vermoed ik, van alle personen met een handicap die naar de raadpleging komen, vind ik het ongelofelijk dat in deze hitte een oudere persoon urenlang moet wachten in de wagen in de parking!”

Welke initiatieven hebben wij genomen?

Unia en de verenigingen van personen met een handicap hebben dit risico op triage aangeklaagd. Ze herinnerden eraan dat een beslissing om een zieke te behandelen nooit alleen kan worden genomen op basis van leeftijd of handicap.²¹

In de psychiatrie

Psychiatrische ziekenhuizen lijken tijdens deze crisis vergeten te zijn. Ze kregen veel later dan algemene ziekenhuizen hun beschermingsmateriaal terwijl ze hun zieke (met COVID-19 of andere fysieke ziekten) patiënten op de eigen afdelingen moesten houden. Vanaf 2 juni mocht er opnieuw bezoek binnen in algemene ziekenhuizen, maar dat was niet het geval voor psychiatrische ziekenhuizen. In augustus trokken de psychiatrische ziekenhuizen in een opiniestuk aan de alarmbel omdat het aantal gedwongen opnames

---

²¹ ‘Personen met een handicap en ouderen hebben recht op zorg’, Unia, 10 april 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/personen-met-een-handicap-en-ouderen-hebben-recht-op-zorg>.

verdubbeld was en het personeel overbelast was. Er werden verschillende verklaringen gegeven: patiënten werden niet begeleid tijdens de *lockdown* en hun toestand ging achteruit; de beangstigende situatie verergerde bestaande psychische problemen en creëerde nieuwe patiënten; de toegang tot de ambulante geestelijke gezondheidszorg, die al onvoldoende was voor deze gezondheidscrisis, werd deels opgeschort en komt nu handen tekort; maar ongetwijfeld ook het feit dat bepaalde personen met psychische problemen streng aangepakt werden omdat ze de coronamaatregelen niet naleefden of konden naleven, of ze ter discussie stelden.

“Ik ben een patiënt in een psychiatrisch ziekenhuis. Reeds een week voor de maatregelen door de overheid in verband met COVID-19 had het ziekenhuis al maatregelen getroffen (dus begin maart).

De patiënten mogen sindsdien het ziekenhuis niet meer verlaten (uitgangsverbod), waar ze dat normaal wel mochten ('s ochtends, 's middags en 's avonds, telkens op de momenten wanneer er geen therapie was – er waren ook weekendverloven).

Er is ook geen bezoek meer toegelaten, de therapie wordt onder beperkte vorm gegeven.

We mogen wel de kamer verlaten en ons vrij op de afdeling begeven. Er zijn momenteel zo'n 30 patiënten. We kunnen enkel buiten op de binnenkoer die een 50 op 50 meter is. De verpleging zegt ‘we doen wat de directie zegt’, de directie zegt ‘we houden ons aan de maatregelen door de overheid uitgevaardigd’.

Sinds begin april werd er echter geen aanpassing meer gedaan, men weet ook niet wanneer er iets zou veranderen, er is geen perspectief. Volgens deze maatregelen zouden de patiënten bijvoorbeeld wel één op één (met een begeleider) naar buiten mogen om boodschappen te doen, naar de bank te gaan... maar dit is niet toegelaten waar ik verblijf.”

Voorzieningen voor personen met een handicap

Tijdens de *lockdown* werden bezoek en de terugkeer naar huis in het weekend geschrapt in voorzieningen voor personen met een handicap. Zowel tijdens de *lockdown* als na de versoepeling achteraf (vanaf eind juni) toonde Unia zich bezorgd over het feit dat voorzieningen de overheidsmaatregelen (via rondzendbrieven of besluiten) verschillend toepasten, zonder dat deze verschillen altijd konden worden gerechtvaardigd. Sommige deden er alles aan om het dagelijkse en relationele leven van bewoners aangenamer te maken. Ze probeerden zodra de *lockdown* versoepeld werd, bezoek, activiteiten, uitstappen, terugkeer naar huis of terugkeer naar de centra om gezinnen te ontlasten, te organiseren. Toch kreeg Unia ook meldingen over centra die deze versoepelingen afremden en overdreven maatregelen oplegden aan bewoners en hun familie. Ze traden zo buiten de overheidsrichtlijnen. De rondzendbrieven drongen er ook op aan dat voorzieningen de nieuwe richtlijnen en hun toepassing zouden bespreken met gebruikers, families en de werknemersvertegenwoordiging. Weinigen hadden weet van zo'n proces van informatie en overleg.

“Ik heb vooral gemengde gevoelens over de beslissing van de Waalse regering (en waarschijnlijk ook in Brussel) over ouderen in woonzorgcentra en personen met een handicap in voorzieningen. Deze mensen werden beroofd van hun vrijheid, maar het was ook een ontkenning van het feit dat deze personen, zoals anderen, best wel de nodige maatregelen kunnen nemen voor zichzelf en voor anderen.”

“Mijn broer heeft een handicap (polyhandicap). Hij moet nu al enkele weken het bed houden in het gespecialiseerde centrum waar hij verblijft. De bewoners van dit gespecialiseerde centrum delen een polyvalente ruimte met de bewoners van het woonzorgcentrum. De verantwoordelijken van het centrum hebben beslist dat de bewoners tijdens de lockdown in hun kamer moeten blijven. Dat is nu al minstens drie weken het geval (11 maart). Mijn broer mag zijn bed niet uit, een verpleegster heeft dit bevestigd. De belangrijkste reden die ze geven is het risico dat de bewoners van het woonzorgcentrum en de bewoners van het centrum elkaar besmetten.”

2.1.5 Gezondheidstoestand

Het criterium gezondheidstoestand zagen we ook enkele keren opduiken in de meldingen. Zo waren er algemene meldingen over het criterium, meldingen over COVID-19 en meldingen over het zorgpersoneel.

Angst voor besmetting

Bij dienstverlening liep het soms mis als er sprake was van een coronabesmetting.

“Ik moest dringend naar het ziekenhuis en een van mijn autobanden was lek. Ik belde naar de pechverhelping en ik meldde dat ik misschien een COVID-19-besmetting had, aangezien er besmettingen waren vastgesteld in het woonzorgcentrum waar ik werkte. Ik kreeg de boodschap dat ze me niet konden helpen en dat ik pas hulp kon krijgen als ik een medisch attest kon voorleggen dat ik genezen was.”

Unia nam bij deze melding contact op met de pechverhelpingsdienst en wees erop dat dit een discriminatie is op basis van gezondheidstoestand. Unia raadde aan om meer in te zetten op beschermingsmaatregelen voor het personeel om zo de dienstverlening te garanderen. Veel dienstverleners deden al aanpassingen in de coronaperiode.

Recht op werk

Unia kreeg een tiental meldingen over arbeid in het begin van de *lockdown*, over het verschil tussen de langdurige ziekte-uitkering en de tijdelijke werkloosheidsuitkering. De angst voor besmetting door collega's leidde er ook toe dat sommige werknemers niet opnieuw aan de slag konden.

“Langdurig zieken krijgen vanaf het begin 60% van hun brutoloon, tijdelijke werklozen krijgen 70% van hun brutoloon en nog eens een premie elektriciteit. Als kankerpatiënt heb ik er ook niet voor gekozen om thuis te zijn! Als de overheid toegevingen doet, zou ze dit moeten doen voor iedereen die het moeilijk heeft in de samenleving.”

“Ik heb COVID-19 gehad, maar ik ben nu genezen. Ik heb een doktersattest om dit te bewijzen. Toen ik terug aan het werk wilde gaan, werd dit geweigerd. Ik sprak met de coördinator en kon weer aan de slag. Maar ik werd verplicht om een hoop beschermende kleding aan te doen, terwijl dit voor de anderen enkel een optie is.”

Unia kreeg ook een melding over een voorkeursbehandeling van collega's die niet ziek waren geworden tijdens de *lockdown*. Dit is een onderscheid op basis van gezondheidstoestand of handicap.

“De directie heeft waardebonnen geschonken aan de werknemers die niet ziek zijn geweest tijdens de lockdownperiode. Ze vroegen aan de begunstigden om dit stil te houden. De directie antwoordde dat ze hiermee enkel mensen wilden bedanken voor hun inzet in bijzondere tijden.”

Een andere man mocht niet terug aan het werk als hij geen negatieve coronatest kon voorleggen van zijn vrouw, die verpleegster is. De werkgever vond dat de werknemer zijn collega's door het werk van zijn vrouw in gevaar kon brengen.

2.2 Over hoe moeilijk 'aan één zeel trekken' is

Met de komst van het virus naar Europa, de beelden van de situatie in China en Italië (11 pagina's overlijdensberichten in de *Eco di Bergamo*²² op 13 maart; de beelden van het overbelaste ziekenhuis van Brescia²³ op 19 maart), groeiden de onrust en de angst. We gingen in *lockdown*. Wat een paar maanden eerder nog belangrijk was, leek plots een detail in vergelijking met deze wereldwijde dreiging. We waren niet veilig. Experts zeiden dat de gezondheidsdiensten niet voorbereid waren: geen doeltreffende mondkapen of zelfs helemaal geen mondkapen, te weinig testcapaciteit, een algehele mobilisatie om de druk op de ziekenhuizen te verminderen die deed vermoeden dat ons systeem misschien zou kraken onder het virus, een stroom aan boodschappen in de media...

De solidariteit onder burgers ging vergezeld van een discours dat iedereen aanmaande tot verantwoordelijkheid. Ondertussen werd de hashtag *#tousensemble* of het bekende zinnetje "Zorg goed voor uzelf en voor elkaar" tot in den treure herhaald. Ondanks de inzet van vele burgers en het engagement en de onmiskenbare moed van professionals, bleek uit de meldingen bij Unia hoe moeilijk 'aan één zeel trekken' bleek te zijn.

2.2.1 De maatregelen en hun referentie aan één bepaald maatschappijmodel

De coronamaatregelen waren een antwoord op een urgentie. Maar sommige mensen voelden zich daardoor in de hoek gedruwd of vergeten. Ze hadden het gevoel dat met hen geen rekening werd gehouden voor de gekozen maatregelen, omdat deze maatregelen leken te berusten op een maatschappelijk en relationeel model dat onze diverse samenleving niet weerspiegelt. Alsof we met deze urgentie teruggeworpen werden op een bepaald waardenstelsel waaraan iedereen zich moest conformeren.

---

²² <https://twitter.com/davcarretta/status/1238791068071661568?s=20>.

²³ Omar Ouahmane, 'VIDEO. Coronavirus : à Brescia, en Italie, les hôpitaux et cimetières sont débordés par le nombre de décès', Radio France, 20 maart 2020, https://www.francetvinfo.fr/sante/maladie/coronavirus/video-coronavirus-a-brescia-en-italie-les-hopitaux-et-cimetieres-sont-debordes-par-le-nombre-de-deces_3876755.html.

Geen deel uitmaken van een 'klassiek' gezin

We kregen meerdere meldingen over het feit dat je volgens de lockdownmaatregelen alleen boodschappen²⁴ moest doen in de supermarkt of dat je alleen mocht wandelen²⁵ met het gezin of met een vriend(in) met respect voor de anderhalve meter. Meldingen van:

- een koppel van hetzelfde geslacht dat samenwoont en dat op het matje geroepen werd door de politie die hen ervan verdacht vrienden te zijn die aan het wandelen waren zonder afstand te houden;
- alleenstaande ouders die van het winkelpersoneel in de supermarkt niet binnen mochten omdat ze hun kind bij zich hadden;
- personen met een handicap die niet durfden te gaan wandelen met een begeleider die niet op hetzelfde adres woont;
- mensen van wie de familie of de partner in het buitenland woont.

De angst om gecontroleerd te worden en de schaamte bij controles vanwege de mensen die ze moesten uitvoeren, wijzen erop dat deze twee maatregelen vragen opwekten. Wij kregen signalen dat de controle van de toelating om het huis te verlaten of van het respect voor *social distancing* selectief gebeurde; bij voorkeur werden jongeren of buitenlanders gecontroleerd. Personen met een handicap hadden dan weer te lijden onder het feit dat ze publiekelijk hun handicap moesten tonen op vraag van het winkelpersoneel.

Wanneer een regel dubbelzinnig is, groeit het risico dat er gecontroleerd wordt op basis van stereotypen.

“Ik was aan het aanschuiven bij een winkel toen de politie arriveerde. Ze deden enkele controles op essentiële verplaatsingen. Maar enkel aan personen met een andere huidskleur vroegen ze de identiteitskaart. Bovendien voldeed de identiteitskaart niet. Ook al hadden we een Belgische identiteitskaart, toch vroegen ze ook naar onze afkomst. Ze wilden pas mijn identiteitskaart teruggeven als ik hun mijn afkomst vertelde.”

“Wij zijn een gezin met twee kindjes van drie en zes jaar. Voor deze hele coronacrisis gingen wij regelmatig wandelen naar het bos met het hele gezin en de hond. Wij vonden dit allemaal zeer jammer dat we dit niet meer konden doen, tot we in de krant lazen dat dit plots wel weer mocht maar enkel gezinnen met kinderen tot vijf jaar. Hoe moeten wij aan onze oudste uitleggen dat hij niet naar het bos mag maar zijn kleine broer wel? Dit is pure discriminatie. Ook mensen zonder kinderen zijn hier de dupe van.”²⁶

---

²⁴ Art 1§ 2. van het MB van 23 maart 2020 houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken: “De toegang tot grootwarenhuizen kan enkel plaatsvinden overeenkomstig de volgende modaliteiten: maximum 1 klant per 10 vierkante meter gedurende een periode van maximum 30 minuten; in de mate van het mogelijke wordt individueel gewinkeld.”

²⁵ Art. 5 van het MB van 23 maart 2020 houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken: “Een buitenwandeling met de leden van de familie die onder hetzelfde dak wonen vergezeld van een andere persoon, de beoefening van een individuele fysieke activiteit of met de familieleden die onder hetzelfde dak wonen of telkens een zelfde vriend, dit alles met respect van een afstand van 1,5 meter tussen elke persoon.”

²⁶ ‘Coronavirus en Belgique: les familles avec de "jeunes enfants" peuvent prendre la voiture pour "aller au parc"’, RTL, 6 april 2020, <https://www.rtl.be/info/belgique/societe/coronavirus-en-belgique-les-familles-avec-de-jeunes-enfants-peuvent-prendre-la-voiture-pour-aller-au-parc--1210234.aspx>.

Unia kreeg ook meldingen over personen met de dubbele nationaliteit. Zo kwam er in april een vijftiengestig meldingen binnen over Belgen die ook de Marokkaanse nationaliteit hebben en die vastzaten in Marokko. De Belgische overheid organiseerde terugvluchten, maar te weinig om iedereen terug naar België te brengen. Sommige personen bevonden zich daardoor in schrijnende situaties. Zo waren er minderjarige kinderen die nog bij hun grootouders in België waren, gescheiden van hun ouders; personen in medische nood en personen die dringend terug naar België moesten omdat ze anders hun werk zouden verliezen. Unia, Myria, de federale ombudsman en de Délégué général aux droits de l'enfant hadden een ontmoeting met de minister van Buitenlandse Zaken Philippe Goffin om zijn aandacht te vestigen op de impact van deze situatie op de meest kwetsbare mensen. Een deel van de verantwoordelijkheid voor deze situatie lag ook bij de Marokkaanse overheid. Die deed niet altijd alles om de terugkeer naar België mogelijk te maken voor mensen die, in haar ogen, Marokkaanse staatsburgers zijn, hoewel hun sociaal, familiaal en professioneel leven zich vooral in België afspeelt.

In augustus kreeg Unia 120 meldingen over koppels van wie één partner zich niet in de EU bevond. Voor deze koppels was het nog steeds niet mogelijk om elkaar terug te zien, en dat terwijl andere EU-landen wel al een uitzondering hadden toegestaan. Vanaf 1 september 2020 werd het opnieuw mogelijk voor feitelijke partners om hun partner terug te zien. Maar het feit dat deze reizen alleen mogelijk waren voor koppels in een 'duurzame relatie' van twee jaar of langer (of 1 jaar samenwonen of een kind samen) was een teleurstelling: waar was deze definitie van een relatie op gebaseerd? Hoe moest je dat aantonen? Wat met controles en de eventuele subjectieve willekeur daarbij? Unia nam contact op met Myria en de Federale Ombudsman om deze problematiek aan te kaarten en een alternatieve regeling uit te werken.

Unia kreeg ook meldingen van personen met een latrelatie. In het begin van de *lockdown* gingen de meldingen voornamelijk over personen met een feitelijke relatie die niet bij elkaar woonden. Een verplaatsing naar je partner werd niet gezien als een essentiële verplaatsing en bovendien wilde de Veiligheidsraad dat contacten beperkt bleven tot de eigen regio. Na de versoepelingen in België kreeg Unia meldingen van personen die een partner hadden over de grens (binnen de EU) en deze partner niet mochten bezoeken.

Niet de gedachten kunnen verzetten

Wat de toegang tot vrije tijd betreft, zeker na de versoepeling van de *lockdown*, bleek duidelijk dat bepaalde melders de coronamaatregelen op maat van de betere middenklasse vonden. Ze bevroegen Unia over het feit dat maatregelen niet per se goed waren voor iedereen.

Bijvoorbeeld:

- de voorbeelden die de Eerste Minister koos om toegelaten sportactiviteiten te illustreren (tennis, atletiek, kajak);
- de toegang tot bepaalde recreatieplekken die was voorbehouden voor inwoners van de gemeente (openluchtwembaden, vijvers...);
- de voorrang voor abonnees bij toeristische attracties;
- de toegang tot tweede verblijven.

Het Ministerieel Besluit ter wijziging van het Ministerieel Besluit van 23 maart 2020 houdende dringende maatregelen om de verspreiding van het coronavirus COVID-19 te beperken, gepubliceerd op 15 mei, werd snel aangepast en opnieuw gepubliceerd vijf dagen later, deze keer met de notie van het tweede verblijf in het artikel over verplaatsingen: *“De personen zijn ertoe gehouden thuis te blijven, dan wel in een tweede verblijfplaats waarvan ze ofwel eigenaar zijn, ofwel huurder voor een duur van minstens één jaar, met*

uitsluiting van mobiele tweede verblijfplaatsen die nog niet geïnstalleerd zijn op een vaste standplaats.” Deze aanpassing werd aangekondigd door de Vlaamse Minister-President Jan Jambon nog voor ze officieel was. Het was een opsteker voor de eigenaars van een tweede verblijf die bedreigd hadden naar de rechter te stappen en de Staat in gebreke te stellen.

Unia kreeg meldingen in de twee richtingen. Tweedeverblijvers waren kwaad dat hun het recht werd ontzegd om zich naar hun eigendom te begeven. Maar de meest markante meldingen kwamen uit de andere hoek: mensen die vonden dat het niet kon dat er een onderscheid werd gemaakt tussen de meer kapitaalachtigen (tweedeverblijvers en hotelgasten) en dagjestoeristen.

Melders toonden dezelfde ongerustheid toen begin augustus enkele kustburgemeesters de toegang tot hun gemeente verboden voor dagjestoeristen omwille van incidenten in Blankenberge en de drukte tijdens de hittegolf. Ook daar bleek de controle op *social distancing* moeilijk te organiseren te zijn, en op slag werd selectieve profiling vermoed²⁷.

Beperkte middelen

Het verwijt dat publieke of private maatregelen op het lijf geschreven waren van gezinnen die het goed hebben of die in residentiële buurten wonen, keerde op verschillende manieren terug:

- onmogelijk afstandsonderwijs kunnen volgen als je met meerderen in een veel te klein appartement woont en/of te weinig informaticamateriaal thuis hebt;
- de verplichting om verplaatsingen te beperken en dus te moeten winkelen in de dichtstbijzijnde supermarkt die niet noodzakelijk de goedkoopste is;
- meer internetvolume dat alleen voorbehouden was voor abonnees.

“In deze dagen zonder veel perspectief is het heel belangrijk dat alle mensen zoveel mogelijk gelijke kansen krijgen. In die zin is het niet correct van onze beleidsmakers dat zij nu een groep mensen het fijne vooruitzicht gunnen van een week(endje) tuin- of klusplezier, terwijl een andere groep van dit deugddoende vooruitzicht verstoken blijft. Het volstaat ook niet dat er volgende week mogelijke maatregelen zullen getroffen worden waar ook anderen, vaak de minder begoeden, van zullen kunnen genieten. Want in deze extreme periode van lockdown, verhoogde stress en onzekerheid is elke dag van groot belang. Door tuincentra en doe-het-zelfzaken nu al te openen, creëert men extra ongelijkheid in de maatschappij. Deze ongelijkheid kan een doorn in het oog zijn voor mensen met minder kansen en het kan voor verdriet, frustraties en gezondheidsproblemen zorgen.”

Deze getuigenissen tonen in welke mate de meest kwetsbare groepen de toepassing van de maatregelen anders aanvoelden en er andere gevolgen van ondervonden:

- hetzij omdat ze anders gecontroleerd werden (toegang tot supermarkten, controle in de publieke ruimte);
- hetzij omdat ze, ondanks hun neutrale karakter, toch door de maatregelen bestraft werden;
- hetzij omdat er aanpassingen mogelijk waren maar deze niet gekend waren (bijvoorbeeld het feit dat personen met een handicap een begeleider mochten hebben bij het winkelen of het wandelen).

²⁷ ‘Commissaris Blankenberge: ‘Geen etnische profilering’, Bruzz, 10 augustus 2020, <https://www.bruzz.be/samenleving/commissaris-blankenberge-geen-etnische-profilering-2020-08-10>.

Uiteraard geldt een algemene maatregel per definitie voor iedereen op dezelfde manier. Maar niet alle situaties zijn gelijk. Zoals bij het verbod om zich te verplaatsen of te winkelen met meerderen, merken we op dat het moeilijke evenwicht tussen het algemeen belang en de maatschappelijke realiteit niet altijd gevonden werd. Sommigen kaartten aan dat overheden hun keuzes baseerden op een traditioneel gezinsmodel.

Een beleid gebaseerd op een voorbijgestreefd model?

#blijfinuwkot en “Zorg voor elkaar” zijn vandaag synoniem met voorzichtigheid en veiligheid. Maar rijmt familie altijd met domicilie?

Door de strijd tegen de epidemie deels te baseren op de woning en het gezin, gaf de overheid deze plek en dit maatschappijmodel de symbolische lading van een veilige haven, een plek van geruststelling, vertrouwen en comfort.

Unia kreeg echter veel getuigenissen binnen over problemen door veel te kleine woningen in dichtbevolkte wijken, intimiderende burens, familiale spanningen die nog verscherpt werden door de *lockdown*, de mentale en de praktische belasting van – soms alleenstaande – moeders die telewerk en afstandsonderwijs voor hun kinderen probeerden te combineren, de digitale kloof die de slaagkansen op school ondermijnde...

Bovendien woonden de naasten voor wie iemand wil zorgen niet noodzakelijk op hetzelfde adres en was niet alleen de gezinswoning een thuis. Op dit punt citeren we nogmaals ouderen in de woonzorgcentra die wegwijnden bij het gebrek aan contact met hun familie, koppels die al lang samen zijn maar die niet samenwonen, buitenlandse studenten, *flatsharing*, de geïmproviseerde zorg voor een kind met een handicap dat tijdens de *lockdown* niet in de voorziening was gebleven, grootouders die snakten naar het bezoek van hun kleinkinderen...

Bij controles van verplaatsingen of winkelen in gezelschap bleek het klassieke gezin het uitgangspunt te zijn, zoals bleek uit de melding van een getrouwd koppel van hetzelfde geslacht dat onder één dak woont en dat gecontroleerd werd door politiemensen die de anderhalve meter afstand wilden afdwingen.

Door het begrip veiligheid te associëren met thuis, werd een krachtig beeld van het gezin opgeroepen en werden de – waarschijnlijk talrijke – andere familiale of emotionele levenswijzen gemarginaliseerd in dit discours. Tot slot, om de voorzorgsmaatregelen af te wegen, het draagvlak te garanderen maar ook zo goed mogelijk in kaart te brengen hoe het virus zich verspreidt, moeten we nadenken over gevoelsbanden die de administratieve woonst overschrijden.

Schuldigen zoeken

Unia zag in de meldingen een groeiend stigmatiserend discours en een groeiende haatdragende houding:

- door bepaalde groepen verantwoordelijk te stellen voor de verspreiding van het virus;
- via sociale controle. We kregen getuigenissen over de vermeende niet-naleving van de coronamaatregelen door anderen – waarbij de melders duidelijk een verband legden tussen deze vermeende niet-naleving en een bepaald kenmerk van deze personen (hun origine, hun verblijfsrecht in België...). De melders baseerden zich op dit ene kenmerk om hun negatieve uitlatingen openlijk of verdoken te veralgemenen naar een hele groep;
- door de maatregelen ter discussie te stellen die volgens hen bepaalde bevolkingsgroepen bevoordeligden, waarbij ze hun belang afwogen tegen dat van de anderen.

Aziatische personen?

“Donderdag waren mijn zoon en ik op weg naar huis. We zaten op de bus van (...) naar (...). Er zaten veel studenten achterin de bus. Toen ze ons zagen opstappen, riepen ze allemaal: “Chinezen, hello”, “Ohoh (met een ‘sexstem’), ‘ah Chinezen” en meer woorden in het Nederlands. Ze lachten. Ik zei tegen mijn zoon: ‘negeer hen maar’. Ik leer hem dat ze niet naar ons zullen komen, maar als ze dat wel doen, als hij zich ooit in die situatie bevindt, dat hij kalm moet blijven, naar de chauffeur moet stappen en de politie bellen... meer kan hij niet doen.”

“Meneer roept ons want een buurvrouw die verschillende burens vertegenwoordigd is bij hem komen aanbellen om te klagen over de aanwezigheid van de vrouw van Meneer in de wijk. De echtgenote van Meneer (...) is van Chinese origine. De burens zijn bang dat ze het coronavirus zal verspreiden...”

Toen de corona-epidemie zich begon te verspreiden, maar het virus vooral beperkt bleef tot China en het nog niet duidelijk was dat dit een wereldwijde pandemie zou worden, kreeg Unia verschillende meldingen over het stigmatiseren van personen met Aziatische kenmerken, vooral via sociale media.

Zo kon begin februari een man geen hotelkamer boeken omdat hij van Chinese afkomst is. De receptioniste deelde hem op een agressieve manier mee aan de telefoon dat ze geen risico kon nemen vanwege COVID-19. Het hotel weigerde dus een dienst op basis van nationaliteit of nationale afstamming.

Begin maart vond een 100-dagenviering²⁸ plaats op een middelbare school. Daar verkleedden verschillende leerlingen zich als Chinezen of Aziaten. Ze namen een groepsfoto met een bord waar ‘Coronatime’ op stond en trokken spleetogen. Unia ontving een zevental meldingen hierover en contacteerde de school. De feiten vallen onder de vrijheid van meningsuiting. Toch kan het spotten met andere culturen en bepaalde maatschappelijke fenomenen schadelijk zijn voor het schoolklimaat en voor het welzijn van leerlingen die zich met deze cultuur identificeren of er linken mee hebben. Zij kunnen zich gestigmatiseerd en zelfs gediscrimineerd voelen. Unia riep daarom op om een leer-en dialoogmoment te organiseren over veralgemeningen en stereotypering.

---

²⁸ Verkleedfeest waar de laatste 100 dagen voor het einde van de middelbare school worden gevierd.

Unia heeft ook weet van twee voorvallen van raciaal geweld waar de persoon in kwestie werd aangevallen omwille van zijn of haar afkomst. De eerste melding ging over een jonge Belgische vrouw van Aziatische origine die werd aangevallen door een groepje jongeren. De jongeren bedreigden haar, spuwden in haar gezicht en riepen dat ze het coronavirus België had binnengebracht. De tweede melding betrof een man van Aziatische origine die werd geslagen door een andere man terwijl de aanvaller riep dat hij de oorzaak van de verspreiding van het coronavirus was. Beide slachtoffers dienden klacht in bij de politie.

Jongeren?

Ook over adolescenten of jongvolwassenen kwamen meldingen, met name over hun vermeende nonchalance bij *social distancing*. Nog eens, we kunnen niet inschatten in welke mate de houding van de geviseerde personen problematisch was. Maar de meldingen geven blijk van een klimaat van wantrouwen ten opzichte van bepaalde groepen, waaronder jongeren. Bovendien waren jongeren ook het voorwerp van de frequentere politiecontroles, terwijl ze het moeilijk hadden met de *lockdown*, soms zelfs opsluiting, in bepaalde wijken.

“Het ziet ernaar uit dat de stad Ninove huisarrest wil opleggen aan mensen die het samscholingsverbod negeren. Deze maatregel zou echter enkel gelden voor jongeren. Dit lijkt mij een vorm van gratis ageïsme.”

Een van de aangrijpendste gebeurtenissen was in april het overlijden van een jongeman na een achtervolging door de politie. Deze gebeurtenis en de betogingen die daarna in Brussel plaatsvonden, lokten heel wat reacties uit op sociale media. Unia kreeg 32 meldingen van personen die vonden dat de commentaren op de sociale media te ver gingen.

Enkele van de commentaren:

“Gewoon 1 voor 1 afknallen! Geen compassie mee.”

“Zo te zien terug sturen waar ze oorspronkelijk vandaan komen.”

“Allemaal oppakken en met heel de familie terugsturen naar eigen land.”

“Drie woorden: LEGER, SCHERP, SCHIETEN.”

“Afmaken die handel en in massagraf dumpen!!!”

“Ben het zo beu met dit soort hier in ons land, hoog tijd dat de echte Belgen opstaan en hun land teruggeisen!!!”

“Neer taseren of afknallen.”

“Afschieten dat krapul”

Ouderen?

“Wat een angsthazen hier! Al die maatregelen zijn er ver over. Zou niet slecht zijn dit virus door de rusthuizen te sturen. Kan voor velen win zijn.”

Uit commentaren op sociale media bleek dat sommigen het een goed idee vonden dat het virus door de woonzorgcentra raasde en dat ze de maatregelen een maat voor niets vonden. Anderen meenden dat het beter was om het virus gewoon zijn gang te laten gaan zodat er minder pensioenen uitgekeerd zouden moeten worden.

We kregen ook andere meldingen over commentaren op sociale media die toonden dat niet iedereen solidair wilde zijn. Dat was ook het geval bij de invoering van voorrangsuren voor bepaalde leeftijdsgroepen voor het winkelen in de supermarkt. Vier personen namen in meldingen aan Unia aanstoot aan deze voorrangsregel voor ouderen. In sommige winkels werd namelijk een moment voorzien (van 8 uur tot 9 uur) waarop enkel ouderen welkom waren. De melders vroegen zich af of ze gediscrimineerd werden. Deze maatregel kon echter gezien worden als positieve actie: dit betekent dat een bepaalde groep (exclusieve) toegang kan krijgen om een nadeel te herstellen. Positieve actie kan, als het om een legitiem doel gaat en als de middelen om dit doel te bereiken noodzakelijk en proportioneel zijn. Aangezien ouderen meer risico lopen om ernstig ziek te worden wanneer ze het virus oplopen, meende Unia dat deze maatregel geen discriminatie was. De bescherming van ouderen kan een impact hebben op de vrijheid van anderen. Welke keuze moeten we maken?

Nog een voorbeeld dat aantoont hoe moeilijk het is om een evenwicht te vinden tussen bescherming en inperking van vrijheden was er ook één waarover Unia enkele meldingen kreeg: een burgemeester die verklaarde dat het beter zou zijn om tijdens de *lockdown* alle 60-plussers als coronapositief te beschouwen en alle 60-minners als coronanegatief. Deze opinie valt binnen de vrijheid van meningsuiting. Dat neemt niet weg dat dit soort uitspraken bedreigend en stigmatiserend overkomt op deze doelgroep.

Asielzoekers? Personen met de dubbele nationaliteit? Mensen zonder papieren?

“Ik mail u tijdens deze gezondheids crisis die vleugels geeft aan bepaalde extremisten die oproepen tot moord op inwoners. Er doet een video de ronde waarop te zien is hoe een inwoner over de muur klimt om aan de kant van de (...)straat uit te komen. Deze video werd gedeeld in de groep. In verschillende commentaren wordt opgeroepen tot moord op de bewoners. Er zijn ook foto's van een persoon die oproept om 'te schieten op zicht'.”

Unia kreeg meldingen over stigmatiserende of haatdragende commentaren waarin asielzoekers beschuldigd werden van uiteenlopende problemen. Dat was met name het geval bij het *fake news* dat Vlaams Belang op 3 april 2020 verspreidde op Facebook, namelijk dat *“de strategische stock van miljoenen mondmaskers (en de vernieuwing hiervan) moest plaatsmaken voor de opvang van vluchtelingen. Dit is onaanvaardbaar en mag niet in de doofpot verdwijnen.”* Ook de Parti National Européen verspreidde dit bericht op haar Facebookpagina. De melders bij Unia maakten zich zorgen over de verspreiding van dit *fake news*.

Unia kreeg ook meldingen van personen die zich afvroegen of er andere regels golden voor asielzoekers in deze periode. Zo klaagde een man aan dat personen die zich in het opvangcentrum bevonden zich wel mochten verplaatsen omwille van plaatsgebrek en dus wel naar familie mochten gaan, terwijl anderen dat niet mochten. Unia vroeg dit na bij Fedasil en Myria: er waren verplaatsingen in het begin van de *lockdown*, maar die waren voornamelijk van personen die tot een risicogroep behoorden en aan wie een veilige opvang moest gegarandeerd worden.

Tot slot waren meerdere melders bezorgd over de uitspraken van de burgemeester van Koksijde over het asielcentrum van Fedasil:

“Burgemeester van Koksijde, Marc Vanden Bussche, discrimineert t.o.v. de bewoners in het tijdelijke asielcentrum van Fedasil door te weigeren kinderen naar school te laten gaan, dit tot politie aan de poort toe om de doorgang te voorkomen. Hij eist dat alle kinderen preventief getest worden, maar verwacht dit niet van andere kinderen die binnen de gemeente naar school gaan.

Dit allemaal op basis van vermoedens en groots woordgebruik waarmee hij duidelijk probeert te maken dat de vluchtelingen de verspreiders van COVID-19 zijn.

Sinds de lockdown midden maart is dit al de derde maal dat dhr. Vanden Bussche van het asielcentrum van de ene dag op de andere een gesloten instelling maakt in plaats van een open opvangcentrum. In het verleden zijn er al meerdere incidenten geweest door dhr i.v.m. de vluchtelingen gevestigd in Koksijde.”

Dit soort uitspraken en beslissingen stigmatiseren een bevolkingsgroep. Dit kan ertoe leiden dat andere personen die groep anders gaan bekijken en behandelen.

Personen met de dubbele nationaliteit bleven ook niet gespaard. Zo kreeg Unia een melding over de volgende Facebookpost op 17 maart 2020: *“Het is bewezen dat het virus COVID-19 niet overleeft in temperaturen boven de 25 graden. Reizen naar warmere landen is verboden momenteel voor Belgen, maar mensen met de dubbele nationaliteit kunnen wel nog terug naar hun vaderland. Misschien is het een goed idee om allemaal terug te gaan. Daar word je niet ziek. En tegelijkertijd krijgen wij hier meer ruimte.”*

Huidskleur?

Unia kreeg tijdens de coronaperiode ook verschillende meldingen over het criterium huidskleur.

Zo lanceerde Filip De Winter op 14 maart 2020 een tweet over een afbeelding met instructies over handen wassen. Op de afbeelding was één hand wit en één hand bruin. Hij schreef het volgende: *“Zelf (sic) handen wassen wordt multiraciaal via deze zgn ‘ras-neutrale’ posters met blanke hand die zwarte hand wast en omgekeerd... Belachelijker dan dit wordt multicul/anti-racisme niet! Of is de zwarte hand gewoon een vuile hand die blank moet worden? #Corona”*.

Unia kreeg hierover dertien meldingen én een groeps melding die door 650 personen werd ondertekend. Reacties van melders waren bijvoorbeeld: *“Het is een vorm van white supremacy: mensen in een hiërarchie plaatsen op basis van hun huidskleur, en de norm in deze samenleving behoort te allen tijde blank te zijn. Dit soort uitspraken versterkt radicaliserende mensen in hun ideeën en vormt een bron van legitimiteit voor het plegen van racistische geïnspireerde terreuraanslagen.”*

Unia kreeg ook een melding over een artikel waarin stond dat het coronavirus geniaal is, want “het treft enkel blanke mensen”. In een ander artikel stond dat het coronavirus “voornamelijk de oudere blanke man treft”. Hierbij werden twee beschermde criteria genoemd: huidskleur en leeftijd. Voor beide beweringen bestaat echter geen wetenschappelijk bewijs.

Unia kreeg niet alleen meldingen over uitlatingen op het internet, maar ook in de meldingen zelf deden personen uitspaken over het gedrag van personen met een andere huidskleur. Zo waren er melders die meenden dat allochtonen wel met twee mochten winkelen en ‘wij’ niet. Of dat allochtonen wel met twee binnen mochten bij de gynaecoloog omdat ze de taal niet begrijpen. Uit de meldingen bleek dat mensen uit de ene bevolkingsgroep het gedrag van de andere bevolkingsgroep controleerden.

Of religie?

Verschillende mensen meldden bij Unia uitlatingen op Twitter en Facebook over geloof of levensbeschouwing die ze aanstootgevend vonden.

Unia ontving bijvoorbeeld een melding over een Facebookcommentaar op 26 maart 2020 waarin gesteld werd dat men alle moslims “*best opsloot in de moskee en dan daarna de deuren sluiten op die manier geraken we er van af*”. In onze analyse kan deze post gezien worden als aanzetten tot haat, als we ervan uitgaan dat de persoon die het bericht post de intentie heeft om moslims op te sluiten zodat dat ze elkaar met COVID-19 besmetten en ziek worden of erger.

Ook politici en bekende personen mengden zich in het debat. Gedurende de hele coronaperiode kreeg Unia meldingen van personen die bepaalde uitspraken te ver vonden gaan.

- Zo verscheen op de Facebookpagina van Filip Dewinter op 5 februari 2020: “Mochten we in ons land het islam-virus even konsekvent (sic) en doeltreffend bestrijden als het coronavirus dan waren er de voorbije jaren geen tientallen slachtoffers bij terreuraanslagen gevallen. Zet de islam in quarantaine! #BanIslam”. Unia ontving negen meldingen over deze post.
- Politicus voor Vlaams Belang Sam Van Rooy postte op 14 april 2020: “Een ongeluk komt nooit alleen. Het Islamvirus bestaat al 14 eeuwen en lijkt onuitroeibaar: steeds opnieuw steekt het de kop op en gaat het vernietigend tekeer.”
- Unia ontving drie meldingen over Filip De Winter die op 24 april 2020 tweette: “Uiterekend wanneer de #ramadan van start gaat, worden de #corona-maatregelen versoepeld. Groepen van familie en/of vrienden mogen (wellicht) tot maximum 10 personen bijeenkomen... Volkomen toevallig? #InchAllah”.
- Rond de datum van het Offerfeest, begin augustus, werden verschillende berichten verspreid waarop veel moslims te zien waren aan een moskee in Antwerpen. De link werd gelegd met de verspreiding van het coronavirus. Enkele personen meldden bij Unia dat dit om *fake news* ging en enkel diende om te stigmatiseren.

Antisemitisme

We kregen slechts een paar meldingen over de ‘verantwoordelijkheid’ van joodse personen in de verspreiding van de epidemie, ook al weten we dat er internationaal wel beschuldigingen de ronde deden op het net en op sociale media.

Sommige melders klaagden over geluidsoverlast als gevolg van de gezangen van gelovige joodse personen samengepakt op balkons en terrassen.

De fout van het verzorgend personeel?

Al snel werd duidelijk dat het zorgpersoneel in deze coronacrisis in de frontlinie stond. Door de toevloed van patiënten moesten zorgverleners lange dagen draaien en kwamen ze tijdens de verzorging in aanraking met personen die met COVID-19 besmet waren.

Hoewel er veel solidariteit was met het zorgpersoneel, kreeg Unia ook verschillende meldingen waaruit bleek dat zorgverleners in hun privéleven vaak te maken kregen met uitsluiting en beledigingen.

Zo werd een dokter uit zijn appartement gezet door zijn medebewoners. Een verpleger vond een brief, opgehangen door de burens, waarin stond dat hij het best zo snel mogelijk zou verhuizen. En een brandweerman kreeg het bericht van zijn burens dat hij beter de gemeenschappelijke delen niet meer gebruikte om besmetting te vermijden.

Een gepensioneerde arts die zijn collega's wou bijspringen in het ziekenhuis, trok van zijn domicilie aan de kust naar het binnenland en verbleef daar enkele weken om te helpen in dat ziekenhuis. Na enkele weken keerde hij terug naar de kust. Zijn buurvrouw zei hem dat hij niet mocht terugkeren omdat hij een zorgverlener was en hij het coronavirus zou verspreiden.

Unia vond deze meldingen uiterst zorgwekkend en stelde een lijst met veelgestelde vragen²⁹ op om zorgverleners te informeren over de verschillende situaties waarbij Unia of andere diensten hen kunnen ondersteunen.

Discriminatie omwille van het coronavirus

Heel hartelijk dank aan jullie allemaal, mensen die in de medische, paramedische of hulpverleningswereld actief zijn. Unia sluit zich aan bij de meeste burgers die jullie steunen en aanmoedigen. Unia stelt vast dat helaas niet iedereen even solidair is.

Een zorgassistent die gevraagd wordt om haar auto niet in de buurt te parkeren. Een hulpverlener die uit een winkel wordt verjaagd. Een verpleegster die verplicht is om handschoenen te dragen bij het betreden van het gebouw waarin ze woont. Zorgverleners die aangemoedigd worden om zo snel mogelijk te verhuizen of zelfs uit hun huis worden gezet. Een brandweerman die een beledigend bericht op zijn deur krijgt geplakt.

Is dit gedrag in strijd met de wet? Wat zijn je rechten? Wat kunt je zelf doen?

Hieronder vind je uitleg over hoe de wet precies in elkaar zit en hoe je in de praktijk kunt reageren in dergelijke situaties.

Soort incident	Wat kan je zelf doen ?	Kan de Antidiscriminatiewetgeving helpen ?	Wat doet Unia ?
<p>Je huisgenoten reageren met geweld of ze zetten je uit de gezamenlijke huurwoning.</p> <p>Je burens stellen herhaalde en onredelijke eisen aan jou voor wat de gemeenschappelijke ruimten van het gebouw betreft: reiniging van de deurkrukken, beperking van het gebruik ervan, enz.</p>	<ul style="list-style-type: none"> o Dien eerst een klacht in bij het dichtstbijzijnde politiebureau. o Verzamel in tweede instantie bewijzen: getuigenissen, foto's van ontvangen of geposte berichten, reglement van mede-eigendom, huurcontracten, enz. o Daarna kan je bij Unia een melding doen. Voeg hieraan ook de klacht bij de politie en het bewijsmateriaal toe. 	<p>Ja.</p> <p>Strafrechtelijke bepalingen van de antidiscriminatiewetgeving kunnen je in sommige gevallen beschermen tegen gewelddadige reacties, negatieve opmerkingen, verbodsbepalingen of voorwaarden voor toegang tot huisvesting of gemeenschappelijke ruimten in het geval van een gezamenlijk gehuurde woonst.</p> <p>In deze situatie richt het discriminerende gedrag van de dader zich tegen jou omwille van jouw gezondheidstoestand. Als deze feiten zich herhalen, kunnen ze worden beschouwd als discriminerende pesterijen, zelfs als deze plaatsvinden in een privé-omgeving.</p>	<ul style="list-style-type: none"> o De daders van deze gedragingen wijzen op de wetgeving. o Unia informeert jou over de mogelijkheden van een gerechtelijke reactie. o Als mogelijk ondersteunen wij jou bij eventuele juridische stappen. o Unia trekt de aandacht van de media en/of de autoriteiten om het probleem te signaleren.

²⁹ Welk gedrag is in strijd met de wet? Wat zijn je rechten? Wat kunt je zelf doen? Hier vind je uitleg over hoe de wet precies in elkaar zit en hoe je in de praktijk kunt reageren in dergelijke situaties:

https://www.unia.be/files/Documenten/Artikels/Tabel_QA_Coronavirus.pdf.

Tijdslijn

 Maatregelen/gebeurtenissen	
Week van	
3 februari	Maandag 3 februari: een van de negen personen die de dag voordien gerepatrieerd werden uit Wuhan, test positief op COVID-19. <u>Deze persoon wordt overgebracht naar het universitair ziekenhuis Sint-Pieter in Brussel.</u>
10 februari	
17 februari	De federale overheid lanceert een campagne om een goede hygiëne aan te moedigen.
24 februari	<p>We zien een stroomversnelling na de krokusvakantie. Op 29 februari <u>test een tweede persoon positief</u> in het Universitair Ziekenhuis Antwerpen. In de daaropvolgende dagen rapporteren de website info-coronavirus en de pers een stijgend aantal gevallen.</p> <p>Op 1 maart vaardigt Olivier Maingain, de burgemeester van Sint-Lambrechts-Woluwe, een politieverordening uit die de toegang tot publieke plaatsen verbiedt voor iedereen die terugkeert uit risicogebied (een beslissing die de</p>

De initiatieven van Unia

31 januari – 1ste melding: “China moet verdwijnen – Goed dat ze het coronavirus hebben!” (Facebook).

Vlaams Belang springt op het nieuws van het virus en begint het te misbruiken om een islamofob discours te voeren. (zie pagina 35)

De eerste feiten doen zich voor. Vooral personen van Aziatische origine worden geïsoleerd: weigering om een kamer te verhuren in een hotel, burens die het vertrek van een Aziatische vrouw eisen, beledigingen op de bus.

Unia krijgt weinig meldingen van feiten. Wat er is aan meldingen, getuigt van wantrouwen gebaseerd op veralgemeningen die de verspreiding van het virus in verband brengen met een bepaalde etnische groep of nationaliteit, of Italiaans. Bijvoorbeeld: intimidatie tijdens een sportstage voor kinderen of een weigering om iemand de hand te schudden.

federale minister van Volksgezondheid Maggie De Block overdreven vindt). Diezelfde dag roept de Eerste Minister Sophie Wilmès de kern samen. Ze kondigt een bijeenkomst aan met de verschillende minister-presidenten van de deelstaten en met de andere betrokken ministers voor de daaropvolgende woensdag. Dit is ook het begin van de website <https://www.info-coronavirus.be> opgezet door de FOD Volksgezondheid met de ondertussen beroemde FAQ – niet te verwarren met de website van Sciensano die de evolutie van de epidemie zelf opvolgt.

2 maart Op 2 maart worden zes nieuwe besmettingen aangekondigd. De federale regering voert haar communicatie op, de stijgende besmettingscurve tekent zich af tegen de achtergrond van preventieve boodschappen en polemieken over de ernst van de epidemie en hoe ze te bestrijden. De huisartsen, aan wie de minister vraagt om de vermoedelijke COVID-19-gevallen op te vangen, klagen het gebrek aan van vooruitziendheid en van begeleiding van hun beroepsgroep. Beurzen en salons worden vrijwillig geannuleerd, sommige scholen schrappen de sneeuwklassen naar Italië.

9 maart De Eerste Minister kondigt op 9 maart aan dat de Risk Management Group een strategie zal uitwerken om de strijd tegen de epidemie op te voeren (er wordt gesproken over ‘fase 2’). Voor het eerst valt de term ‘social distancing’. De complexiteit van de advies- en besluitvormingsstructuur voor crisisbeheer en volksgezondheid wordt iedereen duidelijk. Er volgt trapsgewijs een reeks maatregelen op de verschillende bevoegdheidsniveaus.

Een week voordien maakten de coronagerelateerde meldingen bij Unia 6% van het totaal van de wekelijkse meldingen uit. Maar de week van 9 maart wordt de eerste in een lange reeks die twee maanden zal aanhouden met een stijgend aandeel van deze meldingen. Voor de week van 9 maart droeg 21% van de vragen bij Unia het label ‘COVID-19’.

Sommigen melden beledigingen, pesterijen, agressie tegen personen van Aziatische origine, een 100-dagenviering die Chinese

De Eerste Minister lijst een reeks aanbevelingen op in de media maar de volgende dag vraagt de Antwerpse burgemeester Bart De Wever de afkondiging van het nationaal rampenplan zodat voor het hele grondgebied dezelfde maatregelen gelden.

De WHO roept op 11 maart de epidemie uit tot pandemie. Nog dezelfde dag wordt het eerste overlijden in België gemeld.

De eerste interviews met virologen duiken op. Ze zullen snel dagelijkse prik worden.

Op federaal vlak worden op 12 maart nieuwe maatregelen aangekondigd: de Veiligheidsraad neemt een reeks belangrijke beslissingen en kondigt de federale fase van het crisisbeheer af. Dit maakt een eind aan de lokale initiatieven. Minister van Binnenlandse Zaken Pieter De Crem wordt gevraagd een reeks besluiten te nemen, met als eerste een Ministerieel Besluit gepubliceerd op 13 maart 2020 dat de inperkingen vastlegt: verbod op uitstappen, op erediensten, folkloristische en andere feesten, sluiting van de horeca en van de cultuurhuizen, opschorten van de lessen. De gemeentelijke overheden en de politiediensten krijgen de opdracht om de toepassing van dit ministerieel besluit te controleren.

Er komen maatregelen om bedrijven te ondersteunen, zoals de mogelijkheid om tijdelijke werkloosheid toe te staan. Er volgt een hele reeks maatregelen op alle bevoegdheidsniveaus.

Dit eerste 'lockdown'-besluit vermeldt in de overwegingen artikel 11.2 van het Verdrag ter bescherming van de Rechten van de mens en van de Fundamentele vrijheden van 4 november 1950 dat de voorwaarden bepaalt waaraan elke inperking van de vrijheid van vergadering en vereniging moet voldoen. Bij de

verkleedkleden met allusies op COVID-19 combineert. Maar op Facebook zijn er ook allusies te vinden op het feit dat het virus België een besparing kan opleveren op het vlak van pensioenen. Andere melders klagen de kritiek van Filip De Winter aan op een poster die handenwassen promoot en die een bruine en een witte hand toont. De sluiting van kapperszaken wordt gehekeld als overdreven.

Sommige kwesties die zullen blijven terugkeren tijdens de *lockdown* en daarna, duiken nu voor het eerst op: het gebrek aan vertaling in gebarentaal van het recentste nieuws over de epidemie, de impact van het op slot gaan van voorzieningen voor personen met een handicap, de woonzorgcentra en de gevangenen. Die van de 'trage' op basis van leeftijd die bepaalde ziekenhuizen toepassen bij opname.

De toegang tot supermarkten is het voorwerp van verschillende meldingen: sommigen betreuren het gebrek aan faciliteiten voor mensen die moeilijk ter been zijn; anderen klagen over de maatregelen die 65-plussers op bepaalde uren voorrang geven bij de toegang.

Kinderen met een handicap die voordien in een instelling verbleven, keren terug naar hun familie maar geïmproviseerd en zonder al te veel begeleiding. Deze situaties, net als die van de gezinnen in te kleine woningen, met een slechte internetverbinding, veroorzaken stress, terwijl ze niet naar buiten mogen.

Maar ook volwassenen met een handicap betalen een hoge prijs: eenzaamheid, stress, verdriet.

overwegingen ook artikel 26 van de Grondwet, dat de vrijheid van vereniging van de Belgen vastlegt.

Dit zijn enkele van de maatregelen op andere niveaus:

Op 10 maart neemt de Minister-President van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest Rudy Vervoort een besluit dat samenkomsten van meer dan 1.000 personen, bezoek in woonzorgcentra en schoolreizen naar het buitenland verbiedt.

Vanaf 13 maart neemt de Vlaamse regering ook maatregelen in verschillende domeinen. De bezoeken in de woonzorgcentra worden beperkt: bezoek wordt verboden onder zestien jaar, bezoekers mogen niet in de gemeenschappelijke ruimten komen, respect voor de hygiënemaatregelen... In voorzieningen voor personen met een handicap worden bezoek en terugkeer naar huis verboden. De dagcentra sluiten net als honderden andere voorzieningen de deuren. Nog voorbeelden? Cash-betalingen bij chauffeurs van De Lijn zijn verboden en de termijn voor de inzameling van rauwe melk wordt verlengd.

In een rondzendbrief van 13 maart verbiedt de Waalse regering tot 31 maart bezoek in de 602 Waalse rusthuizen (alsook de terugkeer "in het gezin"). Bezoek en terugkeer naar huis zijn verboden in residentiële voorzieningen voor volwassenen met een handicap (rondzendbrief van 14 maart).

De Franse Gemeenschap kondigt de opschorting van de lessen in alle scholen (van alle netten) aan, en dit vanaf 16 maart (met opvang om te vermijden dat een beroep wordt gedaan op grootouders) en de stopzetting van alle jeugdactiviteiten of activiteiten in de

---

justitie-, jeugd en sporthuizen.

16 maart De situatie in Noord-Italië wordt kritiek. De media staan er bol van. Een video opgenomen in een Italiaans ziekenhuis gaat de wereld rond. Hij toont patiënten aan de beademingsmachine en uitgeput personeel. Britse toeristen moeten in een hotel in Benidorm blijven, anderen zitten vast op cruiseschepen. De media wijzen ook op verschillende lokale problemen: de sluiting van het Terkamerenbos, internetoplichterij, ongeruste tuinders, de beperking van tandzorgen, de grillen van e-learning... Op 17 maart sluit de Europese Unie de buitengrenzen voor 30 dagen.

Op woensdag 18 maart, om twaalf uur 's middags, gaat België officieel in *lockdown*, en dit tot 5 april. Een tweede ministerieel besluit op 18 maart legt bijkomende maatregelen op (de persconferentie vermeldt 5 april als streefdatum): telewerk, alleen boodschappen doen in de supermarkt, wandelen met "leden van de familie die onder hetzelfde dak wonen of telkens een zelfde vriend" met respect voor de anderhalve meter afstand, verbod op niet-essentiële reizen vanuit België, enz. Het bevat ook een lijst van essentiële activiteiten die voortgezet mogen worden.

Sinds het ontslag van de regering van Charles Michel op 21 december 2018 heeft België een federale minderheidsregering in lopende zaken. Donderdag 19 maart 2020 wint de federale minderheidsregering de vertrouwensstemming in het Parlement. Negen partijen stemden voor (MR, CD&V, Open VLD, PS en sp.a, Ecolo, Groen, cdH en DéFI) en drie stemden tegen (N-VA, VB en PVDA-PTB).

Op 19 maart kondigt de federale Minister van Volksgezondheid Maggie De Block aan

Unia, Myria en het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede richten een werkgroep op die de rol van waakhond van de mensenrechten van deze instellingen tijdens de epidemie coördineert.

Tezelfdertijd wekken de coronamaatregelen en de manier waarop ze worden toegepast en gecontroleerd tot onbegrip en ontevredenheid. En dat blijkt uit de meldingen. Dat is het geval voor het verbod op samenkomsten (en de beperkingen voor wandelingen), het verbod om op een bankje in het openbaar te zitten wat lastig is voor personen met een beperkte mobiliteit en/of een handicap, de verplichting om cashloos te betalen in winkels terwijl niet iedereen een bankkaart heeft.

De coronagerelateerde meldingen zijn verdubbeld in vergelijking met de week voordien en omvatten nu de helft van onze meldingen. Ze gaan voorbij de strikte bevoegdheid van Unia wanneer ze onder andere de lijst van beroepsuitzonderingen aankaarten die de meeste mensen erg incoherent vinden: wat met nachtwinkels? Kappers? Telefoonwinkels?

Op 20 maart vestigt een gemeenschappelijk persbericht van Unia, Myria en het Steunpunt tot bestrijding van armoede de aandacht op het respect voor de mensenrechten in crisistijden.

Dezelfde dag nog vestigen Unia en het Centre de médiation des Gens du voyage et des Roms de aandacht van de burgemeesters van het Waalse Gewest op de verschillende mogelijkheden om woonwagengedwongen te helpen het verbod op verplaatsingen na te leven: behoud van officiële en officieuze terreinen, niet-uitwijzing, toegang tot water en elektriciteit.

dat ze alleen nog digitale interviews zal geven om haar fysieke contacten te beperken.

Op 17 maart keurt het Parlement van de Franstalige Gemeenschap een Decreet over de toekenning van bijzondere machten goed; dat doen ook het Waals Parlement, het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van Brussel-Hoofdstad.

Geen bijzondere machten in Vlaanderen. Op 20 maart keurt het Vlaams Parlement een Decreet goed dat, voor de volgende 120 dagen, de maatregelen genomen door de regering (verschillende besluiten over toerisme, energie, subsidies voor jeugdverenigingen,...) inpast in het kader van een civiele noodsituatie met betrekking tot volksgezondheid.

De politiezone 'Westkust' (Koksijde, De Panne en Nieuwpoort) controleert de toegang in de richting van de Belgische Kust om toeristen en tweedeverblijvers te weren.

De Universiteit Antwerpen, in samenwerking met de KUL, de Universiteit Hasselt en de ULB, lanceert de grootschalige coronabevraging over de manier waarop COVID-19 en de regeringsmaatregelen het gedrag van de bevolking beïnvloeden.

23 maart De pers, maar ook de families van bewoners en het personeel trekken aan de alarmbel over de besmettingen, de overlijdens en de eenzaamheid bij ouderen en bij het zorgpersoneel in de woonzorgcentra. Uit de statistieken blijkt nu al hoe groot de impact zal zijn in deze voorzieningen. Het personeel vraagt een brede testingsstrategie.

De NMBS beperkt haar activiteiten. Dat leidt onder andere tot het stopzetten van assistentie bij de toegankelijkheid van stations, wat Unia aanklaagt op 24 maart.

Voor de tweede week op rij maken de coronagerelateerde meldingen de helft van onze wekelijkse meldingen uit.

Het verbod op bijeenkomsten en wandelingen

De Kamer kent de federale regering bijzondere machten toe met 104 stemmen voor, 8 tegen (PVDA-PTB) en 16 onthoudingen (Vlaams Belang). Met deze bijzondere machten kan de regering-Wilmès wetgevend optreden via koninklijk besluit, en dat voor drie maanden (tot 30 juni). Dat is de periode die het Parlement heeft goedgekeurd. Een reeks besluiten inzake justitie werd al genomen in dit kader: dat over de administratieve sancties, over de verlenging van vervolgingstermijn, over de strafprocedures... Twee wetten kennen deze bijzondere machten toe, beide van kracht vanaf 30 maart: 27 maart 2020 – Wet van 27 maart 2020 die machtiging verleent aan de Koning om maatregelen te nemen in de strijd tegen de verspreiding van het coronavirus COVID-19 [\(I\)](#) en [\(II\)](#), M.B. 30 maart 2020.

die beperkt zijn tot het ‘klassieke’ gezin worden in de meldingen aangeklaagd. Zo wordt uit een politiecontrole duidelijk dat de wettekst hiaten vertoont en uitgaat van een heteronormatieve interpretatie van het begrip ‘gezin’. Bovendien leidt de verplichting om alleen te winkelen tot weigeringen van toegang tot winkels voor alleenstaande ouders met hun kinderen. We zien achter de maatregelen steeds duidelijker het idee van het traditionele gezin schuilgaan. Bij gebrek aan duidelijke richtlijnen zijn de controles van de bewakingsdiensten – publiek of privé – wisselend en vaak op basis van stereotypen.

Uit de meldingen blijkt ook dat, naast het discours in de media en door de beleidsmakers over de collectieve verantwoordelijkheid en het algemeen belang (“Zorg goed voor uzelf en voor elkaar”), de solidariteit binnen de bevolking afbrokkelt: mensen zoeken een zondebok, hebben racistische reflexen bij situaties die onrechtvaardig worden geacht, weigeren om een zorgverlener te bedienen in een winkel, betwisten de voorrang voor ouderen in supermarkten...

Bij groepen die voordien al onverdraagzame meningen spuiden op Facebook verergert de *lockdown* het onverdraagzame discours nog. De coronamaatregelen versterken de polariserende tendensen die er al waren. Bepaalde bevolkingsgroepen worden letterlijk in het oog gehouden en veroordeeld voor het (niet-)naleven van de maatregelen. Dat is het geval in sommige steden waar zich een opvangcentrum van Fedasil bevindt. In het begin van de *lockdown* ontaardt de kritiek op de niet-naleving van de maatregelen door vluchtelingen tijdens een korte quarantaine van het centrum in racistische propaganda op sociale media.

De eerste meldingen lopen binnen bij Unia over de onmogelijkheid om rustig de lessen te volgen voor kwetsbare leerlingen en studenten die te weinig digitaal materiaal hebben en/of die leermoeilijkheden hebben.

30 maart In tegenstelling tot wat de minister van Volksgezondheid enkele dagen eerder zei, vraagt de overheid nu aan de bevolking om niet naar de huisarts te gaan als ze denken besmet te zijn, maar om te bellen.

Alle media hebben het over de vele en wisselende symptomen en over de besmettingsparameters: microdruppels in de lucht, overlevingstijd van het virus op papier, op plastic... Het aantal ziekenhuisopnames en doden stijgt en er wordt het ergste gevreesd voor de voorzieningen voor ouderen of mensen met een handicap.

De minister van Binnenlandse Zaken Pieter De Crem roept de "[Taskforce GPI](#)" in het leven. Deze taskforce moet "voor de gehele geïntegreerde politie een eenduidig beleid voor een eenvormige toepassing, aangepast aan de huidige toestand, van alle regelgevende teksten" uitwerken. Uit de feiten blijkt dat een gestroomlijnde aanpak noodzakelijk is. Je mag niet gaan zitten in het park, maar je mag er wel skaten, [kopt de Gazet van Antwerpen](#), die opmerkt dat de FAQ op de website [info-coronavirus.be](#) geen kracht van wet heeft. De Veiligheidsraad kondigt op 27 maart maatregelen aan die nog niet

Jongeren met een migratieachtergrond, kinderen met een handicap, kinderen in een groot gezin of kinderen die wonen in kleine appartementen klagen aan dat de maatregelen niet aangepast zijn. Nog eens wordt aangestipt dat de coronamaatregelen op maat zijn van het traditionele gezin uit de middenklasse of de hogere klasse.

Voor het eerst vestigt een werknemer de aandacht van Unia op de weigering om tijdelijke werkloosheid toe te kennen aan gepensioneerde werknemers. Unia formuleert op 18 mei een aanbeveling met de vraag om dit onderscheid naar leeftijd te schrappen.

Voor de derde week maken de coronagerelateerde meldingen de helft van onze wekelijkse meldingen uit.

We krijgen meldingen binnen over commentaren op sociale media. Ze wijzen "de verantwoordelijken voor de verspreiding van de epidemie" met de vinger: personen van wie gemeend wordt dat ze niet solidair zijn, waarbij hun buitenlandse origine of hun leeftijd (jongeren) benadrukt wordt. Andere meldingen beweren dat er een verband is tussen nationale afkomst en een gebrek aan burgerzin.

Maar er duiken ook andere vragen op in de meldingen. We zien de verontrustende impact van de epidemie en de begeleidende maatregelen: de groeiende angst dat ziekenhuizen een opname laten afhangen van handicap of leeftijd, de verharding van het gevangenisregime en het isolement van gedetineerden, de scherpere controles door bepaalde gemeentelijke politiekorpsen...

De burgemeester van Luik stuurt op 30 maart [een brief naar de verschillende vertegenwoordigers van de Afrikaanse gemeenschap](#) om hen te waarschuwen voor de hoge besmettingsgraad in deze gemeenschap. Unia wordt aangesproken over

van kracht zijn, want ze staan in een nieuw besluit dat pas op 3 april gepubliceerd wordt.

Aan de vooravond van de paasvakantie worden de politiecontroles opgevoerd om verplaatsingen binnen de perken te houden. De parketten hebben in twee weken tijd ongeveer 5.000 dossiers met betrekking tot schendingen van de coronamaatregelen geopend. Sommigen betwisten de processen-verbaal, het Comité P is al betrokken bij 27 klachten en de politie wacht op de minister voor een interventiedraaiboek.

De eerste overtreders verschijnen voor de rechtbank. Een minderjarige die aan het voetballen was op zondagnamiddag in Sint-Agatha-Berchem met zijn vrienden wordt ook opgepakt en op het matje geroepen door de procureur des konings.

Het Ministerieel Besluit van 23 maart wordt gewijzigd en wordt van kracht op 3 april.

Daarna volgt een reeks maatregelen door de verschillende deelstaten om de epidemie in te dammen en verschillende economische sectoren te ondersteunen, waaronder:

- Besluit van de Vlaamse Regering van 3 april 2020 tot subsidiëring voor tijdelijke managementondersteuning inzake crisisbeheer bij een COVID-19 uitbraak in residentiële voorzieningen.
- Bijzonderemachtenbesluit van 6 april 2020 van het verenigd college van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie tot vrijwaring van de werking van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn in het

dit initiatief dat door sommigen als stigmatiserend wordt ervaren.

Op 30 maart ondervragen Unia en het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede Comeos over de toegang tot supermarkten voor personen met een handicap die begeleiding nodig hebben, of voor personen in bestaansonzekerheid die cash betalen omdat ze geen debetkaart hebben. Comeos antwoordt dat de aanbeveling van onze organisaties, voor wat handicap betreft, werd doorgegeven aan de leden van Comeos die *“zullen proberen rekening te houden”* met onze vraag. We stellen nadien vast dat dit niet verworven is.

Unia wordt samen met andere organisaties uitgenodigd om deel te nemen vanaf de volgende week aan de adviesgroep van de taskforce ‘kwetsbare personen’, gecoördineerd door de FOD Maatschappelijke Integratie. In dit kader zal Unia onderbouwde adviezen overhandigen over de versoepeling van de *lockdown* voor woonwagenbewoners, de situatie van geïnterneerden tijdens de *lockdown*, de arbeidsomstandigheden in de maatwerkbedrijven, het niet-toekennen van tijdelijke werkloosheid aan gepensioneerden die nog werken voor de *lockdown*, de voorwaarden voor het toekennen van uitstel van betaling voor hypotheek, de toepassingsvoorwaarden voor de toegang tot winkels voor personen met een handicap.

kader van de COVID-19 gezondheidscrisis.

- Besluit van 7 april 2020 van de Regering van de Franse Gemeenschap houdende bijzondere machten n° 2 genomen ter uitvoering van het decreet van 17 maart 2020 tot toekenning van bijzondere machten aan de regering in het kader van de gezondheidscrisis.
- Besluit van 14 april 2020 van de Minister-President van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met de verlenging van het bezoekverbod in de woonzorgcentra tot 19 april;

Op 3 april dienen de vakbonden van de sector van de Entreprises de travail adapté en de Maatwerkbedrijven een stakingsaanzegging in, wanneer ze vernemen dat deze sector met bijna 32.000 werknemers met een handicap in België voortaan beschouwd wordt als een essentiële sector. Dit betekent dat alle activiteiten in deze sector, ook de activiteiten die niet essentieel zijn, kunnen voortgezet worden zonder *social distancing*.

06 april Vrijdag 10 april overlijdt de jonge Adil in Anderlecht terwijl hij probeert te vluchten voor een politiewagen.

Met zijn dood komen de tongen los. Naast vragen om verduidelijking over de verantwoordelijkheden wordt gewezen op de impact van de verscherpte politiecontroles met een boete van 250 euro voor het niet naleven van de coronamaatregelen. Sommigen benadrukken dat de politie deels controleert omdat verschillende gemeenten bepaalde groepen in het vizier nemen, onder wie jongens met een migratieachtergrond. Anderen schuiven naar voor dat de leefomstandigheden in

Voor de vierde week op rij maken de coronagerelateerde meldingen de helft van onze wekelijkse meldingen uit. Ze gaan over de tijdelijke werkloosheid, over de hulp aan bepaalde zelfstandigen (en niet aan andere), en verplaatsingen. Ze vermelden bijvoorbeeld de discriminerend geachte regel over verplaatsingen met de wagen die alleen zijn toegelaten met een kind van vijf jaar of jonger. We vinden deze leeftijdsgrens niet terug in het Ministerieel Besluit, maar ze staat wel in de FAQ.

Iemand de toegang weigeren tot diens eigen appartement, een aankoop in een winkel weigeren of vragen om de trappenhal te poetsen na doortocht: allemaal gevallen van

deze wijken met kleine woningen de *lockdown* zeer zwaar maken. Daar komen dan de herhaaldelijke politiecontroles en de angst voor een boete bij.

De federale overheid beslist om ongeveer 210.000 tests te verdelen in de woonzorgcentra. Dit dekt niet de hele sector en niet alle bewoners en personeelsleden.

discriminatie van verzorgend personeel. Unia contacteert verschillende beroepsverenigingen om een Q&A op te stellen om verzorgend personeel te informeren over hun rechten. Dit standpunt wordt doorgegeven aan de eigenaars- en huurderssyndicaten.

Op 10 april trekt Unia aan de alarmbel: de beslissing om een zieke te behandelen mag nooit genomen worden op basis van leeftijd of handicap. Unia geeft in een persbericht het advies door van de Nationale Hoge Raad voor personen met een handicap en de vragen van verschillende organisaties.

Europa mobiliseert zich en Unia deelt haar expertise op de blog van Equinet.

Terwijl jongeren de Brusselse straten op trekken in de nasleep van de dood van de jonge Adil, lopen er zeer veel meldingen binnen over sociale media waar haatdragende en racistische commentaren de politie aanmoedigen om “in de massa te schieten”, ze “af te maken”, of “deze apen het land uit gooien”.

Het gaat over reacties op persartikels maar ook over commentaren bij een post van een onafhankelijk Antwerps gemeenteraadslid dat oproept om Anderlechtse jongeren op het vliegtuig te zetten.

13 april

Op 13 april kondigt Philippe De Backer, de minister die verantwoordelijk is voor testing, in overleg met de regionale ministers van Volksgezondheid algemene testing (210.000 tests) in de woonzorgcentra aan.

Enkele dagen later kondigt de Eerste Minister Sophie Wilmès aan dat de woonzorgcentra opnieuw open kunnen voor bezoek. De Vlaamse regering zegt dat ze die beslissing niet zal volgen. De Federatie van Woonzorgcentra zegt publiekelijk niet akkoord te gaan en vraagt

Voor de vijfde week op rij maken de coronagerelateerde meldingen de helft van onze wekelijkse meldingen uit.

De meldingen over racistische posts blijven binnenlopen. Vaak reageren mensen zelf met een pleidooi voor meer tolerantie, maar contacteren ze ons vervolgens omwille van de ernst van de uitlatingen.

Fake news doet de ronde op het internet en wordt ons gesignaleerd. Zo verschijnen er foutieve berichten over moslims van een bepaalde stad die de *lockdown* niet

dat dergelijke beslissingen genomen worden in overleg met het terrein.

De laatste weken is er veel discussie over de manier waarop het virus wordt overgedragen, over de impact ervan, over de zin en onzin van de coronamaatregelen. De informatie die van over de hele wereld binnen sijpelt vergroot de verwarring, de ongerustheid of de boosheid: een woonzorgcentrum in Canada waar bijna de helft van de bewoners overleden is, de voordelen van hydroxychloroquine, de strategie van groepsimmunitet in sommige landen, de organisatie van de gezondheidszorg in Noord-Italië, de methode om overlijdens in kaart te brengen...

In dit verband worden in België meer overlijdens in de woonzorgcentra geteld dan in het ziekenhuis. Verschillende mogelijke verklaringen doen de ronde: de methode die alle overlijdens zonder voorafgaande diagnose meetelt, de weigering van ziekenhuizen om te behandelen, ouderen die uit het leven glijden... Op dit vlak en op andere vlakken (testing, mondklappers...), groeien de twijfel en soms de argwaan onder de bevolking.

Op 17 april wordt het Ministerieel Besluit over de *lockdown* opnieuw gewijzigd (op het vlak van de essentiële activiteiten).

respecteren, Anderlechtse jongeren die in groep spelen op straat, FFP2-maskers die zijn vernietigd om de hangars waar ze waren opgeslagen te gebruiken voor de opvang van asielzoekers, praktiserende Joden die samenkomen om luid te zingen...

Er beginnen vragen te komen over de leeftijdsgrens voor vrijwilligerswerk. Tekenen van solidariteit dus. Anderen benadrukken hoe zwaar de *lockdown* is voor mensen in krappe woningen, terwijl ze op tv interviews zien met beleidsmakers vanuit hun tuin. De opening van doe-het-zelf-zaken en tuincentra versterkt nog de indruk dat de coronamaatregelen geen rekening houden met alle familiale en sociale omstandigheden.

Tot slot bereiken ons veel meldingen van studenten hoger onderwijs. Nu de examens eraan komen, maken ze zich zorgen over de onmogelijkheid om correct online les te volgen met een luidruchtige familie of een slechte internetverbinding. Ze betreuren dat ze niet naar de bibliotheek kunnen, dat ze hun spullen niet kunnen oppikken op hun kot, dat ze geen aanspreekpunt vinden bij de academische overheden.

De dienst Handicap/VN-Verdrag van Unia stelt een grootschalige onlinebevraging op voor personen met een handicap en hun familie over de manier waarop ze deze periode beleven.

Nog in dit verband zijn we gealarmeerd over meerdere situaties die aangeven dat de leefomstandigheden en de zorg van personen met een handicap die in voorzieningen verblijven kritiek zijn: te weinig personeel, isolement, geen bezoek of terugkeer naar huis, weinig of geen activiteiten...

20 april Meer dan 120 onderzoekers uit 12 Belgische onderzoeksinstituten publiceren "[Societal Exit from Lockdown](#)". Dit rapport van meer dan 200 pagina's is

35% van onze meldingen gaat over COVID-19. Ze kaarten dezelfde problemen aan als in de weken voordien: wantrouwen tegenover verzorgend personeel, aanklagen van

erg kritisch voor de plaats die menselijke en sociale aspecten krijgen in de coronabeslissingen, en dit in 7 hoofdstukken: politiek en crisis, communicatie en technologie, recht en justitie, gezondheid, maatschappelijke kwesties, onderwijs en cultuur en leefomgeving en productie.

Nog in deze week nemen de verschillende regio's maatregelen die het bezoek in de woonzorgcentra regelen.

Tot en met 23 april waren er officieel 57.396 processen-verbaal voor het niet-naleven van de coronamaatregelen.

Dezelfde dag lekken in de pers de plannen uit voor de versoepeling van de *lockdown*, voorgesteld door de experten van de groep die belast is met de exitstrategie. Dit zijn niet de beslissingen zelf, maar de basis voor de beslissingen die moeten genomen worden. Al enkele dagen maakt de pers gewag van onenigheid tussen de experten en de politici.

De persconferentie van de Veiligheidsraad gaat erg laat op antenne (22u) op vrijdag 24 april 2020. In deze persconferentie worden de maatregelen voor de versoepeling van de *lockdown* toegelicht. Maar de maatregelen, die al eerder gelect werden, worden pas van kracht vanaf 4 mei.

Voor het eerst nemen ook de minister-presidenten het woord. Dit maakt duidelijk dat de versoepeling van de *lockdown* een transversale (en soms asymmetrische) operatie zal worden tussen de verschillende deelstaten. Er komen al meteen verschillen naar boven, zoals bijvoorbeeld wanneer de Vlaamse Minister-President Jan Jambon de Eerste Minister tegenspreekt over de datum waarop de lessen hervat worden.

vermeend gebrek aan burgerzin, twijfels over de maatregelen van de Veiligheidsraad (waaronder de toegang tot de Kust alleen voor tweedeverblijvers en de leeftijdsgrens voor risicogroepen vanaf 65 jaar).

Op 24 april vragen Unia en het Steunpunt ter Bestrijding van armoede aan hogescholen en universiteiten extra aandacht voor kwetsbare groepen.

Diezelfde dag zet minister Wouter Beke een 'taskforce Kwetsbare Gezinnen' op, samengesteld uit twee werkgroepen waarvan de eerste organisaties samenbrengt die werken rond armoedebestrijding en mensenrechten. Unia maakt er deel van uit en stelt verschillende invalshoeken voor, specifiek voor personen met een handicap, zoals toegang tot informatie, de opvang van kinderen die verblijven in voorzieningen of moeite met naleven van de anderhalvemeterregel.

27 april Op 30 april wordt het Ministerieel Besluit over de lockdown opnieuw aangepast, het zet de deur open voor de versoepeling van de maatregelen. Het besluit maakt gewag van de verplichting om een mondk masker te dragen op het openbaar vervoer en de aanbeveling om een mondk masker (of “elk ander stoffen alternatief”) te dragen als afstand houden onmogelijk is. De lijst van winkels die de deuren weer kunnen openen groeit... De versoepeling van de *lockdown* zal in vier fasen verlopen. En de Eerste Minister geeft voorbeelden van toegelaten sportactiviteiten en citeert daarbij kajak.

Sinds 1 mei kunnen private woonzorgcentra tijdelijk een beroep doen op vrijwilligers.

4 mei De boodschap van de Eerste Minister over kajak bleef hangen: een betoger die de erkenning van mensen zonder papieren vraagt, toont zijn ongenoegen met de peddel in de hand op een Brusselse vijver.

Op 8 mei wordt het Ministerieel Besluit over de lockdown opnieuw aangepast. Het bevat een opvallende uitzondering op de verbodsprincipes: de bubbel van vier personen. Met andere woorden de mogelijkheid om vier personen te ontmoeten, altijd dezelfde weliswaar, die niet tot het eigen gezin behoren (onder gezin wordt verstaan mensen die onder hetzelfde dak leven). Een persoon bindt

Vier meldingen op de tien gaan over de epidemie en het beheer ervan. Nog voor het Ministerieel Besluit over de versoepeling van de *lockdown* gepubliceerd wordt, heerst er een gevoel van onrechtvaardigheid. De meldingen verwijzen naar de keuze voor bepaalde sporten boven andere, de keuze voor een geleidelijke terugkeer naar school, de grens van 65 jaar voor de versoepeling van de maatregelen. Daarnaast zijn andere meldingen vaste prik geworden zoals de problemen voor personen met een handicap die boodschappen willen doen (verplichting om een winkelkar te nemen bijvoorbeeld), meldingen die deze of gene groep viseren (asielzoekers, moslims wanneer de ramadan begint...).

Unia spreekt opnieuw de federatie van handelszaken (Comeos) aan, evenals de BVBO, de federatie van bewakingsfirma's, (het zijn vaak privébewakers die de toegang tot handelszaken regelen) om de verplichting tot redelijke aanpassingen voor personen met een handicap te respecteren.

Unia en het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede interpellieren officieel de Vlaamse minister van Onderwijs over de vrees dat het afstandsonderwijs de ongelijkheid nog verscherpt.

Een derde van onze meldingen betreft COVID-19: problemen om mondk maskers te dragen bij bepaalde soorten handicaps, controle van mondk maskers die veel weg heeft van etnische profilering, overdreven geachte politiecontrole ...

Het nieuwe Ministerieel Besluit wordt becommentarieerd en beoordeeld als discriminerend voor gezinnen van vijf personen... Wie moet er thuisblijven als ze op bezoek gaan? Op een moment dat bepaalde families elkaar kunnen terugzien, wijzen de mensen die familie hebben in Nederland bovendien op de incoherentie van deze regel gezien de gesloten grenzen: “Sommigen

het hele gezin. Er wordt meteen opgemerkt dat deze maatregel niet is aangepast aan *flatsharing* of aan grote gezinnen. Het feit dat deze maatregel van kracht is vanaf 10 mei, Moederdag, versterkt het gevoel dat de maatregelen gebaseerd worden op een stereotiep beeld van het gezin.

kunnen 100 km reizen om hun ouders te zien, maar wij niet want de onze wonen in Nederland!”

Unia wordt aangesproken door veel Marokkaanse Belgen die vastzitten in Marokko. De situaties zijn divers maar sommige hebben zware gevolgen zoals de onmogelijkheid om opnieuw aan het werk te gaan in België, om zich voor te bereiden op de examens, om de nodige geneesmiddelen te kopen.

De NMBS hervat gedeeltelijk de assistentie in stations aan mensen met een handicap maar zonder fysiek contact, uitsluitend voor essentiële reizen en na een reservatie 24u op voorhand in alle stations. Dit zorgt voor een reactie van de Nationale Hoge Raad voor mensen met een handicap (omdat de regel problematisch is voor blinde personen bijvoorbeeld). Unia komt tussen bij de federale taskforce. Twee dagen later deelt de NMBS Unia mee dat hun stationsmedewerkers individueel beschermingsmateriaal hebben gekregen en reizigers zullen helpen.

11 mei De Regio's versoepelen de leefomstandigheden in de voorzieningen: mensen kunnen weer naar de kapper, er is beperkt bezoek mogelijk, bij voorkeur buiten...

Het dragen van mondklappers wordt aanbevolen. De beperking op verplaatsingen wordt opgeheven (hoewel bepaalde kustburgemeesters aankondigen dat ze mensen maar met mondklapper aan zee zullen toelaten). Alle handelszaken kunnen opnieuw de deuren openen als ze de voorwaarden voor heropening naleven.

Op 15 mei wordt een nieuw ministerieel besluit gepubliceerd dat het ministerieel besluit van 23 maart 2020 wijzigt.

Een derde van onze meldingen gaat over COVID-19: de organisatie van de inhaallessen in het basisonderwijs en het middelbaar onderwijs wordt onder vuur genomen. In het geval van gezinnen met meerdere kinderen (die dus in klassen zitten die op verschillende momenten naar school moeten), zorgt de versoepeling van de *lockdown* voor hoofdbreken en dit na de vele weken van stress van de *lockdown* zelf.

Maar dezelfde problemen blijven opduiken: de beperking door bepaalde kustburgemeesters van de komst van dagjestoeristen, problemen voor ouderen of personen met een handicap om boodschappen te doen, controles die als overdreven gepercipieerd worden, racisme, verschillende behandeling naargelang de leeftijd zowel voor jongeren als voor ouderen, Aziëfobie...

18 mei Sophie Wilmès bezoekt de eerstelijnssteams van het Sint-Pietersziekenhuis, het Brussels referentieziekenhuis dat een groot deel van het werk op zich neemt. Ze wordt opgewacht door een haag van personeel dat haar de rug toekeert. [De BBC, la Repubblica, IndiaTimes en El Mundo tonen hier beelden van.](#)

Fase 2 begint op maandag 18 mei en raakt scholen, cultuur, sport en dagelijks leven ([Ministerieel Besluit van 20 mei](#)): sportactiviteiten in openlucht tot maximum twintig personen, huwelijken en begrafenissen tot dertig personen... De ministers van Onderwijs van de verschillende Gemeenschappen overleggen; ze worden ook belast met de uitwerking van veilige en evenredige voorwaarden voor de terugkeer naar school.

Er wordt nagedacht over de 'post-coronawereld', in het besef dat een zware economische crisis verwacht wordt en dat de gezondheidssector die het de afgelopen weken zwaar te verduren kreeg, ondersteuning verdient. De kwestie van de soms versnipperde verdeling van bevoegdheden tussen de verschillende beleidsniveaus komt op de proppen in het debat over de 'post-coronawereld' in een land dat nog steeds geregeerd wordt met bijzondere machten door een federale minderheidsregering.

25 mei Het lijkt erop dat de epidemie aan kracht verliest in België. Sinds eind april baseert de databank, die gebruikt wordt voor de telefonische tracing van personen die besmet zijn met het virus en hun contacten, zich op het besluit van bijzondere machten. Maar de Gegevensbeschermingsautoriteit brengt

61% van onze meldingen gaat over COVID-19. De aangekaarte problemen zijn dezelfde als de week voordien.

Er zijn zeer veel meldingen over het feit dat het bezoek aan grootouders die ouder zijn dan 65 jaar sterk wordt afgeraden.

65-plussers zien steeds vaker hoe bij de versoepeling van de coronamaatregelen steeds andere regels gelden voor hen dan voor de rest van de bevolking. Volgens Unia zijn er voldoende alternatieven om geen onderscheid te maken op basis van leeftijd maar op basis van de reële gezondheidstoestand. [Unia zet dit uiteen in een opiniestuk](#) en in een vraag aan de diensten van de Eerste Minister die verantwoordelijk zijn voor de FAQ van de website [info-coronavirus.be](#), waarin onder andere leeftijd wordt vermeld als een beperking bij familiebezoek.

Unia en het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede werken [een reeks aanbevelingen uit voor eerlijke klassenraden](#) voor het Franstalig basisonderwijs en middelbaar onderwijs.

64 % van onze meldingen betreft COVID-19. Er is nog altijd sprake van dezelfde problemen als vorige week. Veel ouderen contacteren ons nog over de leeftijdsgrens in de FAQ.

De spanningen nemen toe rond het opvangcentrum van Fedasil in Koksijde, waar twee kinderen positief getest hebben. Op

een kritisch advies uit. Er moet een systeem ontwikkeld worden dat persoonlijke gegevens beter beschermt. In elk geval lijkt de tracing via het call center geen groot succes te zijn bij de bevolking.

We tellen op 25 april [101.362 processen-verbaal](#) voor overtredingen van de coronamaatregelen.

[Op 25 mei wordt een nieuw ministerieel besluit gepubliceerd](#) dat het ministerieel besluit van 23 maart 2020 wijzigt.

1 juni

De ziekenhuizen zien hun COVID-19-afdelingen geleidelijk leeglopen. De bewoners van de Waalse woonzorgcentra zullen tot vier familieleden op bezoek mogen krijgen, onder zeer precieze voorwaarden.

De examens in het hoger onderwijs zullen vooral digitaal georganiseerd worden, maar er worden ook alternatieven uitgewerkt zodat studenten die dat willen een examenlokaal krijgen.

Zondag 7 juni komen 10.000 mensen samen om te betogen onder de slagzin "*Black Lives Matter*". Er gaan stemmen op tegen dergelijke samenkomsten op een moment dat de algemene *lockdown* nog maar net voorbij is. Het debat woedt over het openen/sluiten van grenzen voor Belgen en door de Belgen.

Het [ministerieel besluit van 23 maart 2020](#) wordt aangepast en [het nieuwe ministerieel besluit wordt gepubliceerd op 5 juni](#).

8 juni

Fase 3 van de versoepeling van de *lockdown* gaat in: de beruchte bubbel wordt uitgebreid tot tien personen,

bevel van de burgemeester gaat het centrum voor alle bewoners op slot. Deze *lockdown* zal pas begin juni opgeheven worden. De meldingen variëren en klagen zowel de verplichting van een test aan, als het uitgaansverbod van de gemeente voor alle bewoners en het feit dat Fedasil weigert om alle bewoners te testen ('twee maten twee gewichten').

Er wordt ons gemeld dat bepaalde bedrijven een premie toekennen aan personeelsleden die de hele tijd gewerkt hebben tijdens de coronacrisis (ter hoogte van 70%, in de gevallen die ons gemeld werden).

Een derde van onze meldingen betreft de epidemie – concreet twintig meldingen per werkdag. Deze week gaat het deels over klachten over de richtlijnen die 65-plussers aanmanen om geen risico's te nemen door hun kleinkinderen op te vangen, en deels over de *lockdown* voor de bewoners van het opvangcentrum van Fedasil in Koksijde. De melders klagen onder andere aan dat de kinderen daar niet naar school kunnen.

[Op 3 juni verspreidt Unia de eerste aanbevelingen](#) voor steden en gemeenten na de bevraging van personen met een handicap.

De meldingen zijn zeer verscheiden: problemen in het onderwijs, vragen van ouders van een jonge persoon met een

	<p>telewerk blijft aangeraden en de horeca kan opnieuw de deuren openen als aan een reeks precieze voorwaarden is voldaan. De studenten van de Belgische universiteiten maken zich zorgen over de gevolgen van virtuele examens en over het nieuwe academiejaar. Nog een punt dat onrust zaait: de economische relance.</p> <p>Er wordt aangekondigd dat ook erediensten opnieuw kunnen en dat de Zuidfoor kan plaatsvinden.</p>	<p>handicap in een voorziening die twee dagen in isolatie moest nadat hij was teruggekeerd van een familiebezoek terwijl hij een COVID-19-test had gehad...</p> <p>Unia werkt mee aan een Europese vragenlijst over het dragen van de hoofddoek en de link met het dragen van een mondmasker (blog van Equinet).</p>
15 juni	<p><u>De grenzen gaan opnieuw open op 15 juni</u> voor niet-essentiële verplaatsingen in Europa, het Verenigd Koninkrijk en de landen van de Schengenruimte inbegrepen. De federale regering en de NMBS hebben een akkoord over de verdeling van een gratis railpas. De cultuursector en de evenementensector willen hun activiteiten kunnen hervatten.</p> <p>Het aantal besmettingen blijft dalen.</p>	<p>De versoepeling van de <i>lockdown</i> gaat gepaard met lokale maatregelen. Er wordt verwacht dat de woonzorgcentra geleidelijk de deuren weer openzetten, maar ons wordt gemeld dat er beperkingen worden opgelegd aan het bezoek of dat er geen communicatie is met de directies van bepaalde woonzorgcentra. Er zijn ook meldingen over gemeenten die het criterium van domicilie opleggen voor een plekje op de speelpleinen tijdens de zomer of voor de toegang tot bepaalde voorzieningen.</p>
22 juni	<p>Met het mooie weer komen mensen steeds vaker weer samen: geïmproviseerde feestjes, familiemaaltijden. Op 24 juni beslist de Nationale Veiligheidsraad over de maatregelen voor fase 4 van de versoepeling van de <i>lockdown</i> in België, die ingaat op 1 juli.</p>	<p>In het licht van onze aanbevelingen om 65-plussers te beschermen, kloppen die aan bij Unia omdat ze zich behandeld voelen als kinderen. Een van de meldingen betreft de aankondiging door de Eerste Minister van een charter voor het vrijwilligerswerk vanaf 65-plus.</p> <p>Unia reageert door vuistregels te publiceren voor een terugkeer naar werk of naar vrijwilligerswerk zonder discriminatie.</p>
29 juni	<p>De media verheugen zich over de globale daling van de besmettingsgraad – ook al stijgt die lichtjes en wijzigt de leeftijdsgroep. Het zijn nu vooral de jongeren die getroffen worden.</p> <p>De Veiligheidsraad aanvaardt het</p>	<p>Beelden van feestende jongeren zonder <i>social distancing</i> hebben een impact op de publieke opinie. Een beheerder van een camping weigert een groep jongeren omwille van het besmettingsrisico. Meerdere meldingen hebben het over een verschil in behandeling</p>

opzetten van kermissen en de Zuidfoor wordt aangekondigd voor augustus.

Op 30 juni wordt het eerste ministeriele besluit gepubliceerd rond de versoepeling van de *lockdown*, met (onder andere) een uitbreiding van de bubbel van sociale contacten tot vijftien personen per week (in plaats van tien) en de verplichting van het mondk masker. Er is ook sprake van de terugkeer uit vakantie maar nog niet van de verplichting van quarantaine of testing.

6 juli

Het dragen van een mondk masker wordt de regel in bibliotheken, concertzalen... Iedereen wil ten allen prijze een nieuwe *lockdown* vermijden en het begin van het nieuwe schooljaar en academiejaar voorbereiden. De parlementen kondigen verschillende speciale COVID-19-commissies aan.

tussen leerlingen, ten nadele van leerlingen die de middenjury van de Franse Gemeenschap doen en die minder goed begeleid worden en geconfronteerd worden met wisselende voorwaarden, vragen waarop de overheid geen antwoord heeft.

Op 8 juli publiceert Unia de resultaten van haar bevraging van personen met een handicap over hoe ze de *lockdown* beleefd hebben.

865 mensen namen deel aan de bevraging, van wie 502 personen met een handicap en 363 familieleden. Het stopzetten van zorg en begeleiding, de achteruitgang van hun mentale en fysieke toestand, de eenzaamheid, de weigering van redelijke aanpassingen bij het boodschappen doen, de verplaatsingen en de uitputting van gezinnen keren zeer vaak terug in de getuigenissen. Unia heeft het over hun gevoel aan hun lot overgelaten te zijn en doet aanbevelingen.

13 juli

De epidemie wint opnieuw aan kracht. De Veiligheidsraad van 15 juli breidt de versoepeling niet uit. De bubbel van vijftien blijft gehandhaafd. De beruchte kleurcode die de reisbeperkingen voor de verschillende landen aangeeft, wordt ingevoerd.

Eerste melding over de vraag om redelijke aanpassingen in het kader van het dragen van een mondk masker door personen met een handicap. Over deze situatie was er een vraag van Unia, het Brussels Gewest aanvaardt een afwijking. Eind augustus volgt de federale overheid.

Er lopen ook meldingen binnen over koppels die al sinds het begin van de epidemie van elkaar gescheiden zijn en die hopen dat het reisverbod geschrapt wordt voor hen.

Nog vermeldenswaardig: een geval van weigering om te verhuuren aan een persoon die in een ziekenhuis werkt.

---

20 juli

Op 20 juli wordt Unia ontvangen door de Eerste Minister in het kader van haar raadplegingen voor een relanceplan. Dit is de gelegenheid om onze bezorgdheid te uiten over het verplicht dragen van een mondk masker door personen met een handicap (we krijgen hierover nog steeds meldingen).

27 juli

De gouverneur van de provincie Antwerpen, Cathy Berx, beslist op 29 juli om een uitgaansverbod in te voeren om de verspreiding van het virus in de provincie tegen te gaan.

De Veiligheidsraad die op 27 juli samenkomt, roept de versoepeling van de *lockdown* radicaal een halt toe. De bubbel van privécontacten (minder dan 1,5 m) wordt verkleind naar vijf personen, dezelfde gedurende de volgende vier weken (in plaats van vijftien...). En het verdict valt: de Zuidfoor wordt geschrapt. Het mondk masker wordt ingevoerd voor sportzalen en de verdeling van de gratis railpas wordt uitgesteld.

Een belangrijk aspect van deze Veiligheidsraad is dat er expliciet gevraagd wordt aan de lokale overheden om alle noodzakelijke en 'strengere' maatregelen te nemen om de verspreiding van de epidemie tegen te gaan.

---

3 augustus

De angst voor een tweede golf is voelbaar. De terugkeer uit vakantie, de uitstapjes, de moeilijkheden inzake opsporing en track & trace stapelen zich op. Er wordt gedebatteerd over 1 september, de pediaters pleiten gezamenlijk voor een terugkeer naar school.

We krijgen signalen dat fitnesscentra aan de Antwerpse provinciegrenzen de toegang weigeren aan bewoners van de provincie Antwerpen. Het uitgaansverbod wordt ter discussie gesteld, evenals de stigmatisering van bepaalde gemeenschappen in commentaren (onder andere op een tv-zender) over de besmettingsgraad in bepaalde gemeenten.

**10
augustus**

Het uitgaansverbod in de provincie Antwerpen sinds 29 juli wordt op 12 augustus omgezet in een nachtelijk uitgaansverbod van 1u30 tot 5u 's ochtends. Deze maatregel geldt tot 26 augustus.

De epidemie wint langzaam aan kracht. In heel Europa klinkt protest. 20.000 mensen betogen tegen de coronamaatregelen en tegen het dragen van een mondkapje in Duitsland op 1 augustus.

Tot slot is de Humo-film 'Van Ranst' het voorwerp van vele meldingen die discriminatie oproepen op basis van politieke overtuiging.

Unia publiceert een opiniestuk over de mensenrechten en het algemeen belang.

Unia maakt zich zorgen over de versoepeling van de *lockdown* in woonzorgcentra en voorzieningen voor personen met een handicap. Er zijn te veel onderlinge verschillen, zonder dat die verschillen gerechtvaardigd kunnen worden. Sommige voorzieningen doen er al enkele weken alles aan om het dagelijkse en relationele leven aangenamer te maken door zo snel mogelijk bezoek, activiteiten of uitstappen te organiseren naast een terugkeer naar het gezin of naar de centra voor personen met een handicap om het gezin te ontlasten; andere gaan op de rem staan en leggen overdreven strenge voorwaarden op aan bewoners en families. Ze zijn daarbij veel strenger dan de richtlijnen van de overheid.

Anderzijds dringen de rondzendbrieven erop aan dat voorzieningen de nieuwe richtlijnen en hun toepassing bespreken met de bewoners, de families en de vertegenwoordigers van de werknemers. Maar weinigen hebben iets gemerkt van een informatie- en overlegproces.

We ontvangen nu een heel ander soort meldingen: reisverbod, beperking van de toegang tot de Kust of tot ontspanningsinfrastructuur door gemeenten, weigeren van aanpassingen, interpersoonlijke conflicten...

**19
augustus**

Einde van de 200 dagen observatie door Unia.

3 Impact meten

COVID-19 en de maatregelen ertegen: bestaande ongelijkheden worden uitvergroot

Op 30 juni waren er in België officieel 9.763 personen aan COVID-19 overleden.³⁰ Zeker 17.776 personen werden met een diagnose of symptomen van het virus opgenomen in het ziekenhuis.

De onderstaande analyse focust op specifieke groepen gelinkt aan de discriminatiecriteria waarvoor Unia bevoegd is. Met dit hoofdstuk willen we niet exhaustief zijn voor deze thema's, gezien het vele onderzoek dat momenteel gepubliceerd wordt. We schetsen wel een algemeen beeld op basis van bestand cijfermateriaal en stellen op die manier tendensen vast. Meer specifieke informatie over de ervaringen van personen met een handicap bundelden we in een apart rapport met de resultaten van de bevraging die Unia over dit thema uitvoerde.³¹

3.1 Wie heeft in België COVID-19 opgelopen en wie is eraan gestorven?

Bij de analyse van de gegevens over wie COVID-19 heeft opgelopen en wie eraan overleden is, is het belangrijk te vermelden dat deze cijfers hun beperkingen hebben. Zo is het aantal besmettingen sterk afhankelijk van het aantal uitgevoerde tests en het deel van de bevolking dat getest werd. Ook zijn de overlijdens door COVID-19 mogelijk niet helemaal correct geregistreerd³².

Ouderen zijn sterk vertegenwoordigd in de besmettings- en sterftcijfers. Van de 9.763 overleden personen die geregistreerd waren op 30 juni 2020, is 67% 65 jaar en ouder; 35% van de overleden personen is 85 jaar en ouder. Allicht is dit een onderschatting, want van bijna 28% (ofwel 2.715 overlijdens) is de leeftijd niet gekend.³³ Iets meer mannen dan vrouwen zijn overleden aan COVID-19: in alle leeftijdscategorieën tot 85 jaar hebben mannen meer kans dan vrouwen om te overlijden aan het virus. In de leeftijdscategorie van 85-plussers zijn er meer vrouwen dan mannen overleden³⁴, maar er zijn in die leeftijdscategorie nu eenmaal meer vrouwen dan mannen (dubbel zoveel) en ze verblijven vaker in een woonzorgcentrum (*zie verder*).

---

³⁰ We kiezen ervoor om in deze nota niet de meest recente cijfers weer te geven, maar om te focussen op de eerste maanden van de coronacrisis (tot en met 30 juni 2020). Tijdens deze eerste maanden vond de zogenaamde 'eerste golf' plaats en werden er ook strenge maatregelen genomen om het virus te bestrijden, de zogenaamde 'lockdown'.

³¹ Unia, Covid en mensenrechten: Impact op personen met een handicap en hun naasten', Unia, 8 juli 2020, <https://www.unia.be/nl/artikels/coronacrisis-heeft-dramatische-impact-gehad-op-personen-met-handicap> .

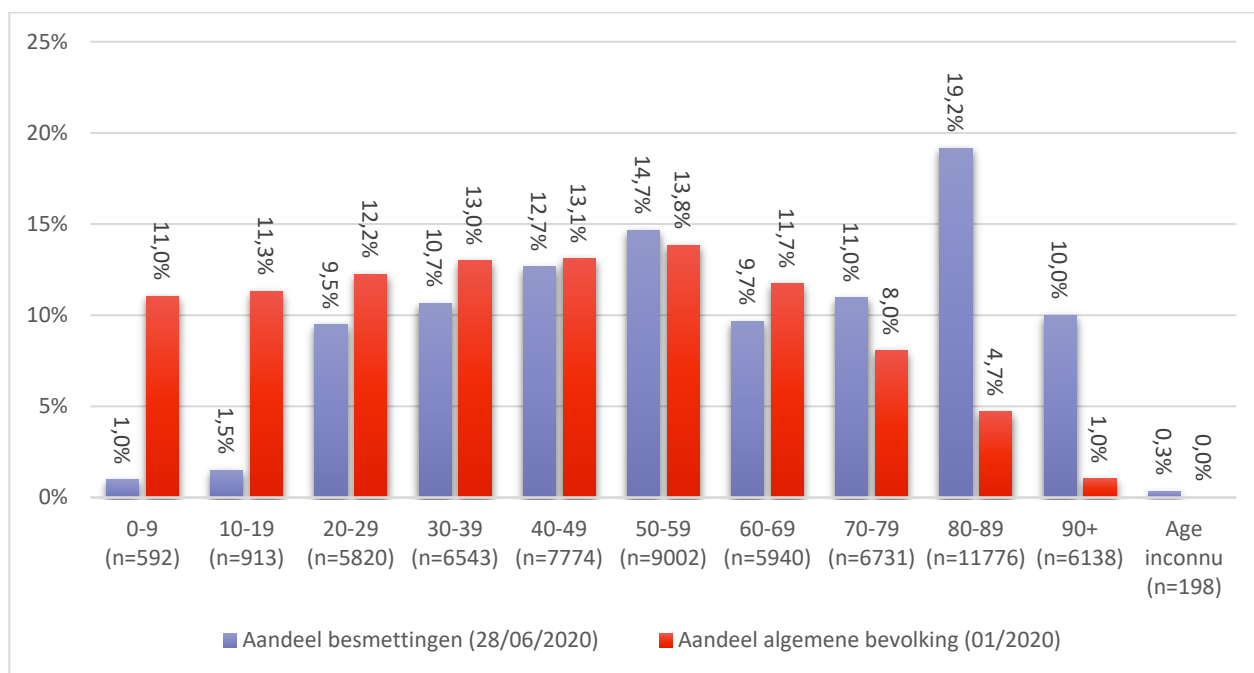
³² Patrick Mullie, 'Wat zeggen de vele cijfers over het coronavirus?', Gezondheid en wetenschap, 2 april 2020, <https://www.gezondheidwetenschap.be/gezondheid-in-de-media/wat-zeggen-de-vele-cijfers-over-het-coronavirus>.

³³ Bron: FOD Gezondheidszorg, Sciensano, fiche 'COVID19BE_MORT_20200630', beschikbaar op https://epistat.sciensano.be/covid/covid19_historicaldata.html.

³⁴ Idem.

Van het aantal geregistreerde besmettingen is ongeveer de helft bij personen van 60 jaar en ouder. 29% van de geregistreerde besmettingen is terug te brengen tot de groep van 80 jaar en ouder. Hoewel zeker niet alle besmette personen getest en geregistreerd konden worden, werden volgens het aantal geregistreerde besmettingen 60-plussers dubbel zo vaak besmet met het virus, in verhouding tot hun aandeel in de bevolking³⁵.

Grafiek 1: aandeel bevestigde besmettingen per leeftijd

Bron: FOD Gezondheidszorg, Sciensano. Globaal dossier 'COVID19BE_20200630', beschikbaar op https://epistat.sciensano.be/covid/covid19_historicaldata.html; Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium), berekeningen van Unia.

Eerste analyses van de sterfgevallen bij ouderen wijzen uit dat de woonzorgcentra zwaar getroffen werden door het virus: COVID-19 zou het risico verdubbeld hebben om als rusthuisbewoner te overlijden. De oversterfte onder bewoners van woonzorgcentra bedroeg 101% (verdubbeling), en 35% voor de rest van de bevolking³⁶. Opgesplitst naar gewest bleek de oversterfte bij bewoners van woonzorgcentra het hoogst in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, namelijk 195% (een verdrievoudiging ten opzichte van het sterftcijfer in het jaar 2019), tegenover 110% in het Waalse Gewest en 83% in Vlaanderen.

Verder zijn er weinig achtergrondkenmerken bekend van de personen die besmet of overleden zijn ten gevolge van COVID-19. We weten dat er belangrijke sociaaleconomische ongelijkheden zijn op het vlak van gezondheid: mensen met een hogere sociaaleconomische status (SES) leven langer, én ze leven langer in goede gezondheid.

³⁵ Idem.

³⁶ Gebaseerd op de domicilieadressen in WZC; berekend op basis van de sterfgevallen tussen week 11 en week 18 (9 maart – 3 mei) van 2020. Bron: Surkyn, J., 'Oversterfte in de Belgische woonzorgcentra', 3 maart 2020, <http://interfacedemography.be/COVID-19/oversterfte-in-de-belgische-woonzorgcentra/>.

Mensen met een lagere SES hebben een hoger vroegtijdig sterftcijfer³⁷. Hoewel er geen cijfers voorhanden zijn waarmee we de sociaaleconomische achtergrond van besmette personen en van overleden personen ten gevolge van COVID-19 kunnen analyseren, zijn voorgaande indicaties belangrijk genoeg om te onderzoeken of de sociaaleconomische status inderdaad samenhangt met de kans om besmet te worden en te overlijden aan COVID-19. En dat meer ouderen met een verhoogde tegemoetkoming in woonzorgcentra verblijven in vergelijking met ouderen zonder verhoogde tegemoetkoming³⁸, kan ook een indicatie vormen dat personen met een lagere socio-economische status zwaarder getroffen werden. We komen hier later in de tekst op terug.

Opvallend is ook de afwezigheid in België van indicatoren die het mogelijk maken de etnische herkomst of de migratieachtergrond van besmette personen en van overleden personen te bekijken. In landen als het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en zelfs Frankrijk (waar het verzamelen van etnische statistieken lange tijd taboe was) zijn die cijfers wel voorhanden. Daar is al gebleken dat etnische minderheden in verhouding vaker besmet raken met het virus en er ook vaker aan overlijden. De onderzoeken uit die landen wijzen op gelijkaardige oorzaken voor het feit dat etnische minderheden sterker getroffen worden: ze werken veel meer in frontliniesectoren (gezondheidszorg) en in andere essentiële diensten waar niet via thuiswerk kan gewerkt worden, ze zijn vaker kleiner behuist en wonen vaker in dichtbevolkte, kansarme buurten, en ze hebben vaak een minder goede gezondheid en obesitas, wat gelinkt is aan hun socio-economische achterstelling.³⁹ Uit cijfers die we verder in dit rapport voorstellen, blijkt dat er een sterke indicatie is dat dit ook voor etnische minderheden in België geldt, maar zoals gezegd ontbreken daarvoor de indicatoren.

Uit een analyse door *De Tijd*⁴⁰ van de besmettingscijfers op wijkniveau tussen 1 juni en 31 juli 2020 in Vlaanderen blijkt er inderdaad een samenhang te zijn tussen verschillende sociaaleconomische indicatoren zoals inkomen en origine en de kans op besmetting met COVID-19. De 10% wijken met het laagste inkomen hebben een duidelijk hoger gemiddeld aantal besmettingen dan de overige 90%. Meer specifiek hebben inwoners uit de 10% armste wijken 2,6 keer meer kans om besmet te raken met COVID-19 dan inwoners uit de 10% rijkste wijken. Ook de 10% wijken met het hoogste aandeel inwoners van niet-EU origine hebben meer dan dubbel zoveel kans om besmet te raken dan de overige wijken. Bovendien tellen de wijken met de jongste inwoners meer besmettingen. De analyse toont ook dat wijken met een groter aandeel inwoners van niet-EU origine, ook een grotere bevolkingsdichtheid hebben en grotere gezinnen tellen.

---

³⁷ 'Ongelijkheden in gezondheid', Gezond België, 17 december 2019, <https://www.gezondbelgie.be/nl/gezondheidstoestand/ongelijkheden-in-gezondheid>.

³⁸ 'Zorg voor ouderen', Gezond België, 24 april 2019, <https://www.gezondbelgie.be/nl/performantie-van-het-belgische-gezondheidssysteem/specifieke-zorgdomeinen/zorg-voor-ouderen>.

³⁹ Anissa Bougrea, Jolien De Bouw, 'Coronavirus is niet kleurenblind', *De Standaard*, 11 juli 2020, https://www.standaard.be/cnt/dmf20200709_97011493.

Bron: Office for National Statistics (2020). Coronavirus (COVID-19) related deaths by ethnic group, England and Wales: 2 March 2020 to 10 April 2020, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/articles/coronavirus-relateddeathsbyethnicgroupenglandandwales/2march2020to10april2020>.

Bron: Institut national de la statistique et des études économiques (2020). Une hausse des décès deux fois plus forte pour les personnes nées à l'étranger que pour celles nées en France en mars-avril 2020, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4627049#menu>.

⁴⁰ 'Van Gent en Antwerpen tot Beringen: corona sluipt door armste wijken', *De Tijd*, 7 augustus 2020, <https://www.tijd.be/dossiers/coronavirus/van-gent-en-antwerpen-tot-beringen-corona-sluipt-door-armste-wijken/10243799.html>

Volgens *De Tijd* kunnen deze factoren (grotere bevolkingsdichtheid hebben en grotere gezinnen) een verklaring zijn voor door de samenhang tussen het aantal inwoners van niet-EU origine en hogere besmettingscijfers. Deze resultaten wijzen erop dat het belangrijk is de samenhang tussen deze indicatoren verder te onderzoeken voor heel België.

3.2 Wie stond er in de frontlinie om het virus te bestrijden? Wie werkt in de essentiële diensten?

In dit deel bekijken we wie tijdens de maatregelen om het virus te bestrijden (de zogenaamde *lockdown* van 18 maart tot 11 mei 2020) aan het werk bleef in de frontlinie om het virus te bestrijden of in andere diensten die als essentieel werden beschouwd. We focussen op deze beroepsgroepen enerzijds omdat ze geacht werden onontbeerlijk te zijn in de strijd tegen het virus of om in de basisbehoeften te blijven voorzien, en anderzijds omdat ze door buitenshuis te blijven werken, sneller blootgesteld waren aan het virus. We baseren ons voor de beschrijving van deze groepen op cijfers uit de *Socio-economische Monitoring 2019*⁴¹, waarin we de arbeidsmarktdeelname op basis van origine en geslacht bestudeerden en die ons toelaat werknemers uit verschillende sectoren te beschrijven⁴². We rapporteren hier de cijfers uit 2016⁴³ (uit voorgaande rapporten weten we dat de percentages weinig verschillen tussen de opeenvolgende jaren).

In **gezondheidszorg**⁴⁴ zijn in België meer dan een half miljoen mensen aan de slag. Bijna 78% daarvan is vrouw. In verhouding zijn personen van Belgische herkomst vaker aan de slag in deze sector: van de mannelijke werknemers is 76% van Belgische origine; van de vrouwelijke werknemers is 78,1% van Belgische origine (ter vergelijking, over alle sectoren heen is 73,4% van de mannen en 75,2% van de vrouwen die aan het werk zijn van Belgische origine).

Hoewel personen van vreemde origine in verhouding niet oververtegenwoordigd zijn in de sector, vormen ze een belangrijk aandeel van de personen die er werkzaam zijn. In de sector van de maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting⁴⁵, waaronder onder meer thuisverpleging en dagcentra voor ouderen en personen met een handicap vallen en waar drie keer zoveel vrouwen als mannen werken, blijkt er wel

---

⁴¹ De Socio-economische Monitoring is een rapport dat de situatie analyseert van personen op de arbeidsmarkt volgens hun origine, hun migratiegeschiedenis en verschillende socio-demografische kenmerken (leeftijd, gender, opleidingsniveau, enz.). De gegevens zijn exhaustief voor de beroepsbevolking. Ze zijn afkomstig uit het Nationaal Register en de Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid. Dit rapport is het resultaat van een samenwerking tussen de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en Unia. Het is te raadplegen op de website van Unia: <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/socio-economische-monitoring-2019-arbeidsmarkt-en-origine>.

⁴² Bron: FOD Waso & Unia (2020). Socio-economische Monitoring 2019. EU-origine betekent: huidige nationaliteit of nationaliteit bij geboorte van persoon zelf is van een EU-land (uitgezonderd België) of nationaliteit bij geboorte van vader of moeder is van een EU-land (uitgezonderd België); niet-EU-origine betekent: huidige nationaliteit of nationaliteit bij geboorte van persoon zelf is van een niet-EU-land of nationaliteit bij geboorte van vader of moeder is van een niet-EU-land.

⁴³ Alle percentages zijn berekend exclusief personen van wie de origine niet kon achterhaald worden. De cijfers zijn ter beschikking in de bijlagen van de Socio-Economische Monitoring 2019, op de website van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg: <https://werk.belgie.be/nl/statistieken>.

⁴⁴ Sector Q op basis van de economische activiteitennomenclatuur volgens NACE-BEL: Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

⁴⁵ Sector Q88 op basis van de economische activiteitennomenclatuur volgens NACE-BEL.

een oververtegenwoordiging van personen met niet-EU-origine te zijn. We hebben het oververtegenwoordiging wanneer een bepaalde groep procentueel vaker in een bepaalde sector werkt, in vergelijking met hun aandeel tewerkstelling over alle sectoren heen⁴⁶.

In de sector van de gezondheidszorg is 11% van de vrouwelijke werknemers van niet-EU-origine en bij mannen 15,9%. Uit een vergelijking met de verdeling van de werknemers in alle sectoren, die voor deze groepen respectievelijk oploopt tot 9,9% en 11,8%, kunnen we besluiten dat er verhoudingsgewijs meer vrouwen en mannen met een niet-EU-origine in deze sector aan de slag zijn dan gemiddeld in alle sectoren. In deze sector zijn deze groepen dus oververtegenwoordigd. Deze oververtegenwoordiging loopt op tot +1,1 procentpunt voor vrouwen met een niet-EU-origine en +4,1% procentpunt voor mannen met een niet-EU-origine.

Ook in de sector van maatschappelijke dienstverlening met huisvesting⁴⁷, waaronder onder meer de woonzorgcentra en de instellingen voor personen met een handicap, zijn vrouwen van niet-EU-origine oververtegenwoordigd (11% van alle vrouwen in die sector).

Tabel 1: verdeling van werknemers in de menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (sector Q) naar origine en geslacht (20-64 jaar 2016).

	Mannen				Vrouwen			
	Belgische origine	EU-origine	Niet-EU-origine	Totaal	Belgische origine	EU-origine	Niet-EU-origine	Totaal
Activiteiten voor menselijke gezondheidszorg (Q86)	78,3 %	12,2 %	9,5 %	100 %	79,6 %	12,3 %	8,1 %	100 %
Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting (Q87)	75,1 %	13,4 %	11,5 %	100 %	76,3 %	12,6 %	11,0 %	100 %
Maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting (Q88)	72,5 %	11,6 %	15,9 %	100 %	76,7 %	12,3 %	11,0 %	100 %
Totaal alle sectoren	73,4 %	14,8 %	11,8 %	100 %	75,2 %	15,0 %	9,9 %	100 %

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ; bijlagen van de Socio-Economische Monitoring 2019. Berekening en verwerking: Unia

⁴⁶ Ondervertegenwoordiging is omgekeerd wanneer een bepaalde groep procentueel minder vaak in een bepaalde sector werkt.

⁴⁷ Sector Q87 op basis van de economische activiteitennomenclatuur volgens NACE-BEL.

In de sector van de **groot- en detailhandel**⁴⁸, waaronder economische activiteiten vallen die essentieel waren om tijdens de *lockdown* te voorzien in basisbehoeften zoals voedingsmiddelen en drank, zien we dat iets meer mannen dan vrouwen aan de slag zijn. Personen van vreemde origine zijn er in belangrijke mate vertegenwoordigd en het is in de deelsector van de detailhandel, waar we onder meer supermarkten en kleine voedingszaken terugvinden, dat personen met niet-EU-origine licht oververtegenwoordigd zijn.

In de **schoonmaaksector**⁴⁹ vinden we een ruime oververtegenwoordiging van personen van vreemde origine. Er zijn meer personen van vreemde origine aan het werk dan personen van Belgische origine: 16,7% van de mannen en 34,3% van de vrouwen is er van EU-origine; 34,2% van de mannen en 24,9% van de vrouwen is er van niet-EU-origine. De verschillen in vergelijking met het aandeel van werknemers voor alle sectoren samen zijn te zien op de grafiek hieronder.

Tabel 2: verdeling van werknemers in bepaalde sleutelsectoren (sectoren G, N81, E, H49, H53⁵⁰), naar origine en geslacht (20-64 jaar, 2016).

	Mannen				Vrouwen			
	Belgische origine	EU-origine	Niet-EU-origine	Totaal	Belgische origine	EU-origine	Niet-EU-origine	Totaal
Groot-en detailhandel	73,7%	14,0%	12,3%	100%	75,4%	15,5%	9,1%	100%
Diensten in verband met gebouwen	49,1%	16,7%	34,2%	100%	40,8%	34,3%	24,9%	100%
Water- en afvalbeheer (publieke sector)	81,0%	9,0%	9,9%	100%	82,4%	9,0%	8,6%	100%
Vervoer (publieke sector)	70,3%	10,2%	19,5%	100%	79,8%	8,9%	11,3%	100%
Postdiensten (publieke sector)	75,0%	8,0%	17,0%	100%	77,7%	8,3%	14,1%	100%
Totaal alle publieke sectoren	80,8%	10,0%	9,2%	100%	81,9%	10,9%	7,2%	100%
Totaal alle sectoren	73,4%	14,8%	11,8%	100%	75,2%	15,0%	9,9%	100%

Unia Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, KSZ; bijlagen van de Socio-Economische Monitoring 2019. Berekening en verwerking: Unia

⁴⁸ Sector G46 en G47 op basis van de economische activiteitennomenclatuur volgens NACE-BEL.

⁴⁹ Sector N81 op basis van de economische activiteitennomenclatuur volgens NACE-BEL, die grotendeels maar niet uitsluitend bestaat uit activiteiten die te maken hebben met reiniging van gebouwen en overige reiningsactiviteiten. Het merendeel van de ondernemingen die werken met het systeem van dienstencheques valt onder deze sector.

⁵⁰ Volledige benaming van de sectoren volgens de economische activiteitennomenclatuur volgens NACE-BEL: G46+G47: Sector van groot-en detailhandel, exclusief de sector van handel en reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen; N81: Diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging; E: Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering; H49: Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen; H53: Posterijen en koeriers.

Personen van vreemde origine zijn bovendien oververtegenwoordigd in een aantal openbare diensten die onder essentiële dienstverlening vielen: 19,5% van de mannen en 11,3% van de vrouwen die voor het **openbaar vervoer** werken, is van niet-EU origine. Dit komt overeen met een verschil van +10.3% en +4.1% procentpunt in vergelijking met hun aandeel in alle sectoren samen. Van de personen die voor de **postdiensten** werken, is 17,0 % van de mannen en 14,1 % van de vrouwen van niet-EU origine (verschil van +7,8 en +6,9 procentpunten in vergelijking met hun aandeel voor alle sectoren). Ook de openbare **afvaldiensten** kennen een lichte oververtegenwoordiging van personen van vreemde origine: 9,9% van de mannen en 8,6% van de vrouwen heeft er een niet-EU-origine⁵¹.

Aan de hand van preciezere gegevens over de sectoren zouden we beter het profiel kunnen bepalen van werknemers in essentiële sectoren die aan de slag zijn gebleven buitenshuis tijdens de *lockdown*. Met de cijfers hierboven willen we vooral benadrukken dat deze werknemers extra aandacht moeten krijgen gezien de hogere risico's die ze lopen omdat ze buitenshuis blijven werken en omwille van de minder voordelige arbeidsomstandigheden in bepaalde functies in deze sectoren (laag salaris, fysieke belasting, enz.).

Ook de impact van de crisis op de specifieke situatie in maatwerkbedrijven vraagt extra aandacht. In deze sector werken immers vaak mensen met een verhoogde kwetsbaarheid voor het virus door gezondheidsproblemen. Bovendien voeren ze taken uit waarbij het moeilijk kan zijn om de sociale afstand te respecteren.

3.3 Shutdownsectoren: wie is getroffen door economische werkloosheid? Wie heeft beroep gedaan op overbruggingsrecht?

In dit deel bekijken we wie aan het werk is in de sectoren die het hardst getroffen zijn door de *lockdown*: we kijken naar de sectoren die geheel of gedeeltelijk hun activiteiten hebben moeten stopzetten en vervolgens naar het sociaaleconomische profiel van wie daar werkt. We doen dat op basis van de analyses van het onderzoeksconsortium Covivat, een samenwerking tussen drie onderzoeksgroepen van de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit Antwerpen⁵². Omdat er bij het schrijven van dit rapport nog geen data beschikbaar zijn over (verlies van) de arbeids- en inkomenspositie van individuen en gezinnen, hebben de onderzoekers gekeken naar welke sectoren getroffen werden en vervolgens op basis van bestaande data⁵³ een beschrijving gemaakt van de sterkst getroffen werknemers en zelfstandigen.

Op basis van indicatoren over het omzetverlies, het aandeel werknemers in tijdelijke werkloosheid en het risico op faillissement, werd berekend dat de horeca, de sector van kunst, amusement en recreatie en de non-food detailhandel het zwaarst getroffen werden door de *lockdown*⁵⁴. Wanneer wordt gekeken naar de mensen die werken in de zwaarst getroffen sectoren, blijkt het te gaan om de meer kwetsbare sociaaleconomische profielen: jongeren, kortgeschoolden, alleenstaanden (met en zonder kinderen),

---

⁵¹ Ter vergelijking: in de openbare sector in België is onder de mannelijke werknemers 9,2% van niet-EU-origine; onder de vrouwelijke werknemers is 7,2% van niet-EU-origine (Socio-economische Monitoring 2019).

⁵² Decoster et al. (2020). Sociaal-economische kenmerken van werknemers en zelfstandigen in sectoren getroffen door de lockdown. COVIVAT Beleidsnota 3. Leuven/Antwerpen, <http://www.covivat.be>.

⁵³ Meerbepaald de gegevens uit de EU-SILC enquête van 2018.

⁵⁴ Middelzwaar getroffen sectoren vonden de onderzoekers onder meer terug in de bouw, de sector van vervoer en opslag en de overige handelssectoren. De licht getroffen sectoren betroffen onder meer het onderwijs, het openbaar bestuur, landbouw, IT en communicatie.

huurders, werknemers die deeltijds werken of vaak met tijdelijke contracten en zelfstandigen. In de zwaarst getroffen sectoren behoort 16% tot de groep van 25-jarigen en jonger, tegenover 8% over alle sectoren heen. Bovendien toont de analyse aan dat in die zwaarst getroffen sectoren de lonen lager liggen dan gemiddeld: 44% van de werknemers in deze sectoren behoort tot de werknemers met de 20% laagste lonen (kwintiel) over alle sectoren heen. 14% van de mensen die werken in de zwaarst getroffen sectoren leeft met een armoederisico tegenover 6% over alle sectoren heen en 23,4% van hen heeft niet genoeg financiële reserves om een onverwachte uitgave van 1.000 euro te kunnen betalen tegenover 16,7% over alle sectoren heen.

Een gelijkaardig beeld zien we terugkomen op basis van de cijfers over het aantal werknemers dat tijdelijk werkloos is geweest of het aantal voltijdse dagen waarop een werknemer tijdelijk werkloos was⁵⁵ tijdens de maanden maart, april en/of mei van 2020. Opnieuw waren jongeren (-25-jarigen) tijdens elke maand van de *lockdown* oververtegenwoordigd in tijdelijke werkloosheid. Mannen kwamen in verhouding ook vaker dan vrouwen terecht in tijdelijke werkloosheid. En werknemers in de groot- en detailhandel, industrie, administratieve en ondersteunende diensten, bouw, horeca en kunst, amusement en recreatie liepen het meest kans om in tijdelijke werkloosheid terecht te komen. De onderzoekers van het Covivat-consortium toonden aan dat de uitkeringen voor tijdelijke werkloosheid, een maatregel die in een meer soepele en vereenvoudigde vorm beschikbaar werd om de gevolgen van de coronacrisis op te vangen, voor de laagste lonen maar net voldoende is om de noodzakelijke uitgaven te dekken. Vooral alleenstaanden en alleenstaande ouders hebben geen marge om andere uitgaven te kunnen doen als ze niet terug kunnen vallen op een vermogen⁵⁶.

De cijfers over tijdelijke werkloosheid zeggen overigens niets over personen die met uitzendarbeid of met tijdelijke contracten aan de slag waren in die sectoren en die omwille van de maatregelen hun tewerkstelling niet verlengd zagen worden. Vanuit de *Socio-economische Monitoring* weten we bijvoorbeeld dat personen van vreemde origine oververtegenwoordigd zijn in de sector van uitzendarbeid.

Een opvolging van de arbeidsmarktindicatoren is zeker wenselijk om te bepalen welke impact de coronamaatregelen gehad hebben op de werkgelegenheid en de specifieke situatie van personen van vreemde origine op de arbeidsmarkt.

3.4 Welke effecten hebben de *lockdown*-maatregelen op de levenskwaliteit van Belgen?

Vanaf 18 maart tot ongeveer 8 juni nam de federale regering maatregelen die vooral de verspreiding van besmettingen met COVID-19 moesten voorkomen (*lockdown*) en vermijden dat het gezondheidssysteem overbelast werd. Horecazaken moesten een week eerder al de deuren sluiten en de lessen in het onderwijs werden opgeschort. Op 18 maart moesten alle winkels behalve essentiële handelszaken (o.a. voedingswinkels en apotheken) sluiten en werden niet-essentiële verplaatsingen verboden. Regionaal werd beslist om geen bezoekers meer toe te laten in woonzorgcentra en in psychiatrische verzorgingstehuizen, beschut wonen en revalidatieziekenhuizen. Centra voor dagopvang en lokale

⁵⁵ Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2020). Tijdelijke werkloosheid wegens Coronavirus COVID-19. Geraadpleegd via <https://www.rva.be/nl/documentatie/statistieken/tijdelijke-werkloosheid-wegens-coronavirus-COVID-19/cijfers>.

⁵⁶ Cantillon, B. et al. (2020). Huishoudbudgetten en sociale minima in lockdown. COVIVAT Beleidsnota 2. Leuven/Antwerpen, <http://www.covivat.be>.

dienstcentra moesten de deuren sluiten. Algemeen werd er opgeroepen om thuis te blijven en voor sommige werknemers werd thuiswerk de regel in plaats van uitzondering.

Huisvesting is essentieel wanneer het over gelijke kansen gaat. Maar zeker wanneer mensen wekenlang moeten thuisblijven, weegt de woning waar hij of zij zoveel mogelijk binnen moet blijven, nog meer door. Belangrijke bestaande verschillen in huisvesting, zowel in eigenaarschap, grootte en de kwaliteit van huisvesting, maar ook in de aanwezigheid van buitenruimte of de woonomgeving, werden op die manier door de maatregelen versterkt.

Uit de *Diversiteitsbarometer Huisvesting* bleek al dat het socio-economische profiel van huurders in België zwakker is dan dat van eigenaars en dat huurders leven in kleinere woningen die van slechtere kwaliteit zijn⁵⁷. Meer recent Vlaams onderzoek⁵⁸ toont aan dat kwetsbare socio-economische profielen vaker aangewezen zijn op een huurwoning: jongeren, alleenstaanden en eenoudergezinnen, en huishoudens waarvan de referentiepersoon werkloos, ziek of arbeidsongeschikt, laagopgeleid is en/of een vreemde nationaliteit heeft. Volgens dat onderzoek zijn nagenoeg dezelfde groepen ook vaker gehuisvest in woningen die in slechte tot zeer slechte staat zijn, of waar het comfort minder dan middelmatig is. Het zwakkere socio-economisch profiel van deze huishoudens maakt dat ze, meer dan andere huishoudens, in woningen van slechte kwaliteit of met minder comfort terecht komen. Het zijn ook dezelfde kwetsbare socio-economische profielen die vaker in een grootstedelijke of regionaalstedelijke context wonen. Van de personen van niet EU-origine bijvoorbeeld woont 34,6% in grote steden, 27,7% in regionale steden, 18,7% in kleine steden en 19% in niet-stedelijke gemeenten. Terwijl van de personen met de Belgische nationaliteit slechts 11,2% in grote steden woont tegenover 54,5% in niet-stedelijke gemeenten. Inwoners van grote of regionale steden hebben daar meer dan in de kleine steden en gemeenten wel een betere toegang tot bepaalde voorzieningen (zoals een supermarkt, huisarts, bank(automaat), openbaar vervoer), maar wonen dicht op elkaar en beschikken minder over een eigen buitenruimte. Wanneer er strenge beperkingen worden opgelegd aan het gebruik van de openbare ruimte, zoals het afsluiten van speeltuinen in parken, het verbieden om op een bank te zitten of om publieke sportinfrastructuur te gebruiken, wordt thuisblijven moeilijker voor wie zelf niet over tuin of buitenruimte beschikt. Ook afstand houden (de opgelegde 'social distancing' van 1,5m) is moeilijker op plaatsen waar gezinnen dicht op elkaar wonen en de publieke ruimte door meer mensen wordt gedeeld.

Voor wie wekenlang verondersteld wordt in de eigen woning te blijven en voor contact met familie, vrienden, de school en hulpverlening aangewezen is op digitale communicatie, wordt het beschikken over ICT-infrastructuur zoals computer/tablet/smartphone en een internetverbinding plots erg belangrijk, net zoals de vaardigheden om die te gebruiken. De digitale kloof, die het percentage personen tussen 16 en 74 jaar aanduidt dat nog nooit het internet heeft gebruikt, is een indicator die aangeeft wie achtergesteld is op het gebied van digitale communicatie. In België gaat het om 8,6%, een percentage dat lager ligt dan het Europese gemiddelde, maar belangrijke verschillen naar achtergrondkenmerken verbergt. Onder de oudere leeftijdsgroep (55-74-jarigen), is de digitale kloof 20,9% en loopt die bij vrouwen uit die leeftijdsgroep zelfs op tot 25,1%. Verder worden laaggeschoolden getroffen door de digitale kloof (21,6%), in het bijzonder laagopgeleide vrouwen (25,7%) en heeft ongeveer een op de vijf mensen (21%) in een

---

⁵⁷ Unia (2014). Diversiteitsbarometer Huisvesting, <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-huisvesting>.

⁵⁸ Heylen, K. & Vanderstraeten, L. (2019). Wonen in Vlaanderen anno 2018. Leuven: Steunpunt Wonen, https://steunpuntwonen.be/Documenten/2016-2020/Onderzoek_Werkpakketten/WP_1_Nieuwe_woonsurvey_en_woningschouwing/WP1-2_RAPPORT.

huishouden met een laag inkomen (minder dan 1.200 euro per maand) nog nooit internet gebruikt.⁵⁹ Gezien vrouwen oververtegenwoordigd zijn onder bewoners van woonzorgcentra (veelal ouder dan 74) en als hoofd van eenoudergezinnen, is dit een sterke indicatie dat ook zij (en hun kinderen) niet of minder beschikken over mogelijkheden om digitaal in contact te blijven.

In dit verband verdient de situatie van leerlingen tijdens de *lockdown* extra aandacht. Een lopend onderzoek van de UMONs bij leraars van de Franse Gemeenschap analyseert hun pedagogische aanpak tijdens de *lockdown*. Uit de eerste resultaten blijkt dat de situatie van de leerlingen met betrekking tot digitale tools sterk verschilt naargelang de school en de klas. Leraars zeggen weinig zicht te hebben op de situatie van leerlingen in verband met de technische middelen die ze nodig hebben voor afstandsonderwijs. Terwijl de kwaliteit van afstandsonderwijs net afhangt van de juiste digitale tools. Het is bijvoorbeeld makkelijker om een lange tekst te lezen of te schrijven op een computer of een tablet dan op een smartphone. Tot slot meent dat 80% van de leraars die geantwoord heeft dat de *lockdown* de onderwijsongelijkheid tussen de leerlingen op hun school vergroot heeft. Velen verwachtten meer leerongelijkheid te zien in september, meer verschillen tussen leerlingen in de beheersing van de lesstof en een verlies van werkgewoonten en -methodes bij bepaalde leerlingen. Deze eerste resultaten lijken aan te tonen dat leerlingen niet gelijk zijn wat afstandsonderwijs betreft. Preciezer onderzoek over digitale tools die leerlingen ter beschikking hebben, zal ons meer leren over deze ongelijkheid.

Er is op dit moment weinig onderzoek naar de impact van de maatregelen op bestaande ongelijkheden in het onderwijs. Maar er zijn wel sterke aanwijzingen dat de sluiting van de scholen en het invoeren van afstandsonderwijs ongelijkheden hebben vergroot. Zo deden verschillende middenveldorganisaties in samenwerking met de Vlaamse kinderrechtencommissaris een online bevraging⁶⁰ van meer dan 44.000 kinderen en jongeren tussen acht en zeventien jaar waarbij gepeild werd naar hun ervaringen en behoeften tijdens de *lockdown*. Uit deze bevraging blijkt dat de *lockdown* en de sluiting van de scholen voor velen een moeilijke periode was. Voor kinderen die aangaven dat de financiële situatie thuis moeilijk is sinds corona, blijken de maatregelen bovendien zwaarder door te wegen. Zij gaan minder naar buiten, ervaren meer stress door schoolwerk en kunnen minder gebruik maken van een eigen rustige plek thuis. Hoewel deze resultaten niet gebaseerd zijn op een representatieve steekproef, geeft het een beeld van de moeilijkheden en ongelijkheden die kinderen en jongeren ervaren. Om de situatie met betrekking tot onderwijs in kaart te brengen, is het wenselijk dat er meer data beschikbaar zijn. Vanuit verschillende invalshoeken bekeken is het duidelijk dat de maatregelen om het virus te bestrijden, gemakkelijker op te volgen zijn voor wie zich in een socio-economisch gunstige situatie bevindt, deel uitmaakt van een klassiek tweeoudergezin en in een kwaliteitsvolle woning met buitenruimte woont. De cijfers tonen aan dat heel wat personen in België zich niet in die situatie bevinden, en dat de ongelijkheden waar zij al voor de coronacrisis mee geconfronteerd werden, door de maatregelen werden versterkt. In 2017 leefde 10,9% in België in een eenoudergezin en 14,3% woonde alleen. 1,2% leefde in een collectief huishouden zoals een gevangenis of zorginstelling. Ook voor deze laatste kunnen de maatregelen extra moeilijkheden met zich meegebracht hebben. Meer cijfers over de impact van de maatregelen op deze collectieve huishoudens zijn dan nog ook nodig.

---

⁵⁹ Bron: F.O.D. Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2019). Barometer van de informatiemaatschappij 2019. Brussel: F.O.D. Economie, K.M.O., Middenstand en Energie. Geraadpleegd via: <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/barometer-van-de-5>.

⁶⁰ 'Rapport - kinderrechtenperspectief in de coronacrisis #jongerenovercorona', Kinderrechtencommissariaat, de Kinderrechtencoalitie en het Kenniscentrum Kinderrechten, 27 mei 2020. Geraadpleegd via: <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/jongerenovercorona>.

Het Federaal Planbureau bestudeerde al tijdens de *lockdown* het effect van de maatregelen op het welzijn van verschillende groepen⁶¹. Het baseerde zich daarvoor op verschillende bevestigingen die tijdens en over de *lockdown* georganiseerd werden⁶². Het concludeerde daaruit dat in het algemeen de gezondheid getroffen werd, en dat meer bepaald de mentale gezondheid achteruit ging, vooral bij vrouwen, 16-45-jarigen, alleenwonenden (met of zonder kinderen), mensen zonder hoger diploma en mensen in arbeidsongeschiktheid of in werkloosheid. Daarnaast trof het uitstel van gezondheidszorg (zoals consultaties bij huisartsen, behandelingen door medische specialisten en medisch-technische behandelingen) vooral mensen met chronische gezondheidsproblemen. Mensen ervoeren ook minder sociale steun tijdens de *lockdown*, en dit trof vooral alleenwonenden (met of zonder kinderen), mensen zonder hoger diploma, mensen in arbeidsongeschiktheid of in werkloosheid. Het Federaal Planbureau voorspelde verder op basis van deze indicatoren over gezondheid en sociale relaties, in combinatie met indicatoren over de socio-economische verslechtering, een algemene daling van het welzijn in België, en in het bijzonder voor kwetsbare groepen.

---

⁶¹ Joskin, A., & Henry, A. (2020). 'Crise du COVID-19 : quel impact sur le bien-être des Belges ?' Brussel : Federaal Planbureau.

⁶² Meer bepaald de Gezondheidsenquête COVID-19 van Sciensano, de Coronastudie van KULeuven, UHasselt en ULB, de 'Covid et moi' enquête van UCLouvain en de maandelijkse consumentenenquête van de Nationale Bank.

4 Onze aanbevelingen

Aan de regeringen en de parlementen:

1. **Omkader coronamaatregelen** zodat ze wettig, noodzakelijk en proportioneel zijn, en tegelijk evenredig in aard, tijd en ruimte.
2. **Ondersteun bij hoogdringendheid de sectoren** waar ons welzijn van afhangt: gezondheid, onderwijs, hulp aan mensen met een handicap, huisvesting voor ouderen ... omdat de onzekerheid van de kwetsbaarste groepen illustreert hoe kwetsbaar onze collectieve rechten zijn.

Aan de regeringen:

3. **Voorkom de mogelijke negatieve impact** van elke maatregel op de kwetsbaarste en meest gediscrimineerde groepen (personen met een handicap, groepen met een zwakke sociaaleconomische status, ouderen, kwetsbare families, Roma en woonwagengedwongen bewoners...).
4. **Monitor de impact** van de coronacrisis op de kwetsbaarste groepen en maak deze gegevens ook bekend.
5. **Ondersteun het verzorgend personeel** zodat deze mensen onverminderd en zonder gevaar hun werk kunnen uitvoeren en bestrijd de discriminaties waarvan ze het slachtoffer zijn.
6. Handel op internationaal niveau zodat een **Conventie over de rechten van ouderen** wordt aangenomen.
7. IJver op Europees niveau voor de **goedkeuring van een richtlijn** die discriminatie verbiedt op basis van leeftijd, seksuele oriëntatie, handicap, religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging **op het gebied van goederen en diensten**, met inbegrip van de toegang tot de gezondheidszorg.

Aan de overheidsdiensten op federaal, gewestelijk, gemeenschaps-, provinciaal en gemeentelijk niveau:

8. Neem **maatregelen die toegankelijk en begrijpelijk zijn** en waarvan de effecten **voorspelbaar** zijn zodat ze door de bevolking en betrokken diensten worden nageleefd.
9. **Ondersteun intermediaire spelers en spelers uit de sociaal-educatieve sector** in hun werk op het terrein. Zo kunnen we de deelname van burgers aan de strijd tegen de epidemie stimuleren, de verspreiding van informatie waarborgen en een gemeenschappelijke basis creëren, door iedereen goedgekeurd in een klimaat van vertrouwen.
10. **Communiceer helder en toegankelijk**, in samenwerking met de verschillende doelgroepen zonder te stigmatiseren.
11. Dwing de verplichting van redelijke aanpassingen voor personen met een handicap af, zodat er bepaalde uitzonderingen worden gemaakt in verband met de gezondheidsmaatregelen.
12. Verspreid de maatregelen, de beslissingen en alle nuttige informatie **in een toegankelijk formaat**: heldere taal, makkelijk te lezen, gebarentalen, ondertitels, de belangrijkste gesproken talen.

Aan alle personen en instanties met verantwoordelijkheid (publieke diensten, scholen, politie, werkgevers, administraties, sociale partners...)

13. **Bestrijd alle vormen van stigmatisering of discriminatie** en veroordeel ze om iedereen de kans te geven medische zorg te krijgen en personen te beschermen tegen haatdragende uitlatingen of daden.
14. **Veroordeel haatdragende uitlatingen** op grond van stigmatisering of het willen zoeken naar een zondebok.

Aan politiediensten en privébewaking

15. **Zorg voor uniforme en niet-discriminerende controles** rond maatregelen die de pandemie moeten bestrijden. Hou hierbij rekening met redelijke aanpassingen voor personen met een handicap.

WIJ ZULLEN
ELKAAR WEER
OMHELZEN

Unia

Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

T +32 (0)2 212 30 00

info@unia.be

www.unia.be

unia.be